

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(HİNDOLOJİ) ANABİLİM DALI

KAUTİLYA'NIN ARTHAŞĀSTRA'SI

Yüksek Lisans Tezi

Ali Küçükler

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Ankara - 2001

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(HİNDOLOJİ) ANABİLİM DALI

KAUṬĪLYA'NIN ARTHAŚĀSTRA'SI

Yüksek Lisans Tezi

Ali Küçükler

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Korhan Kaya

Ankara - 2001

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(HİNDOLOJİ) ANABİLİM DALI

KAUTİLYA'NIN ARTHAŞĀSTRA'SI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç Dr. Korhan Kaya

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Mürsel Öztürk

Prof. Dr. M. Faruk Toprak

Doç. Dr. Korhan Kaya

İmzası

.....
.....
.....

Tez Sınav Tarihi 26.10.2001

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
KAUTİLYA VE ARTHAŞĀSTRA HAKKINDA.....	1
ARTHAŞĀSTRA NEDİR?	1
KAUTİLYA KİMDİR?	7
ARTHAŞĀSTRA’NIN OLUŞTURULDUĞU DÖNEM	14
1. Küçük Kral Devletler:	14
2. İskender'in Hindistan İstilas:.....	20
3. Maurya Hanedanı:.....	24
KRONOLOJİ	32
ORJİNAL KAYNAKLAR HAKKINDA	35
KAUTİLYA’NIN ARTHAŞĀSTRA’SI	42
EĞİTİMİN KONUSU HAKKINDA - BİRİNCİ KİTAP	46
BÖLÜM YÖNETİCİLERİNİN FAALİYETLERİ - İKİNCİ KİTAP	53
YARGIÇLAR HAKKINDA - ÜÇÜNCÜ KİTAP	65
SUÇLULARIN DURDURULMASI - DÖRDÜNCÜ KİTAP	73
GİZLİ YÖNETİM - BEŞİNCİ KİTAP	79
KRALLAR DAİRESİNİ OLUŞTURAN ELEMENTLER - ALTINCI KİTAP	83
DIŞ POLİTİKANIN ALTI ÖLÇÜTÜ - YEDİNCİ KİTAP	86
FELAKETLERİN KONUSU HAKKINDA - SEKİZİNCİ KİTAP	97
İLERLEMEK ÜZERE OLAN KRALIN YAPTIĞI İŞLER - DOKUZUNCU KİTAP	100
SAVAŞ HAKKINDA - ONUNCU KİTAP	106
OLİGARŞİLERE KARŞI POLİTİKA - ON BİRİNCİ KİTAP	111
GÜÇSÜZ KRALLAR HAKKINDA - ON İKİNCİ KİTAP	113
BİR KALEYİ ELE GEÇİRMENİN YOLLARI - ON ÜÇÜNCÜ KİTAP.....	117
GİZLİ UYGULAMALAR HAKKINDA - ON DÖRDÜNCÜ KİTAP	121
BİLİMİN YÖNTEMİ - ON BEŞİNCİ KİTAP	124
ARTHAŞĀSTRA VE BENZER ESERLER.....	127

ARTHAŚĀSTRA SÖZLÜĞÜ	142
ADLAR DİZİNİ.....	175
HARİTALAR	177
KAYNAKÇA	180
ÖZET	185
SUMMARY	186

ÖNSÖZ

Hint Medeniyeti, dünyanın çağlar boyunca gözünü ayıramadığı büyüleyici bir coğrafyaya ve yazılı kaynaklar aracılığıyla günümüze kadar taşınabilmiş zengin bir kültür birikimine sahiptir. Hindistan'ın değişen zamanlar içinde değişmeyen bir gizemi ve çekiciliği vardır. Bu coğrafya ve kültürle herhangi bir nedenden yolları keşmiş bir kişinin kopması pek mümkün değildir. Bu tezin yazılmasındaki en büyük neden bu olsa gerek.

Günümüzden yaklaşık 2400 yıl önce yazıldığı kabul edilen bir eser üzerine çalışma fikri başlangıçta çok heyecan vericiydi. Kauṭilya'nın Arthaśāstra'sı üzerine çalışmakla geçen süre içinde heyecan azalmadı, ancak zaman zaman şaşkınlık ve hayranlık duymadan edemedik. Tezin hazırlanması sürecinde Hindistan'ı ziyaret etme şansını elde ettik. Bu ziyaret duyduğumuz hayranlığın boşuna olmadığını göstermeye yetti. Günümüzde bile pek çok kesimden Hintli, Arthaśāstra'nın devlet yönetimi, ekonomi ve siyaset bilimi üzerine yazılmış antik dönemin en önemli eserlerinden biri olduğunun farkındaydı. Eserde yönetici olacak kişiye eğitici bilgiler vermek amaçlanmışsa da, ortaya çıkan sonuç amacın ötesinde bilgiler içermektedir. Kauṭilya, kendi döneminden öncesine ait bilgileri de bir araya getirerek okuyucuyu hayrete düşürecek zenginlikte bir içerik verir. Hindistan'da Arthaśāstra üzerine yapılmış pek çok çalışma bulunmaktadır. Biz de Hindistan'a yaptığımız bu ziyaret sayesinde Arthaśāstra hakkında pek çok bilgi, doküman ve kaynak esere ulaşma şansını elde ettik. Bu nedenle böyle bir organizasyonu bize sağlayan Hindistan Hükümeti Türkiye Büyükelçisi Sayın Bhadrakumar'a ve Hindistan Hükümeti Dışişleri Bakanlığına şükranlarımızı sunarız. Ayrıca Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Kütüphanesi Hindoloji alanı kitaplığında konumuzla ilgili çok sayıda temel esere ulaşmak mümkün oldu.

Ancak, Hindoloji alanında yaşanan Türkçe kaynak sıkıntısı bir kez daha karşımıza çıktı. Bu nedenle tezimizde konumuza ait mümkün olduğunca fazla bilgiyi Türkçe'ye aktarmaya çalıştık.

Bu tezin oluşturulması, zorlu çalışmaları gerektiren iki yılı aşkın bir süreyi kapsamaktadır. Bu süre içinde yardımını benden esirgemeyen herkese ayrı ayrı teşekkür etmek isterim. Özellikle Babam, Annem ve Kardeşim bu çalışmada da en büyük destekçilerimdendi, onlara minnettarım. Bu tezin hazırlanması aşamasında Neslihan ve Nevra Seçkiner'e göstermiş oldukları emek ve özveriden dolayı çok şey borçluyum. Özellikle Neslihan Hanımın desteği olmaksızın bu tezi bitirmem mümkün olmazdı. Sıkıştığım her an kapısı bana açık olan Sayın Hocam Hüseyin İçen'e bu çalışma sürecinde bana sunduğu destekten dolayı teşekkür ederim. Bu tezin hazırlanması aşamasında desteğini ve yardımını esirgemeyen, Hindoloji okyanusunda bana hep yeni ufuklar açan ve yol gösteren Sayın Hocam Doç. Dr. Korhan Kaya'ya şükranlarımı sunarım.

Hindistan günümüze kadar taşıdığı kültür mirasıyla dünyanın en eski medeniyetlerinden birisidir. Bu zengin kültür birikimine ait yazılı eserleri incelediğimizde günümüzden 3000 - 3500 yıl öncesine kadar uzanan bir birikimle karşılaşırız. Bu birikim içinde yer alan Vedalar, Brāhmaṇalar, Āraṇyakalar ve Upanishadlar Hint Edebiyatının ilk kaynaklarıdır. Hint Edebiyatı Purāṇalar, Destanlar, Buddhist ve Caynist eserlerin yanı sıra Sūtralar, Śāstralar gibi bilimsel içerikli eserleri de içeren oldukça zengin bir kaynak birikimine sahiptir. Aynı

zamanda Sayın Doç Dr. Korhan Kaya'nın "Hint-Türk-Avrupa Masalları" adlı eserinde altını çizdiği gibi kökleri Hint Edebiyatının en eski dönemlerine kadar dayanan oldukça zengin bir masal edebiyatı bulunmaktadır. Dünyada Fabl tekniğinin ilk örneklerini oluşturan bu masallar, aynı zamanda dünya masallarını da besleyen bir kaynak olmuştur. Özellikle fabl tekniğinin kullanıldığı masallar tezimizin konusunu oluşturan Arthaşāstra ile de paralellik içermektedir. Bu masallar özellikle yöneticileri hedefleyen didaktik bir biçim içerir.

Bir edebi eser olarak Arthaşāstra, Hint Edebiyatı içinde örneklerine rastlanan bir geleneğin eseridir. Nitekim Arthaşāstra'nın ilk şlokalarında bile bu ifadeye rastlarız. Arthaşāstra'nın bu türde yazılmış başka eserlerin bir derlemesi olabileceği söylenmektedir. Ayrıca bu türün en çok bilineni olduğu da söylenebilir. Bu türdeki başka eserlere Nitişāstra, Dharmāşāstra, Rācāşāstra, Bārhaspatya Śāstra, Auśanasa Śāstra, vs. örnek olarak gösterilebilir.

Arthaşāstra'nın yazarı, yazıldığı dönem gibi pek çok farklı konuda yapılan tartışmalar günümüzde dahi sürmektedir. Ancak kabul gören mutlak bir gerçek vardır ki devlet yönetimi, siyaset bilimi, ekonomi, devlet örgütlenmeleri alanlarında Hint Edebiyatının en önemli eserlerinden birisidir. Aynı zamanda Hindistan tarihi açısından çok önemli bir dönemin eseridir. İskender'in Hindistan'a girdiği tarih (M.Ö. 326), bilim adamlarının üzerinde görüş birliğine vardıkları ilk tarih olup, Antik Dönem Hindistan Tarihi açısından bir kilometre taşıdır. Tezimizde Arthaşāstra'nın oluşturulması açısından da önemli olan bu tarihi süreç birinci bölüm içinde İskender'in Hindistan İstilas başlığıyla ayrıca incelendi. İlk bölüm içinde konuya çok yabancı kişileri bilgilendirmek için Kauṭilya'nın kim olduğu ve Arthaşāstra'nın ne olduğu gibi soruları ele aldık. Böylece birinci bölümün ilk üç alt bölümünde,

okuyucu Kauṭilya'nın kimliği, Arthaśāstra'nın ne anlama geldiği, içeriği ve genel hatları ile Eskiçağ Hindistan Tarihinde belirli bir döneme ait bilgi sahibi olabilecektir. Hindistan coğrafyasındaki bu döneme ait siyasi dağılımı gösterebilmek amacıyla tezimize Kauṭilya dönemi Hindistan haritasını eklemeyi uygun bulduk(Bkz. Harita I, sayfa 178). Bu bölümün son alt bölümünde ise Arthaśāstra'nın günümüze kadar ulaşabilen orijinal elyazması kopyaları ve Arthaśāstra üzerine yazılmış olan yorum kitapları ele alınmıştır. Bu alt bölüm içinde eserler hakkında ait oldukları dönem, dili, anlatımı, nerede bulunduğu gibi çeşitli bilgiler yer alır. Bunun yanı sıra R. P. Kangle'ın üç ciltlik *The Kauṭīliya Arthaśāstra* adlı eseri incelenerek adı geçen orijinal eserler ve yorum kitapları ile bunları anlatan sistematik ele alınmıştır. Böyle bir çalışmaya girmemizin en büyük nedeni Kangle'ın eserinin bu alanda yapılmış en önemli çalışma olması ve kullanılan sistematığın anlaşılmasının eseri anlamada oldukça kolaylık sağlamasıdır.

Tezin hazırlanmasında birçok basamaktan oluşan bir çalışma yapılmıştır. İlk aşamada Arthaśāstra'da geçen özel isimler tek tek incelenerek, en çok kullanılanlarından bir seçme yapılmış ve bu da tezin sonunda bir sözlük olarak sunulmuştur. Bu alanda yazılmış önemli eserlerin incelenmesi ve tarihi sürecin araştırılmasının ardından Arthaśāstra, Sanskrit ve iki farklı İngilizce'ye çevirisi (R. Shamasastri ve R.P. Kangle'a ait) karşılaştırılarak incelenmiş ve Türkçe'ye çevirilerle birlikte özetlenmiştir. Farklı kaynaklar incelenerek içerik ve detay bilgiler zenginleştirilmiştir.

Arthaśāstra ile benzerlik gösteren eserlere üçüncü bölümde ayrıca yer verilmiştir. Bu bölüm tez çalışması açısından oldukça büyük önem taşır. Bunun nedeni yapılan karşılaştırmanın, daha önce hiç karşılaştırması yapılmamış Osmanlı

Edebiyatından eserleri de içermesidir. Bu bölümde Arthaşāstra ile en sık karşılaştırması yapılan Machiavelli'nin yanı sıra Koçi Bey ve Defterdar Sarı Mehmet Paşa ile ilgili bilgiye de yer verilmiştir.

Tezin son bölümünde Arthaşāstra'da geçen sözcüklerden oluşan ve daha sonra başka çalışmalar için de faydalı olabileceğine inandığımız bir sözlük hazırlanmıştır. Burada önemli bulunan toplam 958 sözcüğe yer verilmiştir. Bunun yanı sıra, bu bölümün ve aynı zamanda tezin sonunda, tez içinde adı geçen kişilerden oluşan bir dizin hazırlanmıştır.

Tezin okunması sırasında ilk bakışta kolaylık sağlaması için oldukça sık referans olarak gösterdiğimiz Kangle'ın *The Kauṭīlīya Arthaśāstra* adlı eserinden KA olarak bahsedilmiştir. Alıntılarda yaptığımız bu kısaltmanın yanı sıra dipnot olarak alıntıya başvurulmuş eserler ardarda tekrarlanması halinde ikinci ya da üçüncüde eserin adı a.g.e. olarak verilmiştir.

Tez konusu olarak Arthaşāstra'nın ele alınmasıyla Hindistan tarihi açısından oldukça önemli bir dönem, bu döneme ve daha öncesine ait sosyal, kültürel ve ekonomik yaşam da ele alınmıştır. Arthaşāstra'da, devletin işleyişi, dış politika, ekonomi, dönemin kullanılan ölçü birimleri, sosyal yaşamdaki yapılanma, yapı işçiliği, hayvan bakıcılığı, silahlar, zehirler ve savaş gibi çok çeşitli konulara yer verilmektedir.

KAUṬĪLYA VE ARTHAŚĀSTRA HAKKINDA

ARTHAŚĀSTRA NEDİR?

Devlet yönetimi ve sosyal yaşama dair öğütler içeren bir kitap olan Arthaśāstra, Hindistan tarihini, siyasi yapısını ve sosyal kültürünü anlamak adına oldukça değerli bir eserdir. Antik Hint'te meydana getirilmiş pek çok eser gibi Arthaśāstra da Vedalar'a kadar uzanan bir dinsel bilgi birikimini esas alır.

Hintli Panditler oldukça geniş bir seri oluşturan kutsal kitaplarını şu dört grup içinde gösterirler: Veda ya da Vidyā (*vid* kökünden 'bilmek'), Śruti (*śru* kökünden 'işitmek'), Śāstra (*śās* kökünden 'öğretmek') ve Smṛti (*smṛ* kökünden 'hatırlamak').¹

Bu noktada Arthaśāstra'nın ne olduğu sorusu, belki de neyle ilgili olduğu sorusuna dönüşüyor. Bu nedenle Arthaśāstra'yı artha + śāstra olarak ele almakta fayda var. Śāstra kelime olarak düzen, yönetim, emir, kural; öğretme, danışma anlamlarına gelir². Ancak bunların ötesinde yukarıda da değinilen anlamı oldukça yaygın kullanılmaktadır. Kutsal bir kitap ya da birikim, dinsel ya da bilimsel bir yapıtta; o konunun bilimi, öğretme aracı, kitabı anlamları taşıyan son ek görevi de vardır. Örneğin *Vedānta-Śāstra*, Vedānta felsefesi hakkında bir çalışma veya o konudaki öğretinin bütünü; *dharma-śāstra*, bir hukuk kitabı veya yazılı kanunların bütünü; *kāvya-śāstra*, bir şiir kitabı veya genel anlamda şiir; *śilpi-śāstra*, mekanik sanatlar hakkındaki çalışmalar; *kāma-śāstra*, erotik derlemeler.

1 Monier-Williams, M., A Sanskrit English Dictionary, Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, India. 1995 s. xxv.

2 a.g.e.; s.1069.

Monier-Williams "artha" kelimesinin birçok anlamını birlikte verir: maksat, gaye, amaç, niyet; sebep, neden, güdü, saik; yarar, çıkar, avantaj, fayda; obje, nesne, şey, cisim, eşya; varlık, servet, zenginlik, mülk, mal, refah, para; vs.³

Artha'nın sözlük karşılığı yanında, bir de özellikle Hint Felsefesi ve Hinduizm içinde yaşarlık kazanmış bir yeri vardır. Hinduizm, insan yaşamının üç amacından (*trivarga*) bahseder. Dharma (erdem), Kāma (zevk) ve Artha (refah). Ancak bu üçünü yaşamı içinde bir dengeye oturtabilen insan gerçek kurtuluşa (nirvana = moksha) ulaşabilir. Burada Artha insanın yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyabileceği maddesel (ekonomik, siyasi, vb.) dünyayı tanımlamaktadır.

Bunu bütünleyen bir ifadeye Arthaśāstra 15.1.1-2'de de rastlamaktayız:

"मनुष्याणां वृत्तिरर्थः मनुष्यवती भूमिरित्यर्थः । तस्याः पृथिव्या लाभ

पालनोपायः शास्त्रमर्थशास्त्रमिति ।

Artha insanoğlunun geçimi ya da yaşamak için gerekeni sağlamasıdır; başka bir deyişle 'insanoğlunca inşa edilen dünya'. Arthaśāstra dünyanın elde edilmesi ve korunmasını anlatan bilimdir."⁴

Yine Arthaśāstra 1.1.1'de benzer bir ifadeyle karşılarız:

"पृथिव्या लाभे पालने च यावन्त्यर्थशास्त्राणि पूर्वाचार्यैः प्रस्थापितानि

प्रायशस्तानि संहृत्यैकमिदमर्थशास्त्रः कृतम् ।

3 a.g.e.; s.91.

4 Kangle, R.P.; The Kautilīya Arthaśāstra, Motilal Banarsidass Publishers Private-Limited, Delhi, 1997, Cilt I, s. 280.

Arthaśāstra, dünyanın inşası ve korunması için eski öğretmenler tarafından meydana getirildi."⁵

Arthaśāstra 15.1.1-2'den yapılan alıntıda artha'nın *vṛtti* olarak tanımlanması, ona kelime anlamı olarak farklı bir boyut kazandırır. *Vṛtti*, tarım, sığır yetiştiriciliği ve ticaretten oluşan üçlü ticari aktiviteyi tanımlayan *vārttā* sözcüğünden türemiştir. Bunlar da, eserin meydana getirildiği dönem düşünüldüğünde, insanın geçimini sağlayabilmesi için yapılabilecek aktiviteleri özetlemektedir. Buradan yola çıkılacak olursa; kast sisteminin yoğun olarak yaşandığı bir ortamda Brahman ve Kshatriya kastları dışında kalan bir topluma yönelindiği sonucuna ulaşılabilir.

Aynı zamanda alıntılarda karşımıza çıkan 'dünya', insanların yaşadıkları ve geçim kaynağı buldukları yer; bireyler tarafından amaçlanan hedeflerden vazgeçmek ve genel olarak insanların huzurunu sağlamak anlamında kullanılmaktadır. Bu ifadenin yönlendirmesiyle Arthaśāstra'yı dünyadaki huzur ve geçimle ilgili śāstra olarak kabul edebiliriz. Öyleyse böyle bir dünyanın nasıl elde edileceğini ve korunacağını da göstermesi gerekir.

Bu tanımlama Arthaśāstra'nın amacının iki farklı boyutunu ortaya koyar: Birincisi, yöneticiye sahip olduğu toprağı nasıl koruyacağını göstermeye çalışmak, ki bu koruma (pālana) temel olarak bölgenin yönetimine dayanır. İkinci olarak, bu toprağın nasıl elde edileceği. Bu elde etme (lābha) temelde başkalarının elindeki bir bölgeyi ele geçirmek anlamına gelir, ki ülkenin dış politikasını göze almayı içerir. Genel olarak ele alındığında devlet aktivitesinin bütünü bu iki grup içine sokulabilir.

5 A.g.e. Cilt 1, s.1.

Bu nedenle Arthaṣāstra'nın dış ve iç alanlardaki devlet meseleleriyle ilgilenen bilim olduğu da söylenebilir. Diğer bir deyişle devlet yönetimi ya da politika ve yönetim bilimidir.

Arthaṣāstra, 1909 yılında⁶ R. Shamasastri tarafından ilk kez yayınlanmasından bugüne, birçok bilim adamı tarafından da bir ekonomi ve siyaset bilimi kitabı olarak kabul edilmiştir. Ne var ki Arthaṣāstra'nın bir siyaset ve yönetim bilimi olduğu yönündeki görüşler çok daha eskiye dayanır. Mahābhārata'da bazı bölümlerde (12.161.9 ve 12.290.104) bunun örneklerine rastlarız. Bu bölümlerde Arcuna'dan bir Arthaṣāstra uzmanı olarak bahsedilir⁷ ve Arthaṣāstra'nın en iyi krallarca izlenen yol olduğu söylenir.⁸

Sanskrit Edebiyatına gözattığımızda; politik düşünceye, insan yaşamı ve ödevlerine ait genel tartışmalar içindeki bir olay gözüyle, Vedik Edebiyat'ta ve Manu'da da rastlanır. Mahābhārata'da, Arthaṣāstra dışında başka Śāstra'lar olduğundan da bahsedilir.

Arthaṣāstra'nın meydana getirildiği tarih hakkında farklı görüşler mevcuttur. Bu tartışmada bize yön verebilecek kesin bir tarih olarak Çandragupta Maurya'nın M.Ö. 321 yılında tahta çıkmasını kabul edebiliriz. Yazılmış eserin bu tarihten sonra oluşturulduğu kesindir. Ancak T.R. Trautmann⁸ gibi bazı akademisyenler

6 Arthaṣāstra'nın orjinal metni 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Trivandrum'da (Güney Hindistan) bulunmuştur.

7 Mahābhārata, with the Commentary of Nīlakaṇṭha, (Sanskrit metin) Poona, 1936.

Şrīman Mahābhārata, Edited by T.R. Krishnaçarya, T.R. Vyasaçarya (Sanskrit) Nirnayāsayan Press, Bombay, 1906 – 1909.

8 T. R. Trautmann'ın Iowa Üniversitesi'nde 1968 yılında "The Structure and Composition of the Kautilya Arthasastra" isimli doktora tezi bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili çalışmalarda bulunmuştur. Ekim 1989'da çıkan MLBD Newsletter, Vol. XI, No. 10, sayfa 8'de Çāṇakya'nın,

Arthaśāstra'nın çok daha geç bir tarihte yazıldığını, hatta derlendiğini savunurlar. Bunu belirleyebilmek için, Arthaśāstra anlatılan sosyal yaşam ve koşulların, Manu ve Yacñavalkya'nın Smṛti'lerinde anlatılanlarla karşılaştırması gerekir. Aynı zamanda, Arthaśāstra'da anlatılan teknik bilgilerin (kimya, mimari, değerli taş bilgileri, vs.) diğer Śāstra'lardaki bilgilerle karşılaştırılması, metallere ait verilen bilgiler ya da patlayıcıların doğasına dair anlatılanlar, at ya da fillerin bakımı ve fermanların oluşturulmasında uyulması gereken kurallar bize karşılaştırma yapma şansı verir.

Arthaśāstra'nın yazarı konusunda pek çok farklı görüşe rağmen kabul gören isim Kauṭilya (Çāṇakya ve Viśṇugupta adları da kullanılmaktadır)'dır. Arthaśāstra içinde de (yukarıda eserin 1.1.1 bölümünden yapılan alıntıda belirtildiği gibi) eski bilgilerin bir araya getirilmesi yoluyla oluşturulduğundan bahsedilir. Bir elçi olarak Hindistan'da görev yapmış olan Megasthenes, Indika adlı eserinde Kauṭilya adına rastlanmaz. Bu daha sonraki tartışmalarda, yazarın Kauṭilya olmadığı konusunda, hatta gerçekte böyle bir kişinin yaşamamış olabileceği konusunda dayanak teşkil etmiştir. Ancak, Indika'da verilen bazı bilgilerin gerçeklerle örtüşmediği, bu kitabın olaylar, fabl, tarih ve söylentilerden oluşan bir karışım niteliği taşıdığının gözden kaçmaması gerekir.⁹

Kauṭilya gibi bir adı olmadığını söyler. Trautmann'a göre Arthaśāstra M.S. 150 yılında derlenmiştir.

9 Bu konuyla ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Kangle, R.P; The Kautiliya Arthaśāstra cilt III., s. 61-98.

KAUTİLYA KİMDİR?

Tezimizin konusunu oluşturan Arthaśāstra'da ve yine adı tezimiz içinde geçen pek çok kaynak eserde Kauṭilya, Arthaśāstra'nın yazarı ya da bu eseri derleyip meydana getiren kişi olarak geçer. Bütün yazılı Hint kaynakları (Brahmanik, Buddhist ve Caynist) Kauṭilya'nın Nanda Hanedanı'nın yok olup, Çandragupta Maurya'nın Magadhā tahtına oturma serüveninin baş aktörü olduğunun altını çizer.

Kauṭilya'ya ait kişisel bilgilere ulaşmak biraz daha güçtür. Kim olduğu, böyle bir eseri yazıp yazmadığı, nasıl olup da böyle bir konuma ulaştığı, gerçekte bir vezir mi yoksa sadece bir bürokrat mı olduğu, adının tam olarak ne olduğu hep tartışma konusu olmuştur.

Kauṭilya ile birlikte Çāṇakya ve Viṣṇugupta isimlerine de rastlarız. Bunun yanı sıra bazı kaynaklarda adı Kauṭalya olarak da geçer.

Çāṇakya adı, babadan gelen bir ad gibi görünmektedir. Hemaçandra adının anlamını tam olarak "Bilge Çāṇaka'nın oğlu" olarak açıkladığı halde Parīśiṣṭaparvan adlı eserinde babasının adını "Çāṇin" olarak verir. H. Jacobi, Çāṇakya'nın sadece Prakrit eserlerde bulunduğunu, oysa Kauṭilya'nın sadece Purānalarda bilindiğini, Bṛhatkathā, Caynist efsaneler ve hatta Kāmandaka'da bile Çāṇakya adına rastlanmadığını iddia eder. Buradan yola çıkarak onun siyaset alanında bir Prakrit şair olabileceğini söyler. Viśākhadatta'nın Mudrārākṣha'sında Kauṭilya, Çāṇakya'nın diğer bir adı olarak açıkça ortaya konur. Çāṇakya bu politik entrika oyununda ana karakterdir. Oyun Arthaśāstra'ya doğrudan gönderme yapmıyor ise de,

bu eserden haberdar olduğu oldukça açıktır. Örnek göstermek gerekirse: [Kangle. s. 61 dipnot 7]

Vishnugupta ise görünüşe göre yazarın kişisel adıdır.

Yazarın adı bazı kaynaklarda Kauṭilya ve Kauṭalya olarak iki farklı formda karşımıza çıkar. İsminin doğru formunun hangisi olduğu konusunda farklı görüş ve tartışmalar vardır.

"T. Ganapati Sastri, J. Jolly ve P.V. Kane gibi bilimadamları doğru formun 'ṭa' ile yazılan olduğunu iddia etmişlerdir. Kauṭalya formu Edeppalli'de ve Patan Bhandar'dan Devanagari parçalarda bulundu. Buna rağmen belirtmek gerekir ki, her iki elyazmasının birkaç yerinde orjinal 'ṭi', 'i'nin silinmesi yoluyla 'ṭa'ya dönüştürülmüştür. Mysore baskısının hazırlanmasında kaynak gösterilen Tanjore elyazmasının bütününde 'ṭi' formu bulunur. Arthaśāstra üzerine yapılan çalışmalar arasında, eski Malayalam yorumu, aynı biçimde Kitap 1'de Cayamaṅgalā ve Kitap 2 ve 3.1'de Čāṇakyaṭikā kısımları 'ṭa' formunu içerir. Benzer bir biçimde, Patan'da Devanagari kısmıyla birlikte bulunan Yogghama yorumunun 2.1-3 bölümlerinde de Kauṭalya formu vardır.

Ancak, Journal of Bihar and Orissa Research Society (Sayı XI ve XII)'de basıldığı biçimiyle Bhattasvāmin'in Pratipadapañçikā'sı, Kauṭilya formunu içerir. Benzer bir biçimde A.P. Banerji Sastri, Udayavira Sastri

gibi Arthaśāstra üzerine çalışarak çeşitli kaynaklarda yorumlar yayımlamış kişiler özellikle Kauṭilya formunun altını çizmişlerdir."¹⁰

Arthaśāstra üzerine yapılan en önemli çalışmalardan birisi olan Kauṭilya Arthaśāstra'nın yazarı R.P. Kangle da Kauṭilya formunun doğru olduğunun altını çizmiştir. Buna dayanak olarak, eski metinlerin bütününde bu formun yer aldığını söylemektedir. *Vishṇu Purāṇa* IV.24.6-7'de iki kez; *Vāyu Purāṇa* 37.324-325'de iki kez; *Matsya Purāṇa* 227.22'de bir kez Kauṭilya formuna rastlanır. *Mudrārākṣha* 1.7'de; Bāṇa'nın *Kādambarī*'sinde yine aynı form bulunmaktadır.¹¹

Yazarın adına daha sonraki döneme ait kaynaklar içinde her iki formla da rastlarız. Ancak burada da üstünlük Kauṭilya formundadır. Biz de tezimizde yazarın adını bu form içinde kullacağız.

Kauṭilya'nın yaşamı hakkında ele geçen bilgiler somut değildir. Bazı kaynaklar onu bir Brahman olarak gösterir. Kerala (Kuzey Hindistan)'da doğmuş olduğu ve Taxila'da eğitim görmüş olabileceği yolunda görüşler vardır.

Bir Buddhist eser olan Mahavamsatika'da Kauṭilya'nın üç Veda ve *Mantralar* konusunda yetkinliği, savaş hilesi ve kurnazlık konularında üstün yeteneklere sahip olması, entrika çevirme ve siyaset alanlarında ustalığı, fakat aynı zamanda fiziksel çirkinliği, iğrenç görünüşü, bacak ve diğer organlarındaki sakatlıkları ile bilindiğinden bahsedilir.¹²

10 Kangle, R.P.; Kauṭilya Arthaśāstra; Cilt 3, s. 109-110.

11 A.g.e., s.110.

12 Mookerji, R.K., Chandragupta Maurya and His Times, Motilal Banarsidass Publishers, Delhi, 1998, Appendices I, p. 229.

Buddhist ve Caynist efsanelerde, dişlerinin kenetli doğduğundan bahsedilir. Bu şekilde doğan çocukların ilerde kral olacaklarına dair bir inanış vardır. Anne babası oğullarının kral olmasını istemezler ve çenesini zorlayarak açarlar. Kauṭilya'nın yüzünde bu nedenle bir deformasyon oluşmuştur.

Kauṭilya'nın yetişkin olduğu dönemde Magadhā Krallığı'nın başında Nanda Hanedanı'ndan Dhana-Nanda (büyük servet sahibi Nanda) bulunmaktaydı. Pekçok kaynakta Dhana-Nanda'dan bir kral ve insan olarak oldukça kötü kişilikli olarak bahsedilmektedir:

"Sadece sıradan bir insan değil, aynı zamanda oldukça aşağılık bir konuma sahipti. Babası aslında bir berberdi"¹³

"Pekçok kötü özelliğinin yanı sıra para hırsı yüzünden de oldukça nefret kazandı. Bu kibirli kral, Pataliputra'ya bilgisini göstermek için gelen Kauṭilya'yı, bir yemek esnasında aşağılar. Oldukça öfkelenen Kauṭilya, Nanda Hanedanı'nın kökünü ve dallarını yokedene kadar bir daha kahkülünün düğümünü bağlamayacağına yemin eder. Bütün dünya nimetlerinden elini çekerek, amacını gerçekleştirmek için ona yardımcı olabilecek en uygun kişiyi araştırmaya başlar.

Böylelikle, kraliyet soyundan gelmesine rağmen, bir sığır çobanı tarafından büyütülmüş Çandragupta'ya ulaşır. Çandragupta henüz çocuk yaştadır ve arkadaşlarıyla köyün boş alanında, kendisinin kral olduğu bir oyun oynamaktadır. Oyunda adalet dağıtır ve vezirlerine görevler verir.

13 A.g.e., s. 5.

İnziva halindeki kişi, sadaka için yalvarır; 'kral' kibarca bir başkasına ait inek sürüsünü hediye eder. Kauṭilya çocuğun liderlikte gösterdiği kaliteden oldukça etkilenir ve bin *pana* ödeyerek çocuğu satın alır. Onu Taxila'ya götürerek geleceğin kralı olabilmesi için eğitim almasını sağlar."¹⁴

Rangarajan'ın bir öykü havası içindeki anlatımı Kauṭilya'nın Çandragupta ile birlikte Nanda Hanedanı'nı devirip yerine Maurya Hanedanı'nı kurmaları sürecini de içerir.

Her ne kadar kurgusal bir biçim izlese de Kauṭilya hakkında var olan bulgular bir araya getirildiğinde, Brahman kastının mensubu bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldiği ve Taxila'da eğitim görerek bir *Pandit*¹⁵ olduğu varsayılır.

Pek çok kaynakta ortak olarak işlenen tema Nanda Hanedanı'na karşı, Çandragupta Maurya'nın yanında yer alarak Maurya Hanedanı'nın kuruluşunda oldukça önemli bir rolü olduğu yolundadır. Çandragupta'nın tahta geçmesinin ardından, devlet yönetiminde onun veziri olarak görev yapmıştır. Ölümü konusunda kesin bir bilgi olmamakla birlikte, bazı kaynaklarda Çandragupta'nın ölümünün (M.S. 298) ardından Bindusāra döneminde de, en azından bir süre, bu görevi sürdürdüğü belirtilmektedir.

14 Rangarajan, L.N., Kautilya, The Arthashastra, Penguin Books India (P) Ltd., New Delhi, 1992, s. 17.

15 Brahmanlar içinde belirli alanlarda kendini geliştirmiş ve uzmanlaşmış kişilere verilen bir ünvanıdır. Eski Hindistan'da şāstralar, özellikle Nītiśāstra konusunda bilgi sahibi olmuş kimselerin devlet yönetimi konusunda belirli makamlara gelmeleri bilinen bir durumdur. Buna örnek olarak Hemādri (Yādava krallar meclisinde), Sāyana ve Mādhava (Vicayanagara krallar meclisinde) gösterilebilir.

Buradan yola çıkıldığında M.Ö. 350 - 275 yılları arasında yaşadığı söylenebilir. Doğduğu yer hakkında Caynist ve Buddhist kaynaklar arasında çelişkiler vardır. Buddhist bir eser olan *Mahāvamsatika*'da doğum yeri Taxila olarak gösterilirken, Adbidhana Chintamani'de doğum yerinin Güney Hindistan'da bugünkü Kerala civarında olduğu belirtilmektedir.

Hindi ve bazı yöresel dillerde Kauṭilya'nın biyografisini veren kitaplara rastlamak mümkündür. Ancak, Panchapakesa Ayyar tarafından yazılmış 'Chanakya ve Chandragupta' ve bir biyografik roman olan Dattatreya Kher'in 'Chanakya' adlı eseri bu alanda en tanınmışlarıdır.

Kauṭilya tarafından yazıldığına inanılan üç eser vardır: *Çānakyasutralar*, ve Arthaśāstra. Her ne kadar *Kāma Sūtra*'nın da Kauṭilya tarafından yazıldığını iddia eden bazı kaynaklar var ise de bunu doğrular nitelikte yeterince bulguya rastlanmamıştır. Bu iddianın kaynağında yatan dayanak, her iki eserin de benzer bir tarz izlenerek yazıldığıdır. Buradan yola çıkarak Kauṭilya tarafından yazıldığı düşünülen başka eserler de bulunmaktadır. Kauṭilya'nın çalışmaları üzerine yazılmış kitaplardan bazılarının isimleri şu şekildedir:

Arthasastra of Kautilya (J. Jolly and R. Schmidt)

Arthasastra of Kautilya (R. Shamaṣastri)

Canakya-raja-niti (Adyar Kütüphanesi tarafından yayımlanmıştır)

Chanakya and the Arthasastra. (Dhar)

Essentials of Indian Statecraft; Kautilya's Arthasastra for Contemporary Readers (T. N. Ramaswamy)

Kautilya to Gandhi: a Study in the Philosophy of History (Mathura Nath Goswami)

Kautilya, or, an exposition of his social ideal & political theory (Narayan Chandra Bandyopadhyaya)

Maxims of Chanakya (V.K. Subramanian)

Modern Accounting Concepts in Kautilya's Arthasastra (Anjan Kumar Bhattacharyya)

Readings in Kautilya's Arthasastra (B.P. Sinha)

Some Aspects of Kautilya's Political Thinking (R. G. Basak)

The Kauṭīliya Arthaśāstra (R. P. Kangle)

The Rajanitisastra of Chanakya (M.P. Joshi)

The Subhasita-Samgraha-s as Treasuries of Canakya's Sayings (Ludwik)

The Wise Sayings of Amatya Canakya (T. Bheemacharya)

ARTHAŚĀSTRA'NIN OLUŐTURULDUĐU DÖNEM

Arthaśāstra incelendiğinde bir tarih kitabı niteliği taşımayabilir, ancak içeriğinin yazıldığı döneme ait önemli ipuçları içerdiği tartışılmaz. Bu nedenle Arthaśāstra'nın daha iyi anlaşılabilmesi, yazıldığı dönemin tarihi gelişimini gözden geçirmekle mümkün olur.

Arthaśāstra'nın yazıldığı varsayılan dönem Hindistan tarihi açısından büyük önem taşır. Bu dönemi üç dilimde incelemek mümkündür: 1. Küçük Kral-Devletler; 2. İskender'in Hindistan istilas; 3. Maurya Hanedanı.

1. Küçük Kral Devletler:

İskender'in Hindistan'a girdiği tarih olan M.Ö. 326 yılı tarihçiler açısından bir kilometre taşı olarak kabul edilir. Bunun nedeni, o döneme ışık tutacak nitelikte bir yazılı tarih geleneğinin Hindistan'da yerleşmemiş olmasıdır. Sosyal yaşama ait pek çok bilgiyi olduğu gibi tarih ve siyasi yapıya ait bilgileri de dinsel kaynaklarda buluruz. Krallıklar, hanedan isimleri gibi bilgilere en çok Purānalarda rastlarız. Ancak bu bilgilerin bilimsel geçerliliği oldukça tartışılır niteliktedir. Bunun daha iyi anlaşılabilmesi için Purānalar ve geleneksel bilgileri bazı bilimadamları tarafından ortaya konan bilgilerle karşılaştıran bir tablo yapmayı uygun bulduk (bkz Tablo 1).

Hindistan'ın bu dönemine ışık tutan bir diğer kaynak da Buddhist eserlerdir.

Bu eserler içinde onaltı büyük güçten, milletten bahsedilir:

1. Aṅgā	5. Vaccī	9. Kurū	13. Assakā
2. Magadhā	6. Mallā	10. Pañçālā	14. Avantī
3. Kāsī	7. Çetī	11. Maççhā	15. Gandhārā
4. Koṣalā	8. Vamśā	12. Sūresenā	16. Kambocā

Tablo I. Hindistan'da Hüküm Sürmüş Büyük Hanedanların Geleneksel ve Tarihi Bilgilere Göre Kronolojik Tablosu

Sıra No	Hanedan Adı	Kral Sayısı	Hanedanlık Süresi				Hanedanlık Dönemi	
			Purānalar	Pargiter	V.A. Smith	Sir William Jones	Kabul Edilen	Geleneklere Göre
1.	Bārhadhratha	22 (?20)	1000 ila 1006 yıl	484 yıl	–	1000 yıl	638 yıl	M.Ö. 3138-2132
2.	Pradyōta	5	138 yıl	138 yıl	–	138 yıl	102 yıl	M.Ö. 2132-1,914
3.	Bimbisāra ve Śaiṣunāga	10	360 (ya da 362) yıl	360 yıl	–	360 yıl	200 yıl	M.Ö. 1994-1,634
4.	Nanda	9 (?2)	100 (ya da 40) yıl	100 yıl	45 yıl	100 yıl	22 yıl	M.Ö. 1634-1,534
5.	Maurya	10 (?12)	316	137 yıl	137 yıl	137 yıl	137 yıl	M.Ö. 1534-1,218
6.	Śunga	10	300 (ya da 112, 120) yıl	112 yıl	112 yıl	112 yıl	112 yıl	M.Ö. 1218-918
7.	Kānva	4	85 (ya da 45) yıl	45 yıl	45 yıl	345 yıl	45 yıl	M.Ö. 918-833
8.	Āndhra ya da Sātavāhana	30 (?32)	506 (ya da 456, 460) yıl	460 yıl	289 yıl	456 yıl	252 yıl	M.Ö. 833-327
9.	Gupta	7	245 yıl	–	149 yıl	–	235 yıl	M.Ö. 327-82
								M.S. 275-510

Sir William Jones'in ortaya koyduğu hanedanlık dönemleri şu şekildedir: 1. Bārhadhratha M.Ö. 3100-2100; 2. Pradyota M.Ö. 2100-1962; 3. Śaiṣunāga M.Ö. 1962-1602; 4. Nanda M.Ö. 1602-1502; 5. Maurya M.Ö. 1502-1365; 6. Śunga M.Ö. 1365-1253; 7. Kānva M.Ö. 1253-908; 8. Āndhra M.Ö. 908-452

Eski Pāli dili kitaplar içinde, Buddha dönemi Kuzey Hindistan'ının siyasi durumunu doğrudan anlatan bir bölüme rastlanmaz. Ancak bu kaynakların incelenmesi sonrası bazı yazarlar tarafından yapılan yorumlarla günışığına çıkan bilgiler bulunmaktadır. En eski Pāli kayıtlar içinde yer alan özel isimlere başvurularak elde edilen devlet isimlerinin listesi şu şekildedir.¹⁶

1. Sākiyalar, başkent Kapilavatthu
2. Buliler, başkent Allakappa
3. Kālāmalar, başkent Kesaputta
4. Bhaggalar, başkent Sumsumāra Tepesi'nde
5. Koliyalar, başkent Rāmagāma
6. Mallalar, başkent Pāvā
7. Mallalar, başkent Kusinārā
8. Moriyalar, başkent Pippalivana
9. Videhalar, başkent Mithilā
10. Liçchaviler, başkent Vesālī

Megasthenes yine bu grup içinde bahsedilebilecek beş kabileden bahseder, ancak elimizde bunlar hakkında kayda değer bilgi bulunmamaktadır. Yukarıdaki listede yer alan on devlet M.Ö. 6 yüzyılda Kosala'nın doğusunda, dağlar ve Ganj arasında bulunmaktaydı.

Daha önce isimleri verilen on altı krallık içinde en büyük öneme Koşala, Magadhā, Avantī ve Vamsā sahiptir. Bu on altı devlet monarşi, cumhuriyet ya da oligarşi gibi farklı siyasi sistemlerle yönetiliyordu. Bu dönemde göze çarpan en

16 Smith, Vincent A.; History of India; s.175-178.

önemli dört hanedan; Magadha'da Haraiyakalar, Koşala'da Aikshvākular, Avantī'de Pradyotular ve Vamśā (Kauśāmbī)de Pauravalardı. Haraiyaka hanedanı, Bārhadrathaların devrilmesinin ardından Bimbisāra tarafından kuruldu. Bu dönemde, Mahābhārata'da adı övgüyle bahsedilen Kuru-Pañcāla, Kāśi ve Matsya krallıkları, eski güçlerinden uzak, küçük birer krallık olarak varlıklarını sürdürüyorlardı. Monarşik olmayan devletlerden en çok adı duyulanlar: Mithilā'da Vṛciler, Kapilavastu'da Śākyaalar, Pāvā ve Kuśinagara'da Mallalar'dı. Vṛciler, sekiz farklıkabilenin konfederasyonundan oluşmuştur. Bunlar içinde en önemli yeri, başkentleri Vaiśālī olan Liçchaviler alır.

Bu devletlerin pek çoğunda evliliğe dayalı ittifaklar bulunmaktaydı, ancak bu birbirleri arasında çatışmaların patlak vermesini önlemiyordu. Yukarda adı geçen dört büyük hanedan, küçük devletleri de içine alarak büyümeye ve güçlerini artırmaya çalışıyorlardı. Pradyota, Udayana, Bimbisāra ve Prasenacit gibi ünlü krallar M.Ö. 6. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmışlardır.

M.Ö. 5. yüzyılın başlarında Pauravalar ve Pradyotalar eski gücünü yitiren devletlerin başında geldi. Bu devletler arasındaki uzun süren mücadeleler sonrasında Magadhā krallığı Kuzey Hindistan'ın en büyük gücü haline geldi. Acātaşatru, babasını öldürerek krallığını genişletmiş ve Magadhā'yı en büyük güç haline getirmiştir. Ölümünün (yaklaşık M.Ö. 475) ardından yerine Udayī¹⁷ geçmiştir. Geleneklere göre Udayī, Magadhā Krallığı'nın başkentini Pāṭaliputra'ya taşımıştır.

17 Purānalara göre Acātaşatru'nun yerine Darśaka geçmiştir. Ancak Buddhist kaynaklar daha güvenilir nitelik taşıdığı için, Udayī adı doğru kabul edilir.

Buddhist anlatılar içinde Udayī ve üç halefi baba katili olarak gösterilir. Bu nedenle halk nefretle üçüncü halefi yerinden ederek, onun veziri Śiṣunāga'yı kral olarak seçmiştir. Śiṣunāga'nın yerine oğlu Kālasoka geçmiştir. Ancak onun aşağı statüden gelen (bazı kaynaklarda bir berber olduğundan bahsedilir) bir kişi, Mahāpadma Nanda, tarafından öldürülmesiyle taht Nanda hanedanına geçmiştir.

Askeri alanda oldukça büyük başarılar gösteren Mahāpadma, Kuzey Hindistan'ın büyük kısmını kapsayan bir imparatorluk kurdu.

2. İskender'in Hindistan İstilas:

Pancāb, Sindh ve Afghānistān'ı içeren Hindistan'ın batı sınır bölgesi o dönemde siyasi güç ve prestijden yoksun görünmekteydi. Adı geçen on altı devletten muhtemelen sadece ikisi, Kāmboca ve Gandhāra, bu uzak bölgede bulunmaktaydı. Bunların, krallıkla yönetilenlerinin yanı sıra, demokrasi ve oligarşiyle yönetilen iki düzine ya da daha fazla prensliğe bölündüğü anlaşılmaktadır. Kendi aralarında da sık savaşıyan bu prenslikler, dışardan gelen istilacılar için oldukça kolay bir yem görünümündeydi.

O dönemde İran bölgesindeki pekçok güçlü kralın bu bölgeye göz diktiği varsayılabilir, ancak Darius (M.Ö. 522-468) döneminde Hint topraklarına yayılma çabaları somutlaşmıştır. M.Ö. 518 ve 515 yılları arasında tarihlendirilmiş olan krala ait iki kitabede kendi toprakları içinde Hi(n)du bölgesinin adı da geçer.

Yunanlı tarihçi Herodotus, Darius'un M.Ö. 517 yılında Sindhu nehir vadisini keşfetmeleri için Scylax kumandasında bir keşif grubu gönderdiğinden bahsetmiştir.

İranlı hükümdarların bu bölgede bir egemenlik sağladığı bilinse bile bu egemenliğin ne kadar sürdüğü konusunda kesin bir kayıt bulunmamaktadır. Xerxes (M.Ö. 486-465) döneminde Yunanlıları yenilgiye uğratan Akamenit ordusunun bir bölümünün Hintli askerlerden meydana geldiği, bunun M.Ö. 330 yılına kadar sürdüğü ve bu askerlerin M.Ö. 330 yılında Gaugamela'da İskender'e karşı savaştığı varsayılmaktadır. Bu askerlerin, bölgedeki İranlı valilerin (Satrap; sömürge yöneticisi) yönetimindeki paralı askerler olabileceği yolunda görüşler de mevcuttur. Ancak bu dönemde bölgede İranlı valilerin bulunduğu dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Akamenit kralı Darius III'ün, İskender karşısında bozguna uğraması, Hint tarihinin akışını son derece etkilemiştir. İskender bölümün sonundaki Harita II'deki rotayı izleyerek (bkz. sayfa 179), İranlıların egemenliğindeki bütün doğu topraklarını ele geçirmiş, yönünü Hindistan'a çevirerek M.Ö. 327 yılında Hindu Kush'u geçerek Hindistan'a ulaşmıştır. Afganistan, Pancāb ve Sindh bölgesindeki küçük krallıklar, İskender'in büyük askeri gücüyle karşı karşıya kalmışlardır. Her ne kadar bir sonuç elde edememelerine rağmen direnmeyi tercih eden pekçok devletin yanı sıra, İskender'in yanında yer alarak şahsi kazanç ve güvence elde etmeye çalışan devletler de olmuştur. Bu şartlar altında Hindistan topraklarında ilerleyen İskender Kābul nehrine ulaştıklarında ordusunun bir bölümünü en iyi iki generalinin komutasında Kābul nehri boyunca göndermiştir. Bunların karşısına ilk olarak Peshāwar yakınlarındaki Charsaddā'da Pushkalāvātīler çıkmıştır. Pushkalāvātī lideri 30 gün süren bir savunmayla başkentlerini koruyabilmiştir. Bu süre içinde İskender, ordunun geri kalan kısmıyla kendi kanadını korumak için, Kunār, Panckorā ve Swāt nehirlerinin bulunduğu vadiye gitmiştir. Burada Yunanlıların, Aspasioi ve Assakenoi

(muhtemelen Asvakalar'dan türetilmiştir) adını verdikleri dağ kabileleriyle karşılaşmıştır. Aralarında günlerce süren büyük bir savaş olmuş, başkent Massaga'nın teslim olması için yapılan anlaşmada yaşamı garantiye alınan 7.000 paralı askerin gece kuşatılarak kılıçtan geçirilmesi Yunanlı yazarlar tarafından bile kınanmıştır.

Assakenoilerle yapılan savaşlar içinde, Aornus'un ele geçirilmesi Yunanlı yazarlar tarafından uzun uzun anlatılarak İskender'in Hindistan seferindeki en büyük askeri başarısı olarak gösterilmiştir.

İskender'in Assakenoi ve diğer kabilelere boyun eğdirmesiyle sonuçlanan savaşlar süresince ordunun geri kalan bölümü Sindhu'yu ele geçirmiş ve Ohind'de Attock üzerine sandallardan oluşan 16 mil uzunluğunda bir köprü yapmışlardı.

İskender'in ordusunun tekrar toplandığı bu bölgede var olan krallıklar içinde en güçlüsü, Yunanlı kaynaklarda adı Porus (Paurava'dan türemiş gibi görünmektedir) olarak gösterilen bir kralın yönettiği devlettir. Porus, kuzey komşusu olan Abisara devletiyle birlikte, başkenti Taxilā olan bir başka komşu devlete karşı savaş halindeydi. Taxilā kralı İskenderle anlaşma yoluna gidip düşmanlarına karşı üstünlük sağlamayı amaçlamıştır. Yapılan savaş sonrasında Porus İskender'in ordusuna karşı oldukça güçlü bir direniş göstermesine rağmen, kendisi de yaralanarak M.Ö. 326 yılının Temmuz ayında teslim olmak zorunda kalmıştır. Ancak Porus teslim olma şartı olarak, bir kral gibi muamele görme sözü almıştır. İskender sözünde durmuş, ona ülkesinin yönetimini geri vermiştir. İskender'in Hindistan seferindeki asıl hedefi okyanusa ulaşabilmektir, bu nedenle Porus'un da yardımıyla Güney-Doğu'ya doğru ilerlemeye başlamıştır. Pekçok küçük devleti ortadan kaldırarak Beas nehri kıyılarına

ulaştığında Kathaioi (Kaṭhas ?) ile karşılaşmıştır. Büyük bir savaş sonucunda onun 17.000 askerini öldürerek, 70.000'ini de esir almıştır.

Ancak İskender'in ilerlemesi Beas nehri kıyılarında askerlerinin daha fazla ilerlemek istememesi üzerine M.Ö. 326 yılının Temmuz ayı sonunda durmuştur. Yunan kaynaklarında, askerlerin savaş yorgunluğu yanında, bir söylence şeklinde yayılan nehrin öbür tarafındaki imparatorluğun gücünden de korkmuş olabilecekleri belirtilmektedir. Ordunun bu tutumuna İskender boyun eğmek zorunda kalarak, geldiği yolu takip etmiş ve Chelum nehrine kadar geri dönmüştür. Buradan, ordunun bir bölümünü yanına alarak 1.000 tekneyle nehirden ilerlemiş, nehir boyunca da süvariler de sahilten ilerleyerek onları korumuştur. Chelum nehrinin Chenab nehriyle birleştiği yerin yakınlarında cumhuriyetle yönetilen kabilelerin oluşturduğu konfederasyon birlikleriyle karşılaşmışlardır. Yapılan savaşta konfederasyon kuvvetleri Malloi (Mālavalar) ve Oxydrakai (Kshudrakalar) tarafından yönetilmekteydi. İskender'in ordusu, zaferle sonuçlanan bu savaştan sonra başka kabilelerle de karşılaşmıştır. Bu kabilelerden birisi olan Agalassoı (Arcunāyanalar?) şehirleri ele geçirilince, karıları ve çocuklarıyla birlikte kendilerini ateşe atmışlardır. Bu Hindistan tarihinde, daha sonra pek çok kabile tarafından da tekrarlanan, ilk Cauhar seramonisidir.

3. Maurya Hanedanı:

Maurya Dönemi M.Ö. 322-185 yılları arasındaki 137 yıl boyunca süren bir dönemi kapsar. Bu hanedana ismini veren kişi Magadha krallığını Maurya

İmparatorluğu'na dönüştüren ve 24 yıl tahtta kalan Çandragupta Maurya'dır. Bu hanedanın en parlak dönemleri ilk üç hükümdar döneminde yaşanmıştır. Bunlar sırasıyla Çandragupta Maurya, Bindusāra ve Aşoka'dır.

Maurya Hanedanı'na ait önemli olay ve tarihleri bir kronoloji şeklinde bu bölümün sonuna eklemeyi uygun gördük. Ancak Purānalarda geçen, Maurya hanedanına ait kral isimleri, hükümdarlık süreleri ve tahtta oldukları yıllar şu şekildedir:

Kral İsmi	Tahtta Olduğu Yıllar	Hükümdarlık Süresi
Çandragupta	1534-1500	34
Varisara	1500-1472	28
Aşoka	1472-1436	36
Suyasa	1436-1428	8
Daşaratha	1428-1420	8
İndrapalita	1420-1350	70
Harşa	1350-1342	8
Sangata	1342-1333	9
Salisuka	1333-1320	13
Somaşarma	1320-1313	7
Satadhanva	1313-1305	8
Brhadratha	1305-1218	87

Kronolojik sıra içinde Maurya Hanedanı Nanda'ların ardından gelir. Ancak Nanda'ların tahtı kaybedip Maurya Hanedanı'nın yönetimi ele geçirmesine yol açan olaylara ait elimizde yeterli bilgi bulunmamaktadır. Güvenilir kabul edilen kaynaklarda da bu konuyla ilgili fazla bilgiye rastlanmaz ve de bulunanlarda da pek çok çelişki vardır. Ancak genel kabul gören bir varsayım Çandragupta'nın Nanda soyundan geldiği yolundadır. İskender ile M.Ö. 326 ya da 325 yılında oldukça genç

bir yaştayken karşılaşmış olduğuna inanılmaktadır. Çandragupta bir takım kayıtlarda son Nanda kralının aşağı kasttan bir kadından olma oğlu olarak gösteriliyorsa da, köklü bir Nanda ailesiyle akraba olması daha yüksek bir olasılıktır. Bu da her türlü olasılıkta hanedan tarafından tanınan bir kişi olduğu anlamına gelebilir. Bazı kaynaklarda Çandragupta'nın hanedan tarafından rahatsız edici bulunduğu ve Magadha'dan sürüldüğünden bahsedilir.

İskender'in ölümünün ardından İndus Vadisi'nde bulunan garnizonlara yapılan saldırıda, kuzeydeki etnik grupların da yardımıyla, zafer kazanmıştır. Aynı dönemde Kautilya da Magadha'da bir ayaklanma yaratır.¹⁸ Bu ayaklanma Nanda ailesinin ortadan kalkmasına yol açan süreci başlatmıştır. Makedonyalı garnizonlara yapılan saldırının Magadha'daki ayaklanmadan önce ya da sonra olduğuna dair elimizde kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

İskender, M.Ö. 323 yılının Haziran ayında Babil'de öldü. Ancak bu haberin Pencāb'a gelişi bir ya da iki ayı bulmuş olmalı. Yabancı garnizonlara karşı yapılan saldırıların 323 yılını 322'ye bağlayan kış mevsiminde yapıldığı varsayılmaktadır. Buna paralel olarak da Çandragupta'nın ortaya çıkışı M.Ö. 322 yılına rastlar. Magadha'da yapılan ayaklanma ve devrim bir yıllık bir süreci kaplar.

İskender hükümdarlık esasını kimseye miras olarak bırakmamıştı, yetki ve idare komutanları arasında bölüşüldü. Antigonos ile Seleukos arasında Asya'nın en

18 Magadha'daki ayaklanmaya ait iddia edilen pek çok şey M.Ö. 5 yüzyılda yazılmış 'Rākshasa'nın Mührü' (Mudrā-Rākshasa) isimli politik drama türündeki eserde keskin bir dille anlatılmıştır. Kabul etmek gerekir ki olayların yedi yüz yıl ardından düş gücüne dayalı yazılmış bir eserin tarihsel gerçeklik taşıması beklenemez.

büyük gücü olma yarışı başladı. Uzun bir mücadelenin ardından Seleukos 312 yılında Babil kentini yeniden ele geçirerek ve altı yılın ardından kral gibi kabul gördü. Seleukos tarihe zaferler kazanan Seleukos Nikator olarak geçmiştir ve Suriye kralı olarak anılır. Ancak Batı Asya'nın Kralı demek daha doğru olur.

Seleukos, İskender'in Hindistan'da kazandığı bölgeleri geri almayı umarak Hindistan'daki hükümdarların en güçlüsü Çandragupta Maurya'ya saldırmak için İndus'u geçti. Ancak bu amacı bir düş kırıklığına dönüştü ve Pencâb yakınlarında bir yerde bozguna uğrayarak sınırın gerisine çekilmek zorunda kaldı.

Barış koşulu olarak Seleukos Çandragupta'ya Kābul, Herāt ve Kandhār'ın başkentleri olan Paropanisadai, Arīa ve Arachosia ile Gedrosia'yı (Bugünkü Belucistan) verdi. Bunun karşılığında Çandragupta ona batılı düşmanlarına karşı savaşlarda kullanabilmesi amacıyla 500 fil verdi. Alınanlarla karşılaştırıldığında oldukça küçük bir bedeldi, ancak anlaşma burada bitmedi ve Çandragupta Seleukos'un kızıyla evlendi.

Böylelikle Suriye ve Hindistan arasında bozulmayacak bir barış sağlanmış oldu. Seleukos M.Ö. 302 yılında, daha önce Arachosia (Kandahār)'da hizmet veren, Megasthenes isimli bir subayı büyükelçi olarak Pātaliputra sarayına gönderdi. Büyükelçi boş zamanlarında Hindistan'ın coğrafyasını, ürünlerini ve adetleri kaydetmeyi kendisine uğraş edindi. Bu konudaki başarısını, derlediklerinin bugün dahi temel başvuru kaynağı olarak gösterilmesi açıkça ortaya koyar. Ne yazık ki kitap bütün olarak günümüze ulaşamamıştır, fakat büyük bir kısmı diğer yazarlar tarafından yapılan alıntılar şeklinde korunabilmiştir.

Romalı tarihçi Justin, İskender'in ölümünden sonra Hindistan'ın bağımsızlığının yaratıcısı olarak Çandragupta'yı gösterir ve şöyle bir yorum ekler:

“Zafer kazandıktan ve tahta çıktıktan sonra, köleler ile birlikte yabancıların elinden kurtardığı halka da baskıcı bir tutum izlediği için sözde var olan özgürlüğü de köleliğe dönüştürdü.”

Onun yöntemiyle ilgili yapılan değerlendirmelerde, kendi yaşamının her gününü korku içinde geçirmiş katı bir despot olduğundan, merhametsizce cezalandırmaya dayalı çok iyi organize edilmiş otokratik bir sistemle kesin ve sert kurallar uyguladığından bahsedilmektedir.

Bütün kaynaklar devlet gemisinin dümeninin olağanüstü yeteneğiyle Kautilya'nın elinde olduğunda birleşiyor. Kautilya'nın hangi şekilde ve tarihte bu sahneden çekildiği kayıtlı değildir. Tibetli yazar Tāranāth tarafından M.S. 17 yüzyılda bir araya getirilmiş kaynaklara göre; görevine Çandragupta'dan sonra Bindusāra döneminde de devam etmiştir.

Çandragupta Maurya'nın oldukça olaylı saltanatının sona erişine doğrudan ışık tutan tek kanıt Caynist kayıtlarda rastlanır. Caynistler onu daima Bimbisāra gibi Caynist olarak gördüler. Buna rağmen onların bu inancını çürütecek nitelikte bir gerekçe de ortaya konulamamıştır. Çandragupta'nın tahtı bilgin bir Brahman'ın planlarıyla elde etmesi Caynizm'in kraliyet inancı olduğu iddiasına bir anlamda kanıt niteliği taşıyor. Otoritelerce kabul gören görüş Çandragupta'nın Caynist değilse bile sonradan olduğu yolundadır. Çandragupta'nın ardından tahta Amitraghāta (düşmanların katili) lakaplı Bindusāra geçti. Bu onun savaşçı kimliği hakkında bir

ipucu veriyor ise de hakkında kesin bilgiler veren bir kayıt bulunamamıştır. Sadece küçük bir alıntıda Antiochos Soter ile Bindusāra arasında samimi bir mektuplaşmanın olduğunu görürüz.

Mısırlı Ptolemy Philadelphos (M.Ö. 285-247) tarafından Pātaliputra sarayına gönderilen Dionysios isimli elçi ile Bindusāra'ya ya da oğlu Aşoka'ya güven belgesi sunulmuştur. Tāranāth tarafından kayıtlara geçirilmiş bir belge Bindusāra'nın ülkeyi doğu denizinden batı denizine kadar fethettiğinden bahseder. Aşoka'nın imparatorluğunun uçsuz bucaksız genişlikte olduğu bilinmekte ve fakat kendisinin Kalinga dışında bir fetihle bulunmadığı göz önüne alındığında da bu iddialar daha bir gerçeklik kazanmaktadır.

Bindusāra'nın ardından tahta M.Ö. 273 yılında oğlu Aşokavardhana, yaygın bilinen ismiyle Aşoka geçti. Eski yazıtlarda Aşoka'nın ilk olarak kuzey-batı'da Taxila'da, ardından da Mālwa bölgesinde Uccain'de görev yaptığından bahsedilir. Aslında yasal takdisi ya da taç giymesi (abhisheka) dört yıl kadar (M.Ö. 269'a kadar) ertelendi. Bu da yazıtlarda bahsedilen verasete itiraz edildiği söylencesini doğrular niteliktedir. Pek çok ilkel efsane Aşoka'nın büyük kardeşi Susīma'nın kendisine rakip olduğunu anlatır. Seylan'lı keşişler tarafından anlatılan, tahta giden yolu temizlemek için 98 ya da 99 kardeşini katlettiği hikayesi saçma ve gerçekten uzaktır. Yazıtların da doğruladığı şekliyle gerçek; tahta geçtiğinden çok sonra da erkek ve kız kardeşleri için dikkat ettiği yolundadır. Aşoka'nın Buddhist inancı benimsemeden önce son derece kötü bir kişi olduğuna dair söylentiler asılsız ve uydurmadır. Bu büyük Buddhist imparator hakkında Seylan'lı ya da başka ülkelere ait keşişler tarafından aktarılan efsaneler, tarihi gerçeklik değeri içermemektedir. Buna rağmen

bazı Seylan kaynaklı efsanelerde geçen kimi tarihler gerçeklerle örtüşmektedir. Yine de Aşoka tarihi hakkında tek güvenilir kaynak kendisi tarafından hazırlanmış ve dünyadaki en dikkate değer yazıt koleksiyonu olan, çok sayıdaki sütun ve yazıtlardır. Bu yazıtların ortaya koyduklarından başka kitabeler de ilave edilmiş, farklı form ve dillerdeki edebi kayıtlardan çıkan sonuçlar da dikkate alınarak hala var olan abideler değerlendirilip düzenlenmiştir. Üzerlerinde isim ya da unvanı bulunmadığı için, Aşoka dönemi madeni paraları arkeolojik belirleyiciliğe sahip değildir.

Hükümdarlık süresinin uzunca bir bölümünü barışa adanmış bir insan olan Aşoka'nın dönemine ait az sayıda politik olay içeren kayıt bulunabilmiştir. Askeri gücü hakkında ise hiçbir kayıta rastlanmaz. Aşoka ile ilgili en çok ilgiyi, bölgesel bir tarikattan dünya dinlerinden biri olan Buddhizm'e geçişi ve buna paralel olarak kişiliğinde ve politikasındaki değişim çeker. Kendisi tarafından yazdırılmış otobiyografisi bu ölümsüz kayıtlar içinde önemli bir yer tutar.

Aşoka sadece bir saldırı savaşı yaptı, o da Bengal Körfezi kıyılarında Kalinga'da kazandığı savaşı. Hindu Kush'dan Kuzey Mysore bölgesine kadar uzanan böylesine büyük bir imparatorluğun Kalinga savaşıyla elde edildiği elbette düşünülemez. Harita III'de gösterilen (bkz sayfa 180) bu toprakların, babası Bindusāra'dan ya da Çandragupta'dan veyahut iki kraldan kalan toprakların toplamı olduğunu düşünmek en akla yakın görünen seçenektir.

Aşoka yazıtlarında hükümdarlıktaki olaylar, onun kutsandığı ya da taç giydiği yıl olan M.Ö. 269 yılını esas alan bir takvimle kaydedilmiştir. Bu seramoninin hangi ayda yapıldığı ise bilinmemektedir, bu nedenle kayıtların yapıldığı tarihi modern takvime birebir aktarmak olanaksızdır. Bu döneme ait tarihlerde kesinlik tutturmak

çeşitli nedenlerin de etkisiyle oldukça güçtür. Bu nedenler arasında gösterilebilecek iki önemli olaya değinelim. İlki Çandragupta'nın tahta çıkış tarihidir ve bu kesin olarak saptanamamıştır. İkincisi ise Bindusāra'nın iktidarda kaldığı sürenin uzunluğudur. Bu süre 25 ila 28 yıl arasında farklı değerlerle gösterilmektedir.

Aşoka'nın tahtta kaldığı süre babasının ölümünden itibaren sayılırsa kırk ya da kırkbir yıla uzar. Fakat kutsandığı tarihten itibaren hesaplandığında otuz altı – otuz yedi yıldır. Yazıtların tarihlendirilmesi Aşoka'nın tahta çıkışına göre düzenlenen takvimin dokuzuncu yılından başlayıp yirmi sekizinci yılına kadar uzanır. Bu da yaklaşık M.Ö. 261 ila 242 yıllarını içine alan bir döneme denk düşer. Buradan yola çıkarak tahttaki süresi M.Ö. 273 yılından 232 yılına kadar sürmüştür diyebiliriz.

Aşoka'nın nerede ve nasıl öldüğü bilinmemektedir. Tibet kayıtları Aşoka'nın Taxila'da öldüğünü iddia eder. Birkaç oğlunun ismi kayıtlara geçmiştir. İlki yazıtların sadece birinde adı geçen Tivara'dır. Bir diğeri folklorik nitelikteki ilkel efsanelerin merkezinde yer alan ve başka isimlerle de anılan Kanūla'dır. Bir üçüncüsü, Kashmīr kayıtları içinde uzunca bir pasaja konu olan Calauka'dır. Gerçekten yaşamış bir kişi olduğu açık olmasına rağmen onun adına yakıştırılan pek çok inanılmaz öykü de mevcuttur. Calauka babası gibi Buddhizm'e inanmamış aksine ateşli bir Şiva tapınanı olmuştur. Babasının yanında genel vali olarak çalıştığı, ancak onun ölümünden sonra bağımsız bir krallık kurduğu söylenmektedir. Nitekim tarihçiler Kashmīr'in kralları listesine hem Aşoka'nın hem de Calauka'nın ismini dahil etmişlerdir.

Aşoka'nın yerine iki erkek torununun geçtiği görülür. Doğuda Daşaratha ve Batı eyaletlerinde Kunāla'nın oğlu Samprati. Bu arada mağaralarda bulunan kısa ithaf yazıtlarında bir başka isme, Ācīvika'ya da rastlanır.

Samprati'nin varlığı eski yazıtlarca doğrulanmaz. Fakat dedesinin ölümünden sonra batı eyaletlerini yönetmiş olmasının şüphelenilecek bir yanı yoktur. Caynist uzmanlara göre Uccain Samprati'nin başkenti idi. Rācputāna'daki Acmeş'den Kāthiawār'daki Satruncaya'ya kadar uzanan bölgelerde Samprati'nin adı pek çok yöresel kayıtlarca nesilden nesile aktarılmıştır. Kāthaiwār'daki en eski Caynist tapınaklar topluluğunun onun tarafından kurulduğu söylenir. Codhpur bölgesinde Nādlai'de, şimdi yerinde daha modern bir binanın bulunduğu bir tapınak inşa ettirmiştir.

Aşoka imparatorluğunun ilk aşamada iki torun arasında blşldğn varsaymak gerçekçi bir yaklaşım gibi görünmektedir. Ancak gerek Daşaratha ve gerekse de Samprati ile ilgili daha sonraki döneme ait bir bilgi bulunmamaktadır.

Purānalarda Aşoka'nın varisi olarak pek çok isim metinler içinde geçmektedir. Elde bunlara ait somut bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle hanedanın böyle mensupları var ise de onlarla birlikte idare ne kadar zaman daha sürmüştür, bunu bilmek olanaksız.

Ancak elimizde Maurya Hanedanı'nın sona ermesini gösteren somut bir delil olarak Hanedanın en son hükümdarı olan Brihadratha'nın M.Ö. 185 yılında başkumandanı Pushyamitra Sunga (ya da Pushpamitra) tarafından öldürüldüğüne dair bilgi bulunmaktadır. Bu tarihten itibaren yeni bir hanedan olarak Sunga'lar yönetime geçmiş ve 137 yıllık Maurya Dönemi sona ermiştir.

KRONOLOJİ

Tarih (M.Ö.) Maurya Hanedanı'nı Etkileyen Olaylar

326 – 325. Çandragupta Maurya'nın İskenderle karşılaşması (gençliği).

323, Haziran. İskender'in Babil'de ölümü.

322. Çandragupta Maurya'nın tahta çıkışı.

312. Seleukos Nikator'un Babil'i yeniden ele geçirmesi.

306. Seleukos'un kral olarak kabul görmesi

305. Seleukos'un başarısız Hindistan saldırısı.

302. Megasthenes'in Pataliputra'ya büyükelçi olarak gönderilmesi.

298. Bindusāra Amitraghāta'nın tahta çıkması.

Megasthenes'in yerine büyükelçi olarak Deimachos'un geçişi.

285. Mısır kralı olarak Ptolemy Philadelphos'un tahta çıkışı.

280. Seleukos Nikator'un ölümü yerine Antiochos Soter'in geçişi.

278 – 277. Makedonya kralı olarak Angonos Gonatas'ın tahta çıkışı.

273. Aşoka (Aşokavardhana)'nın tahta çıkışı.

272. Epirus kralı olarak Alexander'ın tahta çıkışı.

269. Aşoka'nın kutsanması ya da taç giyme töreni.

261. Suriye kralı olarak Antiochos Theos'un tahta çıkışı; Kalinga savaşı.

259. Aşoka'nın imparatorluk avcılarını serbest bırakıp misyonerler göndermeeye başlaması.

258. Cyrene¹⁹ kralı Magas'ın ve Epirus kralı Alexander'ın ölümü.

257, 256. Ondördüncü kaya anıtları, Kalinga yazıtları ve sansürcülerin atanması

19 Şimdiki Libya'da eski bir Yunan sömürgesi.

254. Aşoka'nın Konagamana Stūpasını ikinci kez büyütmesi.
251. Seylan kralı olarak Tissa'nın tahta çıkışı.
- 251 – 250. Mahendra (Mahinda)'nın Seylan'a atanması.
249. Aşoka'nın kutsal yerlere hac ziyareti yapması.
247. Mısır kralı Ptolemy Philadelphos'un ölümü.
- 247 – 246. Suriye kralı Antiochos Theos'un ölümü.
246. She-hwang-ti'nin Çin'de T'sin yöneticisi oluşu.
242. Yedi sütun bildirisinin yayınlanması.
- 242 – 239. Makedonya kralı Angonos Gonatas'ın ölümü.
- 240 – 232. Pātaliputra meclisi
232. Aşoka'nın ölümü; Torunu Daşaratha'nın doğu eyaletlerinin başına geçişi; ve bir başka torunu olan Samprati'nin batı eyaletlerinin başına geçişi.
221. She-hwang-ti'nin Çin İmparatoru oluşu.
211. Seylan kralı Tissa'nın ölümü ve yerine Uttiya'nın geçişi.
204. Mahendra (Mahinda)'nın Seylan'da ölümü.
203. Mahendra'nın kızkardeşi Sanghamitrā'nın Seylan'da ölümü.
185. Son Maurya hükümdarı Bridhadratha'nın öldürülüşü.

ORİJİNAL KAYNAKLAR HAKKINDA

Arthaśāstra binlerce yıldır Hint edebiyatındaki yerini korumasına rağmen, bir kitap olarak çağımız bilim adamlarının eline 1904 yılında ulaşmıştır. Tanjore bölgesindeki bir Pandit tarafından Mysore Government Oriental Library (Mysore Devlet Doğu Kütüphanesi)'ye bağışlanan Grantha²⁰ karakterlerindeki bu elyazmasıyla birlikte, Bhaṭṭasvāmin tarafından yazılmış Sanskrit bir yorum kitabı olan Pratipadapañcika'nın da bir bölümü bulunmaktadır. Bu elyazması Dr R. Shamasastri tarafından İngilizce'ye çevrilerek 1909 yılında Mysore'da basılmıştır. Bu tarihten günümüze kadar Arthaśāstra'nın başka çevirileri de yapılmıştır. Bu alanda çalışan bilim adamlarından bazıları: J. Jolly, R. Schmidt, T. Ganapati Sastri, K.P. Jayaswal, A. Banerji Sastri, K. Sambaśiva Sastri, V.A. Ramaswami Sastri, K.N. Ezhuthachan, G. Harihara Sastri, Muni Jina Vijay, Ramateja Sastri Pandeya ve R.P. Kangle.

Bu bilim adamları içinde günümüzde en çok, R.P. Kangle ve R. Shamasastri'nin yaptığı çeviriler referans alınmaktadır. Özellikle R.P. Kangle'ın Arthaśāstra üzerine üç ciltlik eseri bir başyapıt niteliğindedir.

Arthaśāstra'nın İngilizce dışında başka dillere yapılmış pek çok çevirisi de bulunmaktadır. Bunlar içinde en önemlileri:

Radhagovinda Basak tarafından Bengali diline; J. Jolly ve J.J. Meyer tarafından Almanca'ya; Jayasukhray Joshipura tarafından Gucarati'ye; Pran Nath

20 Güney Hindistan'da geliştirilmiş bir yazı sistemidir. Bu karakterlerle yazılmış en eski yazıtlar M.S. 5 - 6. yüzyıllara ait bakır plakalar üzerindedir. Bunların Pallava Krallığına ait olduğu düşünülmektedir. Bu karakterler günümüze kadar gelebilmiştir ve Tamil karakterlerinin de Grantha sistemine ait karakterlerden doğduğu düşünülmektedir.

Vidyalankar, Udayavira Sastri, Gangaprasadji Shastri, Devadatta Sastri ve Vachaspati Gairola tarafından Hindi'ye; M. Vallauri tarafından İtalyanca'ya; K. Krishnabhata tarafından Kannada'ya; J.S. Karandikar ve B.R. Hivargaonkar'ın ortak çalışmasıyla Marathi'ye; Anantarama Kara Sarma tarafından Oriya'ya; V.I. Kalyanov tarafından Rusça'ya; M.K. Chettiyar tarafından Tamil'e; M. Venkatarangayya ve Venkata Sastri'nin ortak çalışmasıyla Telugu'ya.

Arthaśāstra üzerine yapılmış bütün bu çalışmalara rağmen, bu konu üzerine yapılacak bir çalışmada en büyük sıkıntı orijinal kaynağa ulaşmada yaşanacaktır. Bunun en büyük nedeni günümüzden yaklaşık iki bin dört yüz yıl kadar önce yazıldığına inanılan bir eser üzerinde çalışmak olsa gerek. Günümüzde Arthaśāstra ile ilgili iki önemli orijinal bilgi kaynağı vardır: Yapraklar üzerine yazılmış el yazmaları ve Arthaśāstra üzerine yazılmış açıklama, yorum kitapları.

Hepsi tam olmamakla birlikte, günümüze kadar ulaşabilmiş yedi elyazması bulunmaktadır. Kangle²¹, çalışmasında gerek dipnotlarda ve gerekse de açıklamalarda kolaylık sağlamak amacıyla bir sistematik izleyerek bu elyazmalarını yazıldığı karakterlere göre dört ana grup altında toplamıştır. Tezimizin daha sonra bu alanda yapılabilecek çalışmalara katkısı olması amacıyla, bu gruplarla birlikte yazarın kullanmış olduğu kısaltmaları da vermeyi uygun bulduk:

1. (D) Devanagari karakterleriyle yapraklar üzerine yazılmış el yazmasına ait parçalar. Muni Jinavijayaji tarafından Kuzey Gujarat bölgesinde, Patan'daki bir Caynist Bhandar'da bulunmuştur. Bu Kuzey Hindistan'da bulunan ve orijinali Devanagari karakterleriyle yazılmış tek Arthaśāstra

21 Kangle, R.P., The Kauṭīliya Arthaśāstra, Part 1, s. xi-xviii.

elyazmasıdır. İlk destesi kayıptır. Bulunan parçalar जनपदनिवेशः (1.1.4) ile başlar ve 54. destedeki ततः परः कोशपू (2.7.29) sözcükleriyle biter. Bu bölüme ek olarak sadece 2.11.21-39 nolu sūtraları içeren 64. deste bulunabilmiştir. Muni Jinavijayaji, oldukça eski olan bu elyazmasının 12. yüzyıldan kalma olduğu yolunda değerlendirmede bulunmuştur.

2. (G) Grantha karakterleriyle yazılan iki adet el yazması (G₁ ve G₂) mevcuttur.

G₁: R. Shamasastri'nin çevirisini yaptığı Mysore Government Oriental Library'de 3230 kayıt numarasıyla saklanan yaprak üzerine elyazmasıdır. Bu elyazmasının nasıl elde edildiğine dair yukarda bilgi verilmişti. Bu elyazmasında bütün metin 168 deste içinde verilmiştir. Oldukça titizlikle yazılmış olmasına rağmen pek çok yazım hatası içermektedir. Shamasastri²² bu elyazmasının 18 ya da 19. yüzyıl içinde yazılmış olabileceğini belirtmiştir.

G₂: Madras'taki Oriental College Library'deki Grantha karakterlerindeki elyazmasından 1907 yılında yapıldığı söylenen bir Devanagari transkripsiyondur. Bu transkripsiyon, Almanya'nın Münih kentindeki Devlet Kütüphanesi'nde (Sanskrit Ms. No. 335) bulunmaktadır. Metnin tamamı 603 sayfalık quarto²³ boyutundaki kağıtlara yazılmıştır. J. Jolly

22 Shamasastri, Indian Antiquary, 1905, s. 6.

23 Dört yapraklık (sekiz sayfalık) forma; tabakaların dört yaprağa bölünmesinden meydana gelen kitap.

ve R. Schmidt tarafından hazırlanmış olan Pencap baskısında bu transkripsiyon kullanılmıştır.

3. (M) Malayalam karakterleriyle yazılan üç adet elyazması (M₁, M₂ ve M₃) mevcuttur:

M₁: Yaprak üzerine Malayalam karakterleriyle yazılmış bu elyazmasının orijinali eski Travancore Eyaleti'ndeki Edappalli Prensine aittir. Ancak eser artık Trivandrum'daki Üniversite Mss. Kütüphanesi'nde (No. C.O. 2537) saklanmaktadır. Bütün metni içeren bu elyazması 132 desteden oluşur. T. Ganapati Sastri'nin, Trivandrum Sanskrit Serisi içinde çıkan *Arthaśāstra*'sı bu elyazmasına dayanır. Bu elyazmasında, kim tarafından ve ne zaman kopyalandığı belirtilmemiştir. Ancak Kangle bu eserin 17. yüzyıl içinde yazılmış olabileceğini, oldukça dikkatli yazılmış olmasına rağmen birkaç yazım hatası bulunduğunu belirtir.

M₂: Malayalam elyazmasından 1905 yılında Devanagari karakterlerine dönüştürülmüş bir transkripsiyondur. Madras'taki Government Oriental Mss. Library'de (No. D 15608) bütün metin tek ciltlik 518 sayfada toplanmıştır. Kangle'ın görüşü bu transkripsiyonun M₁'den yapıldığı yönündedir.

M₃: Yaprak üzerine Malayalam karakterleriyle yazılmış bu elyazmasının orijinali eski Travancore Eyaleti'nde Thiruvappu'daki Swamiar Matham'a aittir. Ancak eser artık Trivandrum'daki Üniversite Mss.

Kütüphanesi'nde (No. 12771) saklanmaktadır. Metnin bütününi içeren 106 desteden oluşur.

4. (T) Bu, Telugu karakterleriyle 1906 yılında yapılmış bir transkripsiyondur ve metnin son yarısını (Bölüm 4.7'den sonuna kadar) içeren 388 sayfadan oluşmaktadır.

Bu yedi elyazmasının yanı sıra Kangle'ın altını çizdiği üç elyazması daha mevcuttur: Thiruvārppu, Swammiar Matham'da; Cochin, Government Mss. Library'de ve yine Cochin'de bulunan 'Paliath Valia Achan of Chennamangalam'a ait Paliyam koleksiyonundaki Malayalam karakterlerindeki elyazması.

Kangle, Arthaśāstra üzerine yazılmış açıklama kitapları için de benzer bir kısaltma sistemi uygulamıştır. Burada İngilizce Commentary (Açıklama, yorum) kelimesiyle kitap isminden gelen bir kombinasyon kullanmıştır. Ör: Pratipadapañcika için Cp. Bu yorum kitapları hakkında bilgi verirken, Kangle'ın kısaltmalarını da vermeyi, daha önce elyazmaları için açıkladığımız gerekçeyle uygun bulduk.

Bhāṣavyākhyāna (Cb): Malayalam dilinde yazılmış, yazarının ve tarihinin belli olmadığı bir açıklama kitabıdır. 4-7. Adhikarana'ları, Bhāṣākauṭalīyam, adıyla yayımlayan Dr. K. N. Ezhuthachan²⁴, oldukça eski olan bu kitabın M.S. 12. yüzyılda yazılmış olduğunu savunmaktadır. Kitapta önce, orijinal

24 Eserin daha önce basılmamış 4-7. Adhikarana'larını içeren, Bhāṣākauṭalīyam (Madras, 1960) adlı eserin editörü.

eser küçük bölümler halinde verilir, ardından buna ait bütün bir açıklama yapılır.

Jayamaṅgalā ve Cāṇakyaṭīkā (Cj): Burada Sanskrit iki açıklama (yorum) kitabı bir aradadır. İlki, arada birkaç boşlukla birlikte başlangıçtan bölüm 3.1'in sonuna kadar gelir. Yazarının aynı isimle Kāmandaka'nın Nītisāra'sına da açıklama kitabı yazan Śaṅkarārya olduğu kabul edilir. Cāṇakyaṭīkā'nın yazarı ise Bhikshu Prabhamati'dir. Bu eser Journal of Oriental Research'de (Madras; G. Harihara Sastri (Editör)) yayımlanmıştır.

Nayacandrikā (Cn): Mādhavayajvan tarafından yazılmış Sanskrit bir eserdir. Arada birçok boşluk olmasına rağmen (en uzun boşluk 7.11.27'den 7.15.12'ye kadar olanıdır) bölüm 7.7'den başlayarak 12.4.11'in sonuna kadar sürer. Udayavira Sastri'nin, Madras Government Oriental Mss. Library'deki transkripsiyonundan (No. R 2403) düzenlediği eser, Arthaśāstra'nın Pencap baskısının ikinci cildinde basılmıştır. Bu eserin bir kopyası da Trivandrum Kütüphanesi'ndedir (No. C.O. 683).

Nītinirṇīti (Cnn): Yogghama tarafından yazılmış bu Sanskrit yorum kitabına ait küçük bir bölüm Patan Bhandar'daki D elyazmasıyla birlikte ele geçmiştir. Ele geçen bölümde sadece bölüm 2.1.1'den 2.4.1'e kadar olan bölüm yer alır.

Pratipadapañcika (Cp): Bhaṭṭasvāmin tarafından yazılmış Sanskrit eleştiri kitabının 2.8.5'ten ikinci kitabın sonuna kadar olan bölümüne ulaşılabilmiştir. Bu kitabın elyazması G₁ ile birlikte Mysore baskısına girmiştir. Bir diğer kopyası ise Trivandrum'da University Mss. Library'dedir (No. C.O. 682).

Telugu karakterlerine transkripsiyonu yapılmış bir elyazması da Malabar bölgesinde Kotalurmana'da bulunmuştur. Madras Government Oriental Mss. Library'deki (No. D 3873) bu eser Journal of the Bihar and Orissa Research Society, Vols. XI ve XII (1925 ve 1926)'de K.P. Jayaswal ve A. Banerji Sastri tarafından yayımlanmıştır.

Śrīmūla (Cs): Bu Sanskrit açıklama Ganapati Sastri tarafından yazılarak, Trivandrum Sanskrit Serisi içinde yayımladığı Arthaśāstra ile birlikte basılmıştır. K.P. Sambasiva Sastri ve Kangle, bunun Bhāṣavyākhyāna'nın harfi harfine bir kopyası olduğu görüşünde birleşirler.

KAUTİLYA'NIN ARTHAŞĀSTRA'SI

Kauṭilya'nın Arthaśāstra'sı on beş kitap (*adhikaraṇa*), yüz elli bölüm ve yüz seksen kısımdan (*prakaraṇa*) oluşur. Arthaśāstra 1.1.18'de bu bilginin yanı sıra eserin altı bin *śloka*'dan (beyit) oluştuğu yazmaktadır. Ancak tezimizin bu bölümünde kaynak olarak başvurduğumuz R.P. Kangle'a ait üç ciltlik '*The Kauṭīlyya Arthaśāstra*'da 5365 *śloka* bulunmaktadır. Kangle, eserinin üçüncü cildinde bu konuya değinmiş ve bu sayı farkının nereden kaynaklandığını şu şekilde açıklamıştır:

Orijinal eserde, *Adhikaraṇa* ve *Prakaraṇa* sözcüklerinin yanı sıra, bölüm anlamına gelen bir sınıflama yapılmamıştır.

Arthaśāstra'yı oluşturan kitapların ilk beşi tantra olarak adlandırılan, devletin iç yönetimiyle ilgilidir. Sonraki sekiz tanesi *āvāpa*, yani komşu devletlerle ilişkileri içerir, son ikisi ise pek çok konunun bir araya gelmesiyle oluşmuş, karışık bir içeriğe sahiptir.

Birinci kitap bir kralın yönetici olarak görevlerini yerine getirmedeki donanımından bahseder. Kralın talimi, devletin bakan ve diğer bürokratlarının atanması, yönetici tarafından yapılması gereken günlük rutin işler gibi konular tartışılır.

İkinci kitap esas olarak devletin çeşitli üst düzey yetkililerinin görevlerini anlatır. Pek çok alandaki devlet aktivitesinin adeta bütün resmini verir. Aynı

zamanda bu kitapta, işgal edilmemiş topraklarda yapılacak faaliyetler, bir kalenin inşası, başkentin planlanması vb. sorulara yönelik tartışmalar bulunmaktadır.

Hukuk ve yönetimle ilgili olan üçüncü kitap, hukukun bütün kanunlarını yeniden işler.

Dördüncü kitap suçun bastırılmasını inceler. Hırsızların, katillerin, çetelerin ve diğer suçluların nasıl izleneceği, yakalanacağı ve cezalandırılacağını gösterir.

Beşinci kitap içerik olarak daha zengin bir karakter sergiler. Acil durumlarda ihtiyaç duyulabilecek önlemler üzerinde durur, isyancı ya da isyana teşvik eden kişilere karşı alınabilecek tedbirleri anlatır ve devlete hizmet veren çok farklı kategorilerdeki çalışanların ücret dağılımı için ilkeler belirler. Bu kitapta ayrıca devletin üst kademelerine aday olan bir kişinin bu konumu sağlama almak ve elde etmek için yapması gerekenler açıklanır. Son olarak, başbakan konumunda görev yapan kişiye, yönetimi elinde tutan kralın ölerek yerini bir başkasına bırakması halinde, yönetimin kesintisiz olarak sürmesini sağlayabilmesi için öğütler verir.

Oldukça kısa olan altıncı kitap, yedi *prakṭi* (ideal devleti oluşturan öğeler)nin herbirini meydana getiren nitelikleri tek tek sıralar; aynı zamanda rücamandala (krallar dairesi - Kralın yakın çevresi) devletin komşularıyla olan ilişkilerinin tartışılmasına başlangıç olarak tarif edilir.

Yedinci kitap ortaya çıkması muhtemel durumlarda kullanılabilecek altı *guṇa* (dış politika yasaları)nın her biri hakkında ayrıntılı bir tartışma içerir.

En büyük hedef hükümdar dünyayı fethetmeden önce oluşturulur. Bu nedenle (sonuç olarak) bu kitapta düşmanların çeşitli hileler aracılığıyla ya da güç kullanılarak alt edilmesine yönelik pek çok yöntem anlatılmıştır.

Sekizinci kitap *vyasanalarla* (felaketler, eksiklikler ya da (*prakṭi*'yi etkileyen çeşitli) kusurlar) ilgilidir. Bu herhangi saldırgan bir eyleme girişmeden *vyasanalarla* baş etmek açısından önemlidir.

Dokuzuncu kitap savaş için yapılan hazırlıkları işler ve bir sefer için silah altına alınması gereken askeri birliklerin türlerini tarif eder. Bir sefer için harekete geçilmesi gereken doğru zaman, başlamadan önce alınması gereken tedbirler ve karşı konulması gereken tehlikeler vb. konular üzerinde durulur.

Onuncu kitap savaş konu alır ve ordunun konaklaması, yürümesi, çeşitli savaş durumları, savaş giysilerinin çeşitleri ve bunun gibi konular anlatılır.

On birinci kitap tek bölümden oluşur ve *vicigṭu*²⁵*mun samgha*²⁶lara nasıl boyun eğdirmesi gerektiğini açıklar.

On ikinci kitap, güçsüz bir kralın, güçlü bir kral tarafından tehdit edildiği zaman, onun planlarını altüst etmeyi ve sonunda onu nasıl alt edeceğini gösterir.

On üçüncü kitap temel olarak düşmanın takviye kuvvet almış başkentinin hile ya da saldırı yoluyla ele geçirilmesiyle ilgilidir.

25 Bir bölgeyi ele geçirmek üzere olan kral. Mutlak zafere ulaşmamış, olası fatih.

26 Bağımsız, oligarşi ile yönetilen prenslik.

On dördüncü kitap düşman ya da casuslardan kurtulmak için faydalı çeşitli gizli çözüm ve büyü de içerebilen gizemli uygulamaları anlatır.

En son kitap olan on beşinci kitap metin içindeki otuz iki *tantrayukti*²⁷yi tanımlayarak, örneklerle açıklar.

Kauṭilya'nın Arthaśāstra'sının daha iyi anlaşılabilmesi için, yukarıda saymış olduğumuz kitapların bölüm ve kısım isimlerini ve sayılarını orijinal Sanskrit formlarını da içeren bir tablo biçimine getirerek, kitabın geniş bir özetiyle birlikte sunmayı uygun bulduk.

27 Bir konunun ele alınış ve sunuş yöntemleri.

विनयाधिकारिकम् - प्रथममधिकरणम्

EĞİTİMİN KONUSU HAKKINDA - BİRİNCİ KİTAP

Kitap 21 bölüm, 18 kısım ve 500 şlokadan oluşur. Kitabı oluşturan bölümlere genel hatlarıyla göz atacak olursak:

Birinci bölümünde bütün kitaplar ve onları oluşturan bölümlerin isimleri toplu bir biçimde, bir bakıma içindekiler gibi bir sistematik yaratılarak verilmiştir.

İkinci bölümde Bilimlerin ne olduğu anlatılmaya başlanır. Bu bölümde Kauṭilya, Brhaspati ve Uṣanas'ın müritlerinin yalnızca bir tek bilim olduğunu savunduklarını, ancak gerçekte dört bilim olduğunu söyler: Vedalar (Trayī); tarım, ticaret ve benzeri konuları içeren Vārtā; Politika ve Devlet Yönetimi (Daṇḍa-Nīti); Felsefe (Ānvikṣhikī: Sāṃkhya, Yoga ve Lokāyata²⁸).

Üçüncü bölümde Trayī olarak Sāma, R̥g ve Yacur Vedalar sayılır ve bunların Atharvaveda ve Itihasaveda ile birlikte bütün Vedaları oluşturduğundan bahsedilir. Bu noktada Fonetik, Dinsel Tören, Gramer, Etimoloji, Prosodi (Ölçü, vezin) ve Astronomi yardımcı bilimler olarak sayılır. Brahmin, Kshatriya, Vaiśya ve Śūdra olarak dört Varṇa (kast) sıralanır. Bu kastların görevleri açıklanır. Aynı zamanda Aile reisi, Veda öğrenenler, ormanda inzivaya çekilenler, gezgin çileciler ve herkes için diye ayrı bir sınıflama yapılmış ve bu gruplara ait görevler de belirtilmiştir.

28 Sāṃkhya ve Yoga, Altılı Felsefe Sistemi (Śaddarṣana) içinde olan ve kaynağını Vedalardan ikili felsefe sistemi olmasına rağmen; Lokāyata, Brhaspati tarafından kurulan ve daha sonra Cārvāka adıyla bir tutulan bir felsefe sistemidir. Buna rağmen bazı kaynaklarda Nyāyaśāstra ile aralarında bağ kurulmaktadır.

Dördüncü bölüm kendisinden önceki iki bölümün devamıdır. Bu bölümde dört bilimin geriye kalan ikisi Ekonomi ve Politika üzerinde durulur. Bu bölümde Kauṭilya eski hocalar tarafından söylenmiş bir sözü ele alarak, bunun hatalı olduğunu belirterek krala yönetim açısından öğütte bulunur.

Beşinci bölümde, bir prensin on altı yaşına kadar dört bilimi öğrenmesi gerektiği ve bu bilimlerin ne şekilde öğrenilebileceği anlatılır. Bir prensin ancak bundan sonra *Godāna* (saç kesme töreni) ve evlilik için hazır olabileceği belirtilir. Bu bölümde prensin eğitimi konusuna değinilerek, bir günün nasıl değerlendirilmesi gerektiği açıklanır. Bölümün sonu iyi eğitim ve bilim disiplini almış bir kralın davranışının nasıl olacağı üzerine bir örnekle biter.

Altıncı bölümde duyu organlarının eksiksiz çalışması ve şehvet, öfke, açgözlülük, kendini beğenmişlik, kibir gibi duyguların kontrol altına alınmasının önemi vurgulanır. Bu konuda kendini geliştirmeyen kralların krallıklarıyla birlikte yok olup gittiği *Mahābharata*'da adı geçen örneklerle vurgulanır. *Cāmadagnya* ve *Nabhāga*'nın oğlu *Ambarīṣa* gibi yine *Mahābharata*'da rastladığımız kralların bu konudaki başarıları sayesinde uzun yıllar mutluluk içinde krallıklarına hükmettiklerinden bahsedilir.

Yedinci bölüm bir önceki bölümün devamıdır. İki bölüm bir arada düşünüldüğünde; bir prene ders verildiği izlenimi ortaya çıkar. Önce öğrenilmesi ve uyulması gereken kurallara uymayan kralların felaketi, uyanların ise saltanatı gösterilmiştir. Ardından konu biraz daha geniş ölçekte incelenerek yaşama nasıl geçirileceği ve kendisine sağlayacağı kazançlar üzerinde durulmuştur. Bölümün sonu şu şekilde biter:

"सहायसाध्यं राजत्वं चक्रमेकं न वर्तते ।

कुर्वीत सचिवांस्तस्मात्तेषां च शृणुयान्मतम् ॥

Kral ancak yardımcılarından alacağı destekle başarılı olabilir. Bir teker tek başına dönmez. Bu nedenle bakanlar seçmeli ve onların fikirlerini dinlemelidir." (KA 1.7.9)

Böylelikle sekizinci bölümün konusu da ortaya çıkar. Bu bölümde Kauṭilya bakanların seçimiyle ilgili *Bhāradvāca*'nın görüşünü verir ardı sıra bu görüşe karşı sırasıyla *Viśālāksha*, *Parāśara*, *Piṣuna*, *Kauṇapadanta*, *Vātavyādhi*'nin ve son olarak da *Bāhudantī*'nin oğlunun görüşlerine yer verir. Bölümün sonunda genel bir değerlendirme biçiminde kendi yorumunu belirtir.

Dokuzuncu kitapta devlet yönetiminde görev alacak memurların nitelikleri sıralanır. Bu niteliklere göre kralın yapması gereken seçimden bahsedilir.

Onuncu bölümde bir önceki bölümde belirtilen kriterlere uyan adayların sıradan görevlerle belirli birimlere atanması ve bu birimlerde çalıştıkları süre boyunca gizli testlere tabi tutularak izlenmeleri ve değerlendirilmeleri anlatılır.

Dokuzuncu ve onuncu bölümlerle bir bütünlük içeren on bir ve on ikinci bölümler, daha önce anlatılan bütün aşamalardan ve gizli testlerden başarıyla geçerek gizli serviste çalışmaya hak kazanan kişileri ve bu birimde yapılan işleri konu alır. Bir casusun halkın içine ne gibi roller üstlenerek çıkabileceğini anlatarak, görevlerini sınıflar.

On üçüncü bölüm de bu konunun devamı niteliğindedir. Burada casuslar, sadece devlet yönetimi ve devlet kurumları açısından değil, halkın içinde ve hatta başka ülkelerle iletişim içinde olabilir biçimde görev yaparlar. Gerekirse falcı, astrolog gibi görevler yaparak toplumun nabzını ölçerler.

On dördüncü bölüm on üçüncü bölümün tamamlayıcı gibidir. Önce kendi ülkesindeki zaafı denetleyen kralın, düşman ülkedeki zaafı keşfi için yapması gereken yapılanmadan bahsedilir.

On beşinci bölümde, devletin danışma kurulunun oluşturulması anlatılır. Burada Kauṭilya yine *Bhāradvāca*, *Viśālāksha*, *Parāśara* ve *Piṣunda*'nın görüşlerine yer verdikten sonra kendi değerlendirmesini yapar. Bakanlar Kurulu için gereken üye sayısı konusunda da öncelikle *Manu*, *Brhaspati* ve *Uśanas* Okullarının görüşlerini belirterek bir değerlendirme yapar. Bu bölüm 61 şloka ile birinci kitabın en uzun bölümüdür.

On altıncı bölüm elçilerin görevleri başlığını taşır. Herhangi bir dış görev için ya da elçilik amacıyla ülke dışına gitmesi belirlenmiş bir devlet görevlisinin karşılaşabileceği tehlike ve risklere değinilir. Bu durumlara karşı önlemler anlatılır. Yerine göre, bir elçinin bazı durumlara karşı ne şekilde davranması ve konuşması gerektiğine yönelik örnekler verilmiştir.

On yedinci bölüm kralın kişisel güvenliği konusunda uyarılar içerir. Bölüm "bir kral kendisine yakın kişilerden ve düşmanlarından, ilk olarak da karıları ve oğullarından korunduğunda ülkeyi korur" diye başlar. Ardından bu konuya yönelik alıntılara başvurur. Bir prensin babasının tahtına geçmesi gerçeğinin altı çizilerek, kralın kendi konumunu güvenceye alması açısından alabileceği önlemler anlatılır.

On sekizinci bölüm, on dört ve on beşinci kısımlardan oluşur. Bu bölümde bir prensin kralın kuralları ve saray yaşamı içinde ne gibi güçlükler yaşayabileceği, bu yaşamın riskleri anlatılır.

On dokuzuncu bölümde, kralın mutlaka enerjik olması gerektiği öğütlenir. Kayıtsızlığı halinde emrinde çalışanlardan aksi bir davranışın beklenemeyeceği ve düşmanlar için kolay bir yem olacağı konusunda uyarılır. Bu bölüm bir kralın gündelik yaşamı içinde yapması gereken işler ve bir günü nasıl geçireceği konusunda bir plan içerir. Kralın bir günü sekiz eşit bölümde yaşaması gerektiği belirtilir. Bu zaman dilimlerine düşen işler tek tek açıklanır.

Yirminci bölüm kralın özel konutunun, yani hareminin gerek bina olarak, gerekse de kullanım olarak planlanmasından bahseder. Duvarlardaki geçitler, güvenlik önlemleri, yangına ve zehirli yılanlara karşı tedbirler anlatılır. Zehirli yılanlara karşı tedbir olması amacıyla beslenen hayvan isimleri verilir. Bir kral için burada dahi güvenlik olmadığını çarpıcı bir biçimde anlatmak için, farklı yöntemlerle öldürülmüş kraliyet ailesi mensuplarının adları ve öldürülüş biçimlerinden bahsedilir. Haremden oldukça kesin kurallar işlemektedir, herkes kendine ayrılmış bölümde bulunmak zorundadır, hiç kimse bir başkasına ait bölüme giremez .

Kralın güvenliğiyle ilgili konu yirmi birinci bölümde de devam eder. Sabah yataktan kalktığı andan itibaren gün içinde tehlike teşkil edebilecek bütün detaylar ele alınır. Özellikle zehirler ve tespit etme yöntemleri üzerine detaylı bilgi bulmak mümkündür.

Bu kitaba ait bölüm ve kısımlar şu şekildedir:

Sanskrit	Bölüm No	Kısım No	Türkçe
प्रकरणाधिकरणसमुद्देशः	1	1	Bölüm ve Kitapların Sayımı
प्रथमं प्रकरणम् - विद्यासमुद्देशः तत्र आन्वीक्षीकीस्थापना	2	1	Bilimlerin Sayımı - Felsefenin (Öneminin) Anlatılması
प्रथमं प्रकरणम् - विद्यासमुद्देशः तत्र त्रयीस्थापना	3	1	Devamı - Vedik Öğretinin (Öneminin) Anlatılması
प्रथमं प्रकरणम् - विद्यासमुद्देशः तत्र वार्त्तास्थापना दण्डनीतिस्थापना	4	1	Devamı - Ekonominin ve Siyaset Biliminin (Öneminin) Anlatılması
द्वितीयं प्रकरणम् - वृद्धसंयोगः	5	2	Eskilerle Biraradalık
तृतीयं प्रकरणम् - इन्द्रियजयः तत्र अरिषड्वर्गत्यागः	6	3	Duyular Üzerinde Kontrol - Altı Düşman Grubunun Savurulması
तृतीयं प्रकरणम् - इन्द्रियजयः तत्र राजर्षिबृत्तम्	7	3	Devamı - Bilge Kralın Yaşamı
चतुर्थं प्रकरणम् - अमात्योत्पत्तिः	8	4	Bakanların Atanması
पञ्चमं प्रकरणम् - मन्त्रिपुरोहितोत्पत्तिः	9	5	Meclis Üyelerinin ve Din Adamlarının Atanması
षष्ठं प्रकरणम् - उपधाभिः शौचाशौचज्ञानममात्यानाम्	10	6	Gizli Testler Yoluyla Bakanların Güvenilirliğinin Araştırılması
सप्तमं प्रकरणम् - गूढपुरुषोत्पत्तिः तत्र संस्थोत्पत्तिः	11	7	Gizli Serviste Çalışacak Kişilerin Atanması - Casusluk Tesisinin Yaratılması
सप्तमं प्रकरणम् - गूढपुरुषोत्पत्तिः तत्र संचारोत्पत्तिः अष्टमं प्रकरणम् - गूढपुरुषप्रणिधिः	12	7	Devamı - Gezgin Casusları Atanması
नवमं प्रकरणम् - स्वविषये कृत्याकृत्यपक्षरक्षणम्		8	Gizli İş Yapan Hizmetlilere Ait Kurallar
दशमं प्रकरणम् - परविषये कृत्याकृत्यपक्षोपग्रहः	13	9	Kendi Topraklarında Ayartılabilecek Kişileri Tebiti
एकादशं प्रकरणम् - मन्त्राधिकारः	14	10	Düşman Topraklarında Ayartılabilecek Kişileri Tebiti
द्वादशं प्रकरणम् - दूतप्रणिधिः	15	11	Tavsiye'nin Konusu
त्रयोदशं प्रकरणम् - राजपुत्ररक्षणम्	16	12	Elçi İçin Kurallar

चतुर्दशं प्रकरणम् - अपरुद्धवृत्तम् पञ्चदशं प्रकरणम् - अपरुद्धे वृत्तिः	17	13	Prenslere Karşı Savunma
षोडशं प्रकरणम् - राजप्रणिधिः	18	14	Beğenilmeyen Bir Prensin Davranışı
सप्तदशं प्रकरणम् - निशान्तप्रणिधिः		15	Beğenilmeyen Bir Prense Karşı Tavrı
अष्टादशं प्रकरणम् - आत्मरक्षितकम्	19	16	Kral İçin Kurallar
प्रकरणाधिकरणसमुद्देशः	20	17	Kraliyet Konutu İçin Düzenlemeler
प्रथमं प्रकरणम् - विद्यासमुद्देशः तत्र आन्वीक्षिकीस्थापना	21	18	Kral'ın Yakın Çevresindeki Kişilerin (Harem) Korunması

अध्यक्षप्रचारः - द्वितीयमधिकरणम्

BÖLÜM YÖNETİCİLERİNİN FAALİYETLERİ - İKİNCİ KİTAP

Bu kitap, Arthaśāstra'nın en hacimli kitabıdır, 36 bölüm, 38 kısım ve 1285 şlokadan oluşur.

Birinci bölümde gerek şehir planlaması açısından gerekse de yönetim ve kontrol açısından yeni bir kasabanın nasıl kurulacağı anlatılmaktadır. Kasaba dışardan gelen göçmen nüfus, ya da ülke içindeki nüfus artışı nedeniyle kurmak zorunda olabilir. İlk gereklilik uygun alanın saptanması ve bölgede var olan kasabalar göz önüne alınarak belirli sayıdaki nüfusa göre eski bir yerleşim merkezi ya da tamamen yeni bir yerin inşası olacaktır. Bu bölümde oldukça kesin sayılar ve ölçüler belirtilerek yapılması gerekenler anlatılmıştır. Buradan yola çıkıldığında oldukça planlı bir şehirleşme anlayışının oturmuş olduğu göze çarpar. Aynı şekilde krallık tarafından kasabaya sağlanması gerekenler ve kasabanın krallığa karşı vergi vb. sorumlulukları genel hatlarıyla anlatılır.

İkinci bölümde boş alanların değerlendirilebilmesi için öneriler getirilir. Bu bölümde mümkün olduğunca orman alanının genişletilmek istendiği ve filler için oldukça geniş yaşam alanlarının düşünüldüğü göze çarpar. Bir fili öldürmenin cezası ölüm olarak belirlenmiştir.

Üçüncü bölüm, ülkenin güvenliği açısından çevresini saran surların ve kalelerin inşa edilmesiyle ilgilidir. Farklı yöntemler su, orman, çöl vs. kullanılarak

oluşturulan farklı savunma biçimlerinden bahsedilir. Burada inşa edilen kule ya da benzeri yapılara ait ölçüleri bulmak mümkündür.

Dördüncü bölümde, birinci bölümde kasabaların yerleşiminde gösterilen ince hesaplamaların bir benzeri surlar içindeki bir şehrin planlanması için yapılmıştır. Yolların genişliği ve hangi amaçlarla kullanılacağından, şehirde yaşayan insanların meslek gruplarına göre sarayın hangi yönünde oturacaklarına kadar pek çok ayrıntıya değinilmiştir.

Beşinci bölümde bir mabeyincinin şehirde yaptırması gereken binalar sıralanır ve bu binaların kullanımı hakkında bilgi verilir. Bölümde en çok bir satış müdürünün yapacağı işlere yer verilir.

Altıncı bölüm hükümete ait yıllık gelirlerin kaynaklarının tanımlanması, bir sistematik içinde sınıflanması konusunu inceler. Sadece vergi kaynaklarını gösteren ekonomik bir tablo oluşturulmaz, aynı zamanda trafik yollarından, gelir getiren hayvanlara ve değerli taşlara kadar bir sınıflama yapılmıştır.

Yedinci bölümde muhasebecilerin (saymanların) çalışma yerleri belirtilir ve faaliyet gösterecekleri alanlar tanımlanır. Yapılan iş sırasında ortaya çıkabilecek hatalar ve bu hatalar karşısında uygulanacak cezalar, farklı okulların görüşleriyle birlikte verilir. Bu birimin yetkilisi yönü doğu ya da kuzeye bakan, pek çok koridor ve kayıt için kullanılacak kitaplara ayrılmış özel yerleri olan bir bina yaptırmak yükümlülüğündedir. Bu birimin görevlerinden birisi de kayıt işleridir.

Sekizinci bölümün ilk iki şlokası şu şekildedir:

"कोशपूर्वाः सर्वारम्भाः ११ । तस्मात्पूर्व कोशमवेक्षेत १२ ।

Bütün girişimler ekonomiye bağımlıdır. Bu nedenle en önce hazineye bakmalı." KA 2.8.1-2

Buradan da tahmin edilebileceği gibi bu bölümün temel konusu hazinedir. Hazinedeki paranın artmasına ve azalmasına neden olacak etkenler genel başlıklar halinde belirtildikten sonra, zarara yol açacak uygulamalara karşı verilecek cezalar belirtilmiştir.

Dokuzuncu bölümün başlangıcında bir tür personel yönetim politikası belirlenir. Burada yöneticinin bir bakan tarafından kapasitesine göre yapacağı işe atanması gerektiği belirtilirken, bir yöneticinin de işçi, ofis, yer, zaman, yapılacak iş, gider ve bunlardan sağlanacak gelirden haberdar bir kimse olması şart koşulur. Yöneticilere bir çalışma planı belirlenir, işçilerden kaynaklanabilecek sorunlar hakkında bilgi verilir ve tedbirler sunulur. Bu anlatımlar sırasında konuya zenginlik katan benzetmelere başvurulmuştur.

Onuncu bölüm kraliyete ait fermanlarla ilgilidir. Fermanda kullanılan dil, hitap şekilleri, dikkat edilmesi gereken protokol ve amacın doğru belirtilmesi üzerinde durulur. 13. şlokadan 23. şlokaya kadar alfabe ve dilbilgisi hakkında bilgi verilir. 23. şloktan 40. şlokaya kadar doğru ifade ve iletişim konusunda yol gösterilir. 63. şlokada Kauṭilya, kendi adını vererek, buraya kadar sıraladığı fermanlar hakkındaki bu kuralları krallar için yaptığını belirtir.

On birinci bölümün konusu hazineye girecek olan değerli taşların gerçekliğinin ve değerinin test edilmesiyle ilgilidir. Bu nedenle, değerli taşların

özellikleri, sınıflamalar ve bu taşların en iyi hangi bölgelerde elde edileceği bilgilerine rastlarız. Bu bölüm 117 şloka ile ikinci kitabın en uzun bölümüdür.

On ikinci bölümde madenler konu alınır. Kaya içinde ya da sıvı formda, rengi, kokusu ve tadıyla madenleri birbirlerinden ayırt etme ve elde etme üzerine bilgiler bulunur. Bu madenlerin değerleri üzerine görüş bildirilirken, madeni paralardan da bahsedilir.

On üçüncü bölüm diğer madenlerden ayrı olarak altın ve gümüşten bahseder. Bu bölümde öncelik altın ve gümüşün kalitesi, işlenmesi, türleri, elde edilmesi gibi konulara verilmiştir. Bölümün başında bir altın denetimcisinin nasıl bir çalışma yeri inşa etmesi gerektiği anlatılır. Altın ve gümüşün doğadaki formları ve bu formlardan istenilen biçimlere dönüştürülmesi anlatılır. Her dönemde bir süs eşyası olarak değerli olan altın ve gümüşün bir kuyumcu mağazasına gelmeden önce geçirdiği evrelere değinilir.

On dördüncü bölümde konu yine altın ve gümüşdür, ancak bu kez konuya başka bir açıdan yaklaşılır. Bir kuyumcunun altın ve gümüş üzerine sorumluluklarından bahsedilir. Aynı zamanda bu zanaat grubunu ilgilendirecek kimyasal bilgiler verilir ve kötü niyetli yaklaşımlara karşı tedbirler önerilir. Bunların yanı sıra oluşabilecek yolsuzluklara ve suçlara karşı da bazı cezalar belirlenmiştir.

Ambar yetkilisi, başlığını taşıyan on beşinci bölümün başında, bu kişinin hangi konularda bilgi sahibi olması gerektiği belirtilmiştir. Bölüm genel hatlarıyla incelendiğinde bu kişiden temel olarak beklenenin, özellikle tarımsal ürünlere dayalı oldukça büyük çaplı bir ticaret merkezinin yöneticiliği olduğu göze çarpıyor.

Bölümde tarımsal ürünler tek tek tanıtılıyor ve gerek hesap, gerekse de pratik yönünden bu alanda uyulması gereken kurallar anlatılıyor.

On altıncı bölüm, bir önceki bölümde anlatılan konuların tamamlayıcısı niteliğindedir. Anlatılan konular doğrudan ticaretle ilgilidir. Satış sırasında dikkat edilecek teknikler, ürün kontrolü ve pazarlama stratejileri, nakliye ve satış raporları gibi konular işlenmektedir.

On yedinci bölümde, ormanlardan elde edilen ürünleri anlatılır. Sert ağaç grubu içinde 21, kamış grubu içinde 8, sarmaşık grubu içinde 5, lif bitkileri grubunda 6, ip yapım malzemeleri grubunda 2, yaprak olarak 3 ve çiçek olarak 3 bitkinin adı verilir. Her grup için ve diğerleri diyerek daha fazla çeşidin olduğu vurgulanır. Şifalı bitkilerin yanı sıra 16 zehirli bitki ismi verilmiştir. Bu bölümde hayvan, metal isimleri de bulunur.

On sekizinci bölüm silah deposuna ait bilgiler verir. Burada, hareket etmeyen ve hareketli savaş makinelerinin isimleri sayılır. Patlayıcılar içerdiği maddeler, etkileri ve kullanımları gibi özelliklerine göre sınıflara ayrılmış ve sınıflar için örnekler verilmiştir.

On dokuzuncu bölüm ağırlık ve uzunluk ölçüleri konusunda kullanılan sistemlerini anlatır. Her ölçünün birim ve alt birimleri verilerek birbirlerine dönüştürülmeleri açıklanmıştır.

Yirminci bölüm uzay ve zaman ölçülerini anlatır. Burada da bir önceki bölümde olduğu gibi birimlerin gündelik karşılıklara dönüştürülmesi için karşılıkları

verilmiştir. En küçük birim olarak atom belirtilmiştir. Kısaca zaman birimlerine değinecek olursak:

2 trutis = 1 lava

40 kalā = 1 nālikā

2 lava = 1 nimesha

2 nālikā = 1 muhūrta

5 nimesha = 1 kāshthā

15 muhūrta = 1 gün ya da 1 gece

30 kāshthā = 1 kalā

5 yıl = 1 yuga

Yirmi birinci bölüm, gümrük, köprü ve yol geçişlerini, bu geçişler sırasında uyulması gereken kuralları bunun denetimini yapan kişinin sorumluluklarını konu alır.

Yirmi ikinci bölüm konu olarak bir önceki bölümün devamı niteliğindedir. Burada yapılan geçişler için belirlenen tarife, taşınan ürüne göre ayrı ayrı belirtilmiştir.

Yirmi üçüncü bölümde giysi ve tekstil konusu işlenmiştir. 19 şlokadan oluşan bölüme, bu konuda yetkili olarak çalışacak kişinin bu işi ticaret olarak görmesi gerektiği açıklanarak başlanır. Bu alanda kullanılabilecek materyaller ve gerek duyulan iş gücünün nasıl değerlendirileceği anlatılır. Kitabın bütününde olduğu gibi burada da yapılan işler sırasında ortaya çıkabilecek riskler ele alınmıştır.

Yirmi dördüncü bölüm tarım müdürü başlığını taşır. Öncelikle bu görevdeki kişinin sahip olması gereken alan bilgisi kısaca hatırlatılır. Bu kişinin köle, işçi ve tutukluları çalıştırabileceği söylenirken bunlara ne gibi işler verileceği ve kontrolleri konusunda öğütler verilmiştir. Mevsimlere göre ideal yağmur oranı belirtilmiş, gezegenlerin konum ve hareketlerine göre yağış konusunda nasıl bilgi alınabileceği anlatılmıştır. Bilinçli tarım için, yukarıdaki veriler ışığında dönemlere göre

ekilebilecek tohumların isimleri verilmiştir. Bölümde, bu ürünlerin hasat edilmesini de içine alan genel bir anlatımla, tarım müdürüne öğütler verilir. Bu bölümde tanrı *Kāśyapa* için bir *mantraya* da yer verilmiştir:

"प्रजापतये काश्यपाय देवाय च नमः सदा ।

सीता मे ऋध्यतां देवी बीजेषु च धनेषु च ॥

Selam sana Kāśyapa, yaradılışın efendisi ve (yağmurun) daim tanrısı.

Dilerim ürünlerim hep yetişir ve tanrıçalar tohumlarımda ve tahıllarımda olur." (KA 2.24.27)

Yirmi beşinci bölümün konusu alkollü içecekler oluşturur. Kauṭilya her bölümde olduğu gibi bu konudan da sorumlu bir kişi atamıştır. Bölümde alkollü içeceğin elde edilmesinden satışına, hatta fiyat belirlerken esas alınması gereken kurallara kadar konular açık ve yalın bir ifadeyle ele alınmıştır. Alkolün insan üzerindeki etkisi düşünülmüş, buna dayanarak bir grup casusun alkol tüketimi yapılan yerlerde işe yarayacak bilgiler toplayabileceği hatırlatılmıştır.

Yirmi altıncı bölümün ilk altı şlokası, hayvanlara zarar veren kişilerin ne şekillerde cezalandırılacağına tanımlanmasını içerir. Geri kalan sekiz şlokada ise bir kasabın kesilecek hayvan konusunda dikkat etmesi gereken koşullar belirlenir. Kesilmemesi gereken hayvanlar ayrıca belirtilip, buna uyulmaması halinde verilecek cezalar anlatılır.

Yirmi yedinci bölüm fahişeleri toplum içinde bir meslek grubu olarak inceler. Diğer bütün çalışma alanlarında olduğu gibi, bir yönetici atanmış ve bu yöneticiye

bir takım sorumluluklar yüklenmiştir. Bir genç kızın fahişe olarak işe alınması bu kişinin sorumluluğundadır. Fahişelere karşı işlenen ve fahişelerin işlediği suçlar için verilecek cezalar belirlenmiştir. Bir fahişenin devlete, devletin fahişeye sorumlulukları açığa kavuşturulur.

"रूपाजीवा भोगद्वयगुणं मासं दद्युः ।

Bütün fahişeler bir günlük kazancının iki katı gelirini her ay devlete ödeyecek." (KA 2.27.27)

Yirmi sekizinci bölümün başlangıcında, gemicilik denetimcisinin görev bölgesi olarak *Sthānīya* ve diğer güçlü şehirlere ait bölgelerdeki deniz, okyanus, nehir ağzları, nehirler, yapma ve doğal göller belirlenmiştir. Bu bölgelerde bulunan kasaba, banka, balıkçı ve tüccarlar bu denetimciye vergi öder. Bunun karşılığında denetimcinin görevleri ve uygulamayla ilgili bazı bilgiler verilmiştir.

Yirmi dokuzuncu bölümün başlığı, Büyükbaş Hayvanların (İnekler) Denetimcisidir. Bu denetimci için sekiz denetim görevi sıralanmıştır. Bu bölümde, özellikle inek ve boğalar işlenmiştir. Bu hayvanların bakım ve ürünleri hakkında geniş bilgi verilir.

Otuzuncu bölüm atlara ayrılmıştır. Atlar için de bir denetimci atanmıştır. Bölümün başlangıcında bu kişinin yapacağı denetimler yedi madde olarak sayılır. Doğumlarından itibaren nasıl beslenecekleri, atların fiziksel özellikleri ve bu özelliklere göre atın değeri, farklı at türleri, kullanım yerleri anlatılır. Atın eğitilmesi ve bakımına ait bilgilere yer verilir.

Otuz birinci bölümün konusu fillerdir. Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi diğer hayvanların yanı sıra filler için özellikle bazı ormanlar ayrılmıştır. Fillerin denetimcisinin başlıca görevlerinden birisi de bu ormanları korumaktır. Yakalanması ve yakalanmaması gereken fillerin özellikleri ve hangi dönemde yakalanacakları belirtilmiştir. Bu özellikler içinde filin yaşı büyük önem taşır.

Otuz ikinci bölüm de fillere ayrılmıştır. Filler, bir önceki bölümde verilmiş olan genel bilginin ardından, eğitimlerine göre dört grupta incelenirler: Eğitim, antrenman (*damya*); savaşta kullanılan (*sānnāhya*); binek (*aupavāhya*) ve sürüden ayrılan, tehlikeli (*vyāla*).

Otuz üçüncü bölüm üç alt bölümü içerir: Savaş Arabalarının Denetimcisi; Piyadelerin Denetimcisi ve Ordu Komutanının Görevi. Savaş arabalarının denetimcisinin görevi, atların denetimcisi tarafından belirlenir. Arabayı çeken at sayısına göre arabaların büyüklüğü sınıflanır. Bir komutanın bilmesi gereken konular genel başlıklar şeklinde sıralanır.

Otuz dördüncü bölümde iki alt bölüm bir arada işlenmiştir. Pasaportların Denetimcisi ve Otlak Alanların Denetimcisi. On iki şlokadan oluşan bu bölüm ayrıntılı bilgiler vermekten uzak bir ifadeyle bu iki denetimcinin görev alanlarını belirler.

Otuz beşinci bölüm de iki alt bölüm içerir: Yöneticinin Görevi; Ev sahibi, Tüccar ve Dilenci Kılığındaki Gizli Ajanlar. Bu bölümde yöneticinin görevleri arasında dört bölgeye ayrılmış krallığın sınırları içindeki mal ve kişi sayısı, hangi gruplara girdiğine göre kaydedilmesi ve gerekirse casuslarla işbirliği yapması vardır.

Otuz altıncı ve son bölümde bir şehrin yöneticisinin görevleri anlatılır. Bir şehrin yöneticisi de bir önceki bölümde bahsedilmiş olan yönetici ile benzer bir sistematik çerçevesinde şehri dört bölge olarak ele alır. Yöneticiden beklenen bütün şehrin kontrolüne sahip olmasıdır. Şehir sakinlerinin bir düzen içinde yaşayabilmesi için gereken kuralların yürütülmesinden sorumludur. Bu nedenle gerektiğinde uygulayabileceği cezalar anlatılmıştır.

Bu kitaba ait bölüm ve kısımlar şu şekildedir:

Sanskrit	Bölüm No	Kısım No	Türkçe
एकोनविंश प्रकरणम् - जनपदनिवेशः	1	19	Kent Dışı Yerleşim
विंश प्रकरणम् - भूमिच्छद्रापिधानम्	2	20	Tarım Alanı Olmayan Toprağın Kullanımı
एकविंश प्रकरणम् - दुर्गविधानम्	3	21	Kalelerin İnşa Edilmesi
द्वविंश प्रकरणम् - दुर्गनिशः	4	22	Surla Çevrelenmiş Bir Şehrin Planı
त्रयोविंश प्रकरणम् - संनिधातुनिचयकर्म	5	23	Satış Yerleri Müdürünün Görevleri
चतुर्विंश प्रकरणम् - समाहर्तुसमुदयप्रस्थापनम्	6	24	Gelirlerin Yönetici Tarafından Düzenlenmesi
पञ्चविंश प्रकरणम् - अक्षपटले गाणनिक्याधिकारः	7	25	Kayıtlar, Hesaplar ve Yıllık Hesap Denetiminin Yapıldığı Büro
षड्विंश प्रकरणम् - समुदयस्य युपहतस्य प्रत्यानयनम्	8	26	Gelirin Görevliler Tarafından Kötüye Kullanılması ve Bu Zararın Geri Kazanılması
सप्तविंश प्रकरणम् - उपयुपरीक्ष	9	27	Görevlilerin Çalışmalarının Denetimi
अष्टाविंश प्रकरणम् - शासनाधिकारः	10	28	Buyrukların Konusu
एकोनविंश प्रकरणम् - कोशप्रवेशरत्नपरीक्षा	11	29	Hazineye Alınmış Değerli Eşyaların Muayenesi

विंश प्रकरणम् - आकरकर्मान्तप्रवर्तनम्	12	30	Maden Çıkarmaya Ve Üretime Başlamak
एकत्रिंश प्रकरणम् - अक्षशालायां सुवर्णाध्यक्षः	13	31	Atelyedeki Altının Denetimcisi
द्वात्रिंश प्रकरणम् - विशिखायां सौवर्णिकप्रचारः	14	32	Satış Merkezindeki Kuyumcunun Görevi
त्रयस्त्रिंश प्रकरणम् - कोष्ठगाराध्यक्षः	15	33	Ambar Denetmeni (Sorumlusu)
चतुस्त्रिंश प्रकरणम् - पण्याध्यक्षः	16	34	Ticaret Müdürü
पञ्चत्रिंश प्रकरणम् - कुप्याध्यक्षः	17	35	Orman Üretim Müdürü
षट्त्रिंश प्रकरणम् - आयुधागाराध्यक्षः	18	36	Cephanelik Yöneticisi
सप्तत्रिंश प्रकरणम् - तुलामानपौतवम्	19	37	Ölçü Ve Ağırlık Birimlerinin Standardizasyonu
अष्टत्रिंश प्रकरणम् - देशकालमानम्	20	38	Süre Ve Zaman Ölçüleri
एकोनचत्वारिंश प्रकरणम् - शुल्काध्यक्षः	21	39	Gümrük Vergisi Toplayıcısı
एकोनचत्वारिंश प्रकरणम् - शुल्काध्यक्षः, तत्र शुल्कव्यवहारः	22	39	Devam - Hizmet ve Yol Geçiş Tarifesi
चत्वारिंश प्रकरणम् - सूत्राध्यक्षः	23	40	İplerin (ve Tekstil) Yöneticisi
एकचत्वारिंश प्रकरणम् - सीताध्यक्षः	24	41	Tarım Müdürü
द्वाचत्वारिंश प्रकरणम् - सुराध्यक्षः	25	42	Heyecan Verici (Alkol) İçeceklerin Denetçisi
त्रयश्चत्वारिंश प्रकरणम् - सूनाध्यक्षः	26	43	Hayvan Kesimi Denetçisi
चतुश्चत्वारिंश प्रकरणम् - गणिकाध्यक्षः	27	44	Fahişeler, n Yöneticisi
पञ्चचत्वारिंश प्रकरणम् - नावध्यक्षः	28	45	Ticaret Filosunun Yöneticisi
षट्चत्वारिंश प्रकरणम् - गोऽध्यक्षः	29	46	Büyükbaş Hayvan Denetimcisi
सप्तचत्वारिंश प्रकरणम् - अश्वाध्यक्षः	30	47	Atların Denetimcisi
अष्टचत्वारिंश प्रकरणम् - हस्त्यध्यक्षः	31	48	Fillerin Denetimcisi
अष्टचत्वारिंश प्रकरणम् - हस्त्यध्यक्षः, तत्रहस्तिप्रचारः	32	48	Devam - Fillerin Faaliyetleri
एकोनपञ्चाश प्रकरणम् - रथाध्यक्षः	33	49	İki Tekerli (Savaş/Yarış) At Arabalarının Denetmeni
पञ्चाश प्रकरणम् - पत्त्यध्यक्षः		50	Alt Rütbeli Askerlerin Denetmeni

एकपञ्चाशं प्रकरणम् - सेनापतिप्रचारः		51	Ordunun Komutanı
द्विपञ्चाशं प्रकरणम् - मुद्राध्यक्षः	34	52	Pasaport Denetmeni
त्रिपञ्चाशं प्रकरणम् - विवीताध्यक्षः		53	Otlakların Denetmeni
चतुष्पञ्चाशं प्रकरणम् - समाहर्तृप्रचारः	35	54	Yöneticinin Yaptığı İşler
पञ्चपञ्चाशं प्रकरणम् - गृहपतिकवैदेहकतापसव्यञ्चनाः प्रणिधयः		55	Gizli Ajanların Yaptığı İşler
षट्पञ्चाशं प्रकरणम् - नागरिकप्रणिधिः	36	56	Şehir Denetmenleri İçin Kurallar

धर्मस्थीयम् - तृतीयमधिकरणम्

YARGIÇLAR HAKKINDA - ÜÇÜNCÜ KİTAP

Bu kitap 20 bölüm, 19 kısım ve 673 şlokadan oluşur.

Birinci bölüm iki alt başlıktan oluşur: Kayıtların (geçerli ve geçersiz) Tespiti (1-16 şlokalar); Davanın İşleme Konulması (17-47 şlokalar). İlk alt bölüm, büyük kayıtların (rapor ya da kayıtlar; ticari işlemler vs.) hangilerinin geçerli (yasal), hangilerinin geçersiz olduğunu tanımlar. İkinci alt bölümde ise duruşma, bir dava açılması aşamasında gerekecek kayıt bilgileri, davanın kaybı sonucunda getireceği yükümler, tanıklık gibi konuları içerir. Bir konuda anlaşmazlığa düşülmesi halinde gözden geçirilecek temel maddeler anlatılır. Bu kitabın içeriğine uygun olarak, bölüm hukuk bilimiyle olan ilgiyi ortaya koyar.

Arthaśāstra'nın 59. *Prakaraṇa*'sı (Kısım) 2. bölümden başlayan Evlilik Hakkında konusu, 3 ve 4 bölümlerde de devam eder ve pek çok alt bölümden oluşur. İkinci bölüm de üç alt bölümden oluşur. Bunlar şloka sayılarına göre: 1-13 Evlilik Yasası; 14-37 Kadınlara Ait Mallarla İlgili Yasalar; 38-48 Kuma Hakkında.

Üçüncü bölüm, evlilik konusunu kapsayan altı alt bölümden oluşur: Evlilikle İlgili Sorumluluk; Nafaka; Karı-Koca Arasındaki Husumet; Sevgisizlik; Kötü Davranış; Yasaklanan Davranışlar. Bu alt bölümler içinde konular oldukça kısa açıklanmıştır. Kadın için evlilik yaşı on iki, erkek için on altıdır. Evlilikte tarafların birbirlerinde memnun olmamaları durumları düşünülmüş, boşanma hakkı tanınmıştır. Kadının yasaklanmış davranışlar için ödeyeceği para cezası belirtilmiştir:

"Kocası uykuda ya da sarhoşken evi terk eden ve kocasına kapıyı açmayan kadının cezası 12 *para*'dır. Gece dışarı gitmenin cezası bunun iki katıdır." (KA. 3.3.23-24)

Evlilik konusu dördüncü bölümde dört alt başlıkla devam eder: Evden Ayrılmak; Kaçmak (Bir Erkek); Evden Kısa Süreli Uzakta Olmak; Evden Uzun Süreli Uzakta Olmak. Bu bölümde, her biri evlilik açısından hoş olmayan bu durumlar için, oluşabilecek örnekler belirtilerek uygulanması gereken cezalar saptanmıştır. Kauṭilya, eski hocalara ait görüşlere yer vermiş ve bunların karşısında kendi görüşünü belirtmiştir.

Beşinci bölümün konusu Mirasın Bölünmesidir. Kitap içinde bu konuya da oldukça yer verilmiş ve bir önceki konuda olduğu gibi üç bölümde incelenmiştir. Bu bölümde alt başlık olarak; mirasın bölüştürülmesinde izlenecek sıra anlatılır. Bu bölüştürme işlemi, mal sahibi kişinin ölümünden sonra, oğulları, erkek torunları, kardeşleri arasında yapılır. Bu bölümde kimin ne kadar alacağından çok, kimlerin bu bölüşümde hakkı olacağı, adaletli bir dağılımın sağlanması amacıyla açıklanır.

Altıncı bölüm, bir önceki bölümde genel ilkeleri belirlenen miras dağılımında ortaya çıkan hisselerin bölünmesini anlatır. Karışık akrabalık ilişkileri de göz önüne alınmış, evde bulunan eşyalardan ailenin mensuplarına ne düştüğü ayrıca belirtilmiştir. Kız kardeşe sadece metal tabak, çanak ile anneye ait kişisel süs eşyalarından hisse düşer.

Miras konusunun işlendiği son bölüm olan yedinci bölümün alt başlığı Oğulların (Erkek Çocuk) Sınıflamasıdır. Erkek çocuk, bir aile açısından oldukça önemlidir. Bir aile reisi, kendisine altı yıl oğul vermemesi halinde karısının yerine bir

kuma getirme hakkı kazanmakta ve hatta karısından ayrılabilmektedir. Daha önceki bölümlerde işlenmiş olan bu durum göz önüne alındığında, kitabın bir bölümünün erkek çocuğun aile ve toplum içindeki yerinin belirlenmesi şaşırtıcı olmasa gerek. Bu bölümde, çocuğu doğuran kadın esas alınarak yapılmış bir sınıflamayla birlikte, farklı kastlar arasındaki birleşmeden doğan erkek çocuklar için özel isimler de yer alır. Ör: Kshatriya kastına mensup bir adamın Şüdra kastındaki bir kadınla yaptığı evlilikten doğan oğlu Ugra olarak isimlendirilir. Bu doğru sıra içindeki bir erkek çocuk olarak gösterilir. Burada kastlar arasında gözetilen ayrımın oldukça çarpıcı bir örneği gözlenmektedir.

Üç bölüm altında işlenen bir diğer konu da 'Yerinden Oynamayan Mülkler Hakkındadır. Sekizinci bölümde 'İkamet Yerleri Hakkında' alt başlık olarak anlatılır. Yerinden oynamayan mülkler olarak: Ev, arazi, yeşil alan, toprak set, tank (sarnıç) ya da su deposu sayılır.

Dokuzuncu bölüme ait alt başlıklar şunlardır: Yerinden Oynamayan Mülklerin Satışı; Sınırların Belirlenmesi; Başkasının Hakkını İhlal ve Zarar Vermek Hakkında. Satışta öncelik sırasıyla erkek akraba, komşular ve alacaklılara verilmesi gerektiği belirtilir. Ancak bu kişilerden sonra dışardan başka bir insana bakılmalıdır. Sınırların belirlenmesi işi ise topluca alınması gereken bir karar olarak vurgulanır. Ancak bazı durumlarda yaşlılara danışmak, hatta yerine göre bu işi krala bile bırakmak gerekmektedir. Başkasının hakkını ihlal etmek ve zarar vermek konusu daha çok ortak kullanıma açık set ve su deposu gibi mallara yöneliktir. Bu durumlara karşı bir takım yaptırımlar önerilir.

Onuncu bölümde, bir önceki bölümden devam eden, otlak, yeşil alan ve yollara verilen zarar konusu işlendikten sonra Arthaśāstra'nın 62. kısmına geçilir. Bu kısım 'Anlaşmaların İhlali' başlığını taşır. Burada bir bölgeye, bir kasta, bir aileye ve bir ortaklığa ait anlaşmaların ihlale kısaca değinilir. Bazı durumlar için cezalar önerilir.

On birinci bölümde işlenen konu borç, borcun ödenmemesi ve bunun geri alınması anlatılır. Yüz *paṇa* için ödenecek yasal faiz oranı bir çeyrek (1.25%) *paṇa* dır. Ticari amaçlar için olduğunda bu oran 5 *paṇa*, ormanları aştığında 10 ve denize açılma halinde ise 20 *paṇa* olur. Bu bölümde bir borç hukuku oluşturulmuş; borcun türlerinden tahsil yöntemlerine ve kimlere devredileceğine kadar anlatılmıştır.

On ikinci bölüm 'Depozitolar Hakkında' başlığını taşır. Bölümün birinci şlokasında "depozitolar için uygulanacak kanunlar borçlar için belirlenmiş olanlardır" der. Konunun anlatımında bazı yerlerde yeni bir durum bir kaç şloka ile belirtilir ve hemen ardından gelen şlokada "geri kalan kısım depozitolar kanunu ile açıklandı" ifadesi yer alır. Bölüm içinde bu durum beş kez tekrarlanır.

On üçüncü bölümde işçi ve kölelerle ilgili yasaya değinilir. Ancak işçi ve köle birbirinden farklı kategorilerdir. Kölelerle ilgili yasaların belirtildiği bölümde özellikle, *Ārya* kimdir, *Ārya* olmak ne demektir gibi kavramlar üzerinde durulmuştur. İşçilerle ilgili konuda ücretlerin ödenmemesi durumunda uygulanacak para cezası saptanmıştır.

On dördüncü bölümde konu devam eder ve bu kez bir hizmetçinin ödevlerine yer verilir. Bu bağlamda ücretini almasına rağmen görevini yerine getirmeyen bir işçi

için 12 *para* para ve iş bitimine kadar alıkoyma cezası uygulanacağı belirtilmiştir. İş veren ve işçi için karşılıklı uyulması gereken kurallar ve kurallara bağlı yaptırımlar sıralanır. Ardından aynı bölüm içinde bir başka alt bölüme geçilir: Ortak Girişilen İşler. Burada iş ve işçiden biraz uzaklaşıp, dua okuyan kişiler arasındaki iş bölüşümü konu alınır. Bazı kurban törenlerinin isimleri ve bu törenlerden elde edilenin bölüşülmesine yer verilir.

On beşinci bölümde Arthaśāstra'nın 67. Kısımına (Alış ve Satışın İptali) ulaşılır. Alışveriş yapıldıktan sonra, herhangi bir nedenden ötürü doğan hoşnutsuzluk durumundaki iade koşulları belirlenir. Ürünün türüne göre farklı iade süreleri belirlenmiştir. Örneği tarımsal ürünler içi bu süre üç gündür. Bu bölüm içinde evlilikten vazgeçmenin de mümkün olduğu ancak hangi süre ve koşullarla yapılabileceği anlatılır.

On altıncı bölüm üç altbölüm içerir: Hediyelerin Teslim Edilmemesi; Mülkiyet Hakkı Olmaksızın Satış; Mülkiyet İlişkisi. Hediyelerin teslim edilmemesi konusu borçların ödenmemesi olarak değerlendirilmiştir. Ancak bir hediyein hak edilişi gibi bir denetim devreye sokulmuş ve gerektiğinde başvurulmak üzere uzman atanmıştır. Sahipsiz bir malın satışı konusunda ise öncelikle bu malın hangi kaynaktan geldiğine öncelik verilmiştir. Çalıntı ve kayıp mallar üç gece bekletilmesine rağmen sahibine ulaşılamamışsa krala devredilebilir.

On yedinci bölümde zorla el koyma, soygun konularından bahsedilir. Bu bölümün ilk şlokası zorla el koyma durumunun ancak malın sahibinin orada olması durumunda gerçekleşeceğini belirtir. İkinci şlokada ise aksi durumu yani orada olmaması halini, ya da inkar halini hırsızlık olarak tanımlar. Çalınan malların

sınıflaması yapılır ve her duruma uygun bir ceza önerilir. Burada suça teşvik ve suça azmettirme için de cezalar belirlenmiştir.

On sekizinci bölüm iftira ve sözle zarar verme konularını anlatır. Sözle verilebilecek zararları üçe ayırır: iftira, karalama ve tehdit. Bu üç gruba girecek örneklerle birlikte verilmesi gereken cezalar belirtilmiştir.

On dokuzuncu bölümde fiziksel zarar verme konusu yer alır. Fiziksel zarar da sözlü zarar gibi üç grupta değerlendirilir. Birincisi taciz olarak algılanabilecek durumları ve gereken cezaları belirler. Diğer iki durum da kendi içinde, itişmeden herhangi bir cisimle yapılan saldırıya kadar fiziksel şiddete karşılık gelen cezaları içerir. Bunun yanı sıra, başka insanlara ve halka açık yerlere ait yerlere verilen zarara da değinilmiştir.

Bu kitabın son bölümü olan yirminci bölüm iki alt bölümden oluşur: Bahis ve Kumar; Çeşitli Suçlar. Bahis ve kumar üzerine bahsedilen zar oyunlarıdır. Bölüm ilk şlokasında kumarla ilgi bir müdürün yapması gereken işin bunu belirli bir yerde toplamak olduğu belirtilir. Çeşitli suçlar bölümünde ise toplumun her kesiminde oluşabilecek suç olarak tanımlanmış davranışlar ve bunlara verilmesi gereken cezalar anlatılır.

Bu kitabı oluşturan bölüm ve kısımlar şu şekildedir:

Sanskrit	Bölüm No	Kısım No	Türkçe
सप्तपञ्चाशं प्रकरणम् - व्यवहारस्थापना	1	57	İşlem Akışının (Yasal Olan ve Olmayan) Belirlenmesi
अष्टपञ्चाशं प्रकरणम् - विवादपदनिबन्धः	1	58	Dava'nın İşleme Koyulması
एकोनषष्टितमं प्रकरणम् - विवाहसंयुम्, तत्र विवाहधर्मः, स्त्रीधनकल्पः, आधिदेनिकं च	2	59	Evlilik Hakkında - Evlilik Yasası - Kadının Mal Varlığıyla İlgili Kurallar - İkinci Elilikle (Kadının) Yerine Başkasının Geçmesi Hakkında
एकोनषष्टितमं प्रकरणम् - विवाहसंयुम्, तत्र शुश्रूषा, भर्म, पारुष्यम्, द्वेषः, अतीचारः, उपकारव्यवहारप्रतिषेधश्च	3	59	Devamı - Evliliğe Ait Sorumluluk - Geçim - Zulüm - Yabancılaşma - Zina - Alışveriş ve Hediye'nin Yasaklanması
एकोनषष्टितमं प्रकरणम् - विवाहसंयुम्, तत्र निष्पतनम्, पथ्यनुसरणम्, ह्रस्वप्रवासः, दीर्घप्रवासश्च	4	59	Devamı - Evi Terk Etme - Uğa Kaçmak (Başka Bir Erkek) - Evden Kısa Süreli Ayrılmak - Evden Uzun Süreli Ayrılmak
षष्टितमं प्रकरणम् - दायविभागः, तत्र दायक्रमः	5	60	Mirasın Bölüşümü - Miras Sıralaması
षष्टितमं प्रकरणम् - दायविभागः, तत्र अंशविभागः	6	60	Devamı - Hisselerin Paylaşımı
षष्टितमं प्रकरणम् - दायविभागः, तत्र पुत्रविभागः	7	60	Devamı - Erkek Çocukların Sınıflandırılması
एकषष्टितमं प्रकरणम् - वास्तुकम्, तत्र गृहवास्तुकम्	8	61	Yer Değitiremez Mülkiyet Hakkında - Evler Hakkında
एकषष्टितमं प्रकरणम् - वास्तुकम्, तत्र वास्तुविक्रयः, सीमविवादः, क्षेत्रविवादः, मर्यादास्थापनम्, बाधाबाधिकं च	9	61	Devamı - Yer Değitiremeyen Mülkiyetin Satışı - Sınırların Belirlenmesi - Hak ihlali ve Zarar Verme Hakkında
एकषष्टितमं प्रकरणम् - वास्तुकम्, तत्र विवीतक्षेत्रपथहिंसा	10	61	Devamı - Otlak, Tarla ve Yolların Hasarı
द्विषष्टितमं प्रकरणम् - समयस्यानपाकर्म	10	62	Yerine Getirilmeyen Gelenekler

त्रिषष्टितमं प्रकरणम् - ऋणादानम्	11	63	Borçların Ödenmemesi
चतुष्षष्टितमं प्रकरणम् - औपनिधिकम्	12	64	Depozitler Hakkında
पञ्चषष्टितमं प्रकरणम् - दासकर्मकरकल्पः	13	65	İşçi ve Kölelere Dair Yasa
पञ्चषष्टितमं प्रकरणम् - दासकर्मकरकल्पः , तत्र भूतकाधिकारः	14	65	Devamı - Hizmetçilerin Görevleri
षट्षष्टितमं प्रकरणम् - सम्भूयसमुत्थानम्	14	66	Ortaklıktaki Vaatler
सप्तषष्टितमं प्रकरणम् - विक्रीतक्रीतानूशयः	15	67	Satışın ve Satınalmanın İptali
अष्टषष्टितमं प्रकरणम् - दत्तस्यानपाकर्म	16	68	Hediyelerin Devredilmemesi
कोनसप्ततितमं प्रकरणम् - अस्वामिविक्रयः	16	69	Mülkiyet Olmaksızın Satış
सप्ततितमं प्रकरणम् - स्वस्वामिसंबन्धः	16	70	Sahiplik İlişkisi
एकसप्ततितमं प्रकरणम् - साहसम्	17	71	Güç Kullanarak El Koyma
द्विसप्ततितमं प्रकरणम् - वाक्पारुष्यम्	18	72	Sözlü Zarar
त्रिसप्ततितमं प्रकरणम् - दण्डपारुष्यम्	19	73	Fiziki Zarar
चतुःसप्ततितमं प्रकरणम् - द्यूतसमाह्वयम्	20	74	Bahis ve Kumar
पञ्च सप्ततितमं प्रकरणम् - प्रकीर्णकम्	20	75	Çeşitli Suçlar

कण्टकशोधनम् चतुर्थमधिकरणम्

SUÇLULARIN DURDURULMASI - DÖRDÜNCÜ KİTAP

13 bölüm, 13 kısım ve 418 şlokadan oluşur

Dördüncü kitap suç olarak kabul edilen davranışların önüne geçmeyi amaçlar. Bu nedenle suçlu olabilecek kişilerin önüne geçilmesi ya da suçluların ele geçirilmesi konusunu işler. On üç bölümden oluşan bu kitapta meslek grupları esas alınarak konu işlenmiştir. Özellikle değinilen 5 zanaat grubu vardır: Dokumacılar, Giysi Yıkayıcılar, Çöp Karıştıran Kişiler, Tıp Doktorluğu, Müzisyenler.

Birinci bölümde zanaatçı ve esnaf üzerinde durulur. Bölümün başında üç sulh yargıcının (ya da komisyon üyesinin) bu görevle atandığı belirtilir. Esnafın bir bakıma sosyal yapı içinde sahip olduğu görev belirtildikten sonra, bunlara verilecek maaş ve bu maaşın birbirleri arasında ne gibi bir kriter gözetilerek dağıtılacağı farklı esnaflar örnek gösterilerek anlatılır. Bölümün geri kalanında, bu esnafın işini yaparken başvurabileceği hileler ve bu hilelere başvuran esnafa verilecek ceza açıklanmıştır.

İkinci bölüm bir önceki bölümle aynı sistem içinde yazılmıştır, ancak bu kez konu ticaretle uğraşanlardır.

Üçüncü bölümde felaketler karşısında uygulanabilecek iyileştirici tedbirler anlatılır. Tanrılardan gelen sekiz büyük felaket vardır: yangın, su baskını (sel), salgın hastalık, kıtlık, iri fareler (sıçan), vahşi hayvanlar, yılanlar ve kötü ruhlar. Burada her ne kadar bu felaketlerin tanrılardan geldiği belirtildiyse de, tedbir olarak önerilenler

oldukça akılcı yöntemlerdir. Ancak son dört şlokada bahsedilen kötü ruhlar ve büyücüler konusunda durum farklıdır.

Dördüncü bölümde, ülkenin korunması için 'yönetici için kurallarda açıklanan bazı önlemler daha detaylı ele alınmaktadır. Kauṭilya bunları 'yabani ot ve dikenlerin ayıklanması' olarak adlandırmıştır. Burada üzerinde durulan konu temelde devlete beyan etmeksizin kazanç sağlanmasıdır. Gizli ajanların hakimlere vereceği bilgiler üzerinde durulur. Bu bölümün özellikle titizlik gösterdiği konu vergi toplayıcılarıyla ajanlar arasındaki işbirliğidir.

Beşinci bölümde de görev casuslara düşmektedir. Burada söz konusu olan, çileci kılığında evleri gezen ve muskalar yazarak insanlarla iletişim kuran, bilgiler toplayan casuslardır. Casuslar topladığı bilgilerle hırsızlar hakkında edindikleri bilgiyi yöneticiye bildirir. Yöneticiler, bu bilgiyle yakaladıkları hırsızlar aracılığıyla topluma kralın bu konuda bilgisini övücü bir konuşma yaparken ve geri kalanlarında böyle yakalanacağı yolunda gözdağı verir.

Altıncı bölümde suçluların izlenmesi aşamasından bahsedilir ve casuslar yoluyla elde edilmiş olan bilgiler değerlendirilerek yapılan aramalar sırasında şüphe duyulan kişilerin gözaltına alınması, sorgulanması ve tutuklanması anlatılır. Bölümde bu süreçler içinde karşılaşılabilecek bazı durum ve diyaloglar örnek olarak gösterilmiş ve karşısında nasıl bir yöntem izleneceği belirtilmiştir. Bir suçluyu kale içindeyse yakalamak şehir yöneticisinin, şehir dışındaysa sulh yargıcının (komisyon üyesi) görevi olarak saptanmıştır.

Kitabın bu bölüme kadar olan konularını günümüzdeki hukuk ve emniyet teşkilat sistemiyle karşılaştıracak olursak; asayiş, kaçakçılık ve mali şubelerin görev

alanlarının sorumluluklarına giren suç türlerinin ele alındığı göze çarpar. Bu bölüm ise günümüzde cinayet masasının alanına giren suçları ele alır. Ceset üzerindeki bulgulardan yola çıkarak, ölüm nedeni hakkında bilgiye ulaşılır. Ani ya da ortada neden görünmeksizin olan ölüm vakalarının neden kaynaklanmış olabileceği hakkında mevcut gerekçeler sıralanır.

Sekizinci bölümde şüpheli olarak ya da belli bir delille yakalanan bir kişiye, suçlunun ortaya çıkarılması için yapılan sorgu ele alınır. Gözaltına alınan kişi, olayın geçtiği saatte farklı bir yerde olduğunu ispatlaması halinde suçsuz kabul edilir ve serbest bırakılır. Böyle bir delil ortaya koymamasına rağmen suçu kabullenmeyen bir kişiyi konuşturmak için işkence yapılabilir. Sistem iki yönlü düşünülmüş ve masum bir kişiye suçlu muamelesi yapan yetkilinin cezalandırılması için koşullar belirlenmiştir. İşkence ve sorgu yöntemleri sayılır. Ancak işkencenin de koşulları vardır: bir kişiye bir gün içinde birden fazla işkence yapılamaz. Bir *Brahman*'a hiçbir koşul altında işkence yapılamaz. Bir *Brahman*'a işkence yapılamayacağı belirtilirken, suça göre çarptırılacağı cezalar belirlenmiştir.

Dokuzuncu bölüm, bütün devlet birimlerinde çalışan görevlilere karşı korunmayı konu alır. Bir yönetici ya da yargıcın, bütün departmanları yetkili kişilerden başlayarak gözetim altında tutması gerektiği öğütlenir. İş yerlerinden yapılan hırsızlık, görevi kötüye kullanma gibi suçların yanı sıra, bu mevkilerdeki kişiler tarafından işlenen diğer suçlar ve bunlara verilecek cezalar anlatılır.

Onuncu bölümde bazı organların kesilmesi cezası yerine verilecek cezalar anlatılır. Organların kesilmesiyle cezalandırılacak suçlar tanımlanır. Hayvanlara

verilecek zararlar karşılığında uygulanacak cezalara da bu bölüm kapsamında yer verilir.

On birinci bölümün konusu verilebilecek ağır cezaları içerir. Burada ağırlıklı olarak üzerinde durulan cezalandırma yöntemi ölümdür. Ancak ölüm cezasının işkence yoluyla ya da basit bir biçimde gerçekleştirilmesinin kıstasları tartışılır. Buna bir örnek vermek gerekirse:

" कलहे घ्नतः पुरुषं चित्रो घातः । सप्तरात्रस्यान्तमृते शुद्धवधः,

पक्षस्यान्तरुत्तमः, मासस्यान्तः पञ्चशतः समुत्थानव्ययश्च ।

Bir kimseyi kavga sırasında öldüren bir kişinin cezası işkenceyle ölümdür. Yedi gün içinde ölmesi halinde basit ölüm cezası (uygulanmalı), on beş gün içinde en yüksek (para cezası), bir ay içinde beş yüz ve tedavi masrafları" (KA 4.11.1-2)

On ikinci bölümde; olgunluk çağına gelmemiş, evlenmemiş, bakire kızlarla cinsel ilişkiye girmenin, onlara tecavüz etmenin cezalandırılması anlatılır. Kabul edilen temel ilke bir kadının rızası olmaksızın cinsel ilişkiye girmeye zorlanmaması gerektiğidir. Farklı sosyal pozisyonlarda bulunan kadınlar için değişen cezalar, vücudun organlarının kesilmesi olabildiği gibi, para cezası ya da farklı maddi yaptırımlar da olabilir. Henüz yaşı küçük olan bir kızın, bir başka erkekle birlikte olmasını sağlayan kişiler içinde cezalar düşünülmüştür. Bu bölümün 24. şlokası şu şekildedir:

" साचिव्यावकाशदाने कर्तुसमो दण्डः ।

Yardım ve yataklık sağlayan için uygulanacak ceza, suçu işleyenle eşit düzeyde olmalı" (KA 4.12.29)

Herhangi bir şekilde düşmandan, ormandan ya da nehirden kurtarılan, yabancı, kayıp bir kadın da ayrıca konu edilir. Bu kadınla birlikte olmak konusunda anlaşma ve fidye karşılığında esnek bir yaklaşım bulunmaktadır.

Dördüncü kitabın son bölümü olan on üçüncü bölümde genellikle insanların yaşam alanları ve belirlenmiş yaşam kurallarının ihlali durumunda uygulanması gereken cezalara yer verilir. Bölüm içerik açısından oldukça geniş bir yelpaze barındırır. Yasaklanmış yiyeceklerin yenmesine yol açmaktan, gece yarısından sonra evin damına çıkmaya, şiddet kullanarak birinin evine girmekten, evini terk etmiş bir kadınla ilişkiye kadar pek çok konu işlenmiştir. Burada bir erkeğin başka bir erkekle cinsel ilişkiye girmesi ve bir kadınla cinsel organı dışında ilişkiye girmek de cezalandırılacak davranışlar içinde sayılır.

Bu kitabı oluşturan bölüm ve kısımlar şu şekildedir:

Sanskrit	Bölüm No	Kısım No	Türkçe
षट्सप्ततितमं प्रकरणम् - कारुकरक्षणम्	1	76	Esnafların Gözetimin Altında Tutulması
सप्तसप्ततितमं प्रकरणम् - वैदेहकरक्षणम्	2	77	Tüccarların Gözetimin Altında Tutulması
अष्टसप्ततितमं प्रकरणम् - उपनिपातप्रतीकारः	3	78	Afetler Esnasında Çözüm Yolları
एकोनाशीतितमं प्रकरणम् - गूढाजीविनां रक्षा	4	79	Gizli Geliri Olan Kişilere Karşı Savunma
अशीतितमं प्रकरणम् - सिद्धव्यञ्जनैर्माणवप्रकाशनम्	5	80	Din Adamı Kılığındaki Gizli Ajanlar Sayesinde Suçluların Bulunması
एकाशीतितमं प्रकरणम् - शङ्कारूपकर्माभिग्रहः	6	81	Çalınmış Bir Eşya ile Dikkat Çeken Davranışlar Üzerine Şüphe Duyarak Tutuklamak
द्व्यशीतितमं प्रकरणम् - आशुमृतकपरीक्षा	7	82	Ani Ölüm Üzerine Soruşturma
त्र्यशीतितमं प्रकरणम् - वाक्यकर्मानुयोगः	8	83	Sorgudan ve İşkenceden Geçirerek Soruşturma
चतुरशीतितमं प्रकरणम् - सर्वाधिकरणरक्षणम्	9	84	Bütün Görevli Departmanları Gözlem Altına Almak
पञ्चाशीतितमं प्रकरणम् - एकाङ्गवधनिष्कयः	10	85	Çeşitli Organların Kesilmesinden Kurtulma
षडशीतितमं प्रकरणम् - शुद्धश्चित्रश्च दण्डकल्पः	11	86	Basit ve İşkence Uygulayarak Cezalandırma Kanunu
सप्ताशीतितमं प्रकरणम् - कन्याप्रकर्म	12	87	Evlenmemiş Kızların Irzına Geçmek
अष्टाशीतितमं प्रकरणम् - अतिचारदण्डाः	13	88	Suçlar İçin Verilen Cezalar

योगवृत्तम् - पञ्चममधिकरणम्

GİZLİ YÖNETİM - BEŞİNCİ KİTAP

6 bölüm, 7 kısım ve 254 şlokadan oluşur. Kitabın temelde değindiği konu saray adamlarının yönetimi ve saray içinde alınan kararlar üzerinedir.

Birinci bölümde; daha önce büyük şehirlerde ve ülke geneline yönelik 'diken ve yabancı otların ayıklanması' olarak tanımlanarak, dördüncü kitabın dördüncü bölümünde anlatılan konu bu kez kral ve krallık açısından ele alınmaktadır. Üç alt başlık şeklinde konu işlenmiştir. İlk 20 şlokada erkek akrabalar arasındaki hile ve dalavereler anlatılır. 37. şlokaya kadar olan kısımda gizli yöntemler kullanarak tehditlerle başa çıkmanın yolları anlatılır. Burada önerileri yedi paragrafta toplamak mümkündür. Her paragraf bir öneri getirir. Bu yedi paragrafın sonuncusu olan 36. şloka şu şekildedir:

" सूदारालिकव्यञ्जना वा प्रणिहिता दूष्यं रसेनातिसंदध्युः ।

ya da aşçı veya yiyecek servisi yapanlar gibi casuslar görevlendirip, zehir yoluyla ihanet yapan kişi öldürülmeli" (KA 5.1.36)

Bölümün geri kalanında da benzer bir anlatıma rastlanır. Bunlara uyulması halinde krallığın devam edeceği ve tehlikelerin önüne geçileceğine yönelik bir öğütle bölüm biter.

İkinci bölümün başlığı 'Hazinenin Yeniden Doldurulması' dır. Bir kralın hazineyi doldurması için para toplayacağı üç meslek grubu ayrıca belirtilmiştir. İlk

16 şloka çiftçilerden toplanacak gelirin nasıl bir sistemle tahsil edilmesi gerektiğini anlatır. 26. şlokaya kadar tüccarlar ve 28. şlokaya kadar da hayvan terbiyecileri konu edilir. 29. şlokada şöyle bir ibare vardır:

"सकृदेव न द्विः प्रयोज्यः ।

(Talep) yalnızca bir kez yapılmalı, iki değil" (KA 5.2.30)

Toplam 70 şlokadan oluşan bu bölümün geri kalanında para talebinde bulunulacak kaynaklar ele alınırken bilgi edinmek amacıyla bu alanda casuslara düşen görevler anlatılır. Hainler ve dolandırıcılar da göz önüne alınmış, ancak yapılacak uygulamalarda bunların diğer halktan ayrı tutulması gerektiği belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde devlet hizmetinde çalışan kişilere ödenecek ücretler anlatılır. Bu bölüm devlet kadrolarının sınıflanması ve çalışanlar ile devletten para alacakların isimlerinin sayılması açısından oldukça güzel bir sıralama sunar. Baş kumandan, bakanlar ve kralın annesinin de içinde olduğu grup en yüksek gelire sahiptir. Yıllık olarak kırk sekiz bin *paṇa*, almaları gerektiği belirtilmiştir. Bunu yirmi dört bin *paṇa* ile içinde yöneticiler ve saray muhafızlarının başının olduğu grup izler. Verilen ücrette, çalışanların ortaya koyduğu hizmet ve kendilerini geliştirmeleri göz önüne alınarak değişikliklerin yapılması öngörülmüştür.

Dördüncü bölüm sarayda para karşılığı çalışan kişilerin yönetilmesi konusuna değinir. Burada işe alınacak kişide aranacak niteliklere değinilir. Hangi konularda bilgisi olması gerektiği, bazı durumlara karşı nasıl bir tavır takınması gerektiği anlatılır. Bu kişilerin bütün içinde bir yeri olduğu ve bunlardan doğacak zararın da yine bütüne zarar verebileceği, bu kişileri ateşe benzeterek anlatılır. Bölüm kralın bir

kişinin eşi ve oğullarıyla birlikte öldürülmesini de, başarıya ulaşmasını da sağlayabileceğinin vurgulanmasıyla sona erer.

Beşinci bölüm; bir bakanın göreve atanmasıyla birlikte, gelirin ve harcamalarının; dışarıda ya da içerde, gizli ya da aleni, acil ya da zamana yayılmış bütün işlerini belirtilmesi gerektiğini söyleyerek başlar. Bu göreve atanan kişinin bir birey olarak dikkat etmesi gereken konuların altı çizilir. İçki, kumar, kadınlar gibi toplumda konumuna zarar verebilecek konularda dikkatli olması gerektiği hatırlatılır. Bölümün 11. şlokasında bir hikaye formu içinde bu göreve atanmış bir kişinin karşılaşılabileceği tehlikeler belirtilir.

Altıncı bölüm, 94 ve 95. Kısımlardan oluşur. Bu kısımlarda temel olarak işlenen konu krallığın ve hanedanın sürekliliğinin sağlanmasıdır. Anlatım bir bakana kralın başına gelebilecek felaketlerin neler olabileceğinin anlatılması ve görevinin bunların önüne geçmek olduğunun hatırlatılmasıyla başlar. Bakana verilen öğütler arasında, bir isyancıyla diyaloga geçerek onu kral yapma vaadiyle kandırıp kendi bulunduğu yere davet ederek öldürmesi gerektiği de bulunmaktadır.

Bu kitabı oluşturan bölüm ve kısımlar şu şekildedir:

Sanskrit	Bölüm No	Kısım No	Türkçe
एकोनवतितमं प्रकरणम् - दाण्डकर्मिकम्	1	89	Eziyet Etmenin Cezası Hakkında
नवतितमं प्रकरणम् - कोशाभिसंहरणम्	2	90	Hazine'nin Yeniden Doldurulması
एकनवतितमं प्रकरणम् - भृत्यभरणीयम्	3	91	Devlet Çalışanlarının Aylıkları Hakkında
द्विनवतितमं प्रकरणम् - अनुजीविवृत्तम्	4	92	Muhtaç Birisi İçin Doğru Davranış
त्रिनवतितमं प्रकरणम् - समयाचारिकम्	5	93	Doğru Davranış Hakkında (Bir Saray Adamı İçin)
चतुर्नवतितमं प्रकरणम् - राज्यप्रतिसंधानम्	6	94	Kraliyetin Sürekliliği
पञ्चनवतितमं प्रकरणम् - एकैश्वर्यम्	6	95	Sürekli Bağımsızlık

मण्डलयोनिः षष्ठमधिकरणम्

KRALLAR DAİRESİNİ OLUŞTURAN ELEMENTLER - ALTINCI KİTAP

Altıncı kitap kraliyet dairesi (*maṇḍala*) ve onu oluşturanlarla ilgilidir. 2 bölüm, 2 kısım ve 58 şlokadan oluşur.

Birinci bölümde ideal bir devlet yapılanması için gereken temel elementler sıralanır. Bunlar kral, bakan, ülke, güçlü bir şehir, hazine, ordu ve müttefiklerdir.²⁹

Bölüm içinde Bu yedi elementin sahip olması gereken özelliklerden bahsedilir. Bir kralın, kolay yaklaşılabirlik, zeka, enerji ve kişisel özellik olarak nitelikleri sınıflanmıştır. Bunlardan bazıları:

"Yüksek bir ailede doğmuş, dindar, azimli, öğrenmeye açık, belleği güçlü, derin düşünebilen, kahraman, el becerisi olan, orduyu yönetmeye yetkin, tatlı konuşan, saygı ve tebessümle dinleyen"³⁰

Bir bakanın nitelikleri sayılmaz, onun yerine 7. şlokada bunun daha önce sayıldığı belirtilir. Burada kastedilen bilgileri: KA 1.9, KA 5.5-6, KA 8.1'de bulabiliriz.

29 KA. 6.1.1

30 KA. 6.1.2-6

8. şlokada bir ülkenin nitelikleri sayılırken, 9. şlokada kalelerin sahip olması gereken niteliklerin daha önce sayıldığı belirtilir. Biz bu bilgiyi KA 2.2'de bulabiliriz. 10. şloka hazine, 11. şloka ordu ve 12. şloka müttefiklerin niteliklerini anlatır. Bu yedi elemente ek olarak bir düşmanın nitelikleri de bölümün geri kalan kısımlarında sayılmaktadır.

Kitabın ikinci ve son bölümü aynı zamanda Arthaśāstra'da 97. Kısımdır. Bu bölümde 'Barış ve Çaba Hakkında' başlığı altında işlenen konu, bir sonraki kitabın konusuna giriş niteliğindedir. Bölümün ilk şlokası şu şekildedir:

" शमव्यायामौ योगक्षेमयोर्योतिः ।

barış ve çaba, kazanç ve güvenliğin kaynağını oluşturur." (KA 6.2.1)

Arthaśāstra'nın diğer kitaplarında da karşımıza çıkan altılı politikanın barış ve çabanın kaynağı olduğu söylenir.³¹ İnsan davranışlarının iyi ve kötü olarak sınıflanması, düşman tiplerinin belirlenmesi, aynı şekilde kralların da sınıflanması anlatılır. Güç ve başarı kavramlarına değinilirken bir tanımlama yapılır:

" शक्तिः सिद्धिश्च ।३० । बलं " शक्तिः ।३१ । सुखं सिद्धिः ।३२ ।

Güç ve Başarı (30) Güç dayanıklılıktır (sertlik, şiddet, kuvvete sahip olmaktır) (31) Başarı mutluluktur (mutluluğu elde etmektir) (32)" (KA 6.2.30-32)

31 KA 6.2.4

Bölümün geri kalanında da güç ve başarıya değinilerek güç ve başarı üçer grup altında anlatılır. Buradan kralın başarı için dikkat etmesi gereken bir sonuç çıkarılır.

Bu kitabı oluşturan bölüm ve kısım adları şu şekildedir:

Sanskrit	Bölüm No	Kısım No	Türkçe
षण्णवतितमं प्रकरणम् - ग्रकृतिसंपदः	1	96	Bütünü Oluşturan Elementlerin Mükemmelliği
सप्तनवतितमं प्रकरणम् - शमव्यायामिकम्	2	97	Barış ve Yapılan İşler Hakkında

DIŞ POLİTİKANIN ALTI ÖLÇÜTÜ - YEDİNCİ KİTAP

Yedinci kitap bir ülkenin dış politikasını belirlemede kullanılabilecek altı ölçüt üzerinde durur. 18 bölüm, 29 kısım ve 684 şlokadan oluşur.

Birinci bölüm iki kısımdan oluşur. 1-19 şlokalar arası 'Dış Politikanın Altı Ölçütünün Sayımı' ve 20-38 şlokalar arası 'Gerileme, Sabit Konumu Koruma ve Gelişmenin Ölçütlerinin Belirlenmesi'.

Bu bölümün ilk şlokası dış politikanın altılı ölçütünün temelini bir önceki kitapta anlatılan elementler olduğunu söyler. Ardından altı madde eski hocalar ve karşıt görüşler tarafından sayılır. Bunu Kauṭilya'nın görüşü izler:

" षाड्गुण्यमेवैतद् अवस्थामेदादिति कौटिल्यः ।

'Durumların farklı olması nedeniyle gerçekten altı ölçüt vardır' der Kauṭilya" (KA 7.1.5)

Kauṭilya'nın da kabul ettiği altı ölçüt şunlardır: barış, savaş, sessiz bekleyiş, ilerleme, ittifak ve ikili siyaset. Burada sözü geçen ikili siyaset 11. şlokada "(bir tarafla) barışı sağlamak ve (diğer tarafla) savaşmak ikili siyasettir"³² diye açıklanır.

İkinci kısma geçildiğinde Kauṭilya konuyu bir kralın içinde bulunabileceği durumları, sanki kral bir düşünce belirtiyormuş gibi ('ya da kral şöyle düşünebilir'

32 KA 7.1.11

şeklinde bir giriş kullanarak) sıralayarak anlatır. Her düşünce içinde altı ölçütten birisini destekleyen bir durum vardır.

İkinci bölümde ölçütlerin açıklanması, ittifakı gerektirecek durumların ve ittifakların doğasının anlatılmasıyla devam eder. Savaş ve barışın eşit avantaj sağladığı durumlarda, barışın tercih edilmesi gerektiği öğütlenir. İttifaka girilecek taraflar hakkında kriterler belirlenirken, diğer bir yandan kralın içinde bulunduğu pozisyon ve güce göre alması gereken kararlar da anlatılır.

Üçüncü bölüm 101 ve 102. kısımlardan oluşur. Buraya kadar anlatılmış olan altı ölçütün, birbirleriyle karşı karşıya gelmiş iki kral tarafından nasıl yaşama geçirileceği anlatılır. Burada temel belirleyici etken krallar arasındaki güç dengesidir. Bazı kaynaklarda *Kāma Sūtra*'nın yazarı olarak da Kauṭilya gösterilmektedir. Tezimizin daha önceki bölümlerinde de bahsettiğimiz bu görüşün temel gerekçesi iki eser arasındaki tarz benzerliğinden doğmaktadır. Bu bölümde söz konusu benzerlik dikkat çekicidir. Bütünü içine alan titiz bir sınıflamadan sonra, bütün olasılıkları yaşama geçiren bir çaprazlamaya gidilmiştir. *Kāma Sūtra*'da kadın ve erkek cinsiyetini kendi içinde üçe ayrılırken, Kauṭilya burada kralları güçlerine göre üçe ayırır. *Kāma Sūtra*'da kadında ve erkekteki üç gruba da teker teker isim verilirken, her grubun karşı cinsteki gruplarla birleşmesi tek tek ele alınmıştır. Arthaśāstra'da da benzer bir çaprazlamaya gidilmiş, birbirine denk, güçsüz ve güçlü kralların karşı karşıya gelmeleri durumunda alınması gereken en doğru kararlar açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde bir kralın savaşın akışına göre alması gereken kararlar anlatılır. Bu kurallar içinde özellikle sessiz kalması gereken ve barışı seçmesi gereken durumlara değinilmiştir. Oldukça uzun olan 7. şlokada güç duruma düşmüş

bir düşman anlatılır ve nasıl bir tavır takınılması gerektiğine değinilir. 8. şlokada eski hocaların görüşüne yer verilirken, 9. şlokada da Kauṭilya'nın bu görüşe karşı çıkışı yer almaktadır.

Beşinci bölüm iki düşman tipinin tanımlanmasıyla başlar. Bu düşmanlarla yapılması olası bir savaş sonrasında meydana gelebilecek durumlara değinilir. Bu durumlar karşısında ne yapılması gerektiğine dair eski hocaların görüşleri verilir ve Kauṭilya kendi görüşünü belirtir. Bölümün geri kalanında krala savaş sonrasında kendi cephesinde oluşabilecek sorunlarla ilgili öğütler yer alır. Arthaśāstra'nın 108, 109 ve 110. Kısımlarından oluşan bu bölümün sonunda, birbirine denk güçlere sahip iki taraf arasında oluşacak ittifaktan söz edilir.

Birbirinin devamı niteliğinde olan bölümlerin altıncısında, bir ittifak oluşturmuş iki güç arasında ortak eylemlerden bahsedilir. Barış içinde olunan komşu kral, ganimeti eşit paylaşmak koşuluyla, ortak bir yönde hareket etmek için ikna edilir. 3. şlokada eşit bir paylaşım olmamasının savaş nedeni olduğu söylenmektedir. Buna benzer nitelikte barış biçimleri sıralanır. 11. şlokada yer ve zamanın, zaman ve amacın, yer ve amacın, yer, zaman ve amacın belirlenmesiyle yukarıda belirtilen biçimler içinde koşullu barışın yedi basamaklı olduğu söylenmektedir. Barış durumu anlatılırken dört formdan bahsedilir:

Akṛtachikīśhā, belirgin bir sonu olmayan barış; *kṛtaśleşhaṇa*, uyulması gereken bağlayıcı koşullu barış; *kṛtavidūshaṇa*, barışın bozulması; *apaśīrṇakriyā*, bozulmuş barışın yeniden kurulması.

Benzer bir sınıflama savaş için de yapılmıştır: açık savaş, gizli savaş ve sessiz savaş (düşmanı casuslar görevlendirerek öldürmek gibi). Bölüm içinde farklı konulara da değinilmiştir. Ancak bölümün son iki şlokası açık savaşın anlatılmasına ayrılmıştır.

Yedinci bölüm 'İkili Siyasete Bağlı Savař ve Barış' başlığını taşımaktadır. Bölümün başında bu sistemi açıklayıcı küçük bir uygulamaya yer verilir. Ardından daha önce üçüncü bölümde yapılmış olan kralların güçlerine göre sınıflanması esasına dayanarak güçsüz, güçlü ve birbirine denk krallar ačíısından bu siyaset tek tek ele alınır. Bu bölümde eski hocaların ya da Kauřilya'nın görüşlerine rastlanmaz, bunun yerine her maddenin detaylı biçimde ele alındığı bir sınıflama mevcuttur.

Sekizinci bölüme gelindiğinde kitabın başında sözü gečen altı ölçüte de değinilmiştir. Bu bölümden itibaren dış politika alanında bu ölçütler dışında kalan ve alanın bütünleyicisi niteliğindeki konulara değinilir. Sekizinci bölümde değinilen iki ana başlık vardır. Birincisi krala saldırıya uğrama riskinin bulunduğu durumlarla ilgili bilgi verir. İkincisi ise bir dost, barış içindeki bir komşu ya da bir yakına yapılabilecek yardımı konu alır.

Dokuzuncu bölüm Arthařāstra'nın 116. Kısımının iki alt başlığını iğerir: İttifak (ya da dostluk) için antlaşma ve Para (hazine) için antlaşma. Bölümün ilk şlokasında bir sonraki bölümün konusu olan toprak için antlaşma da dahil edilerek üçü arasında bir öncelik sırası yapılır. Bu öncelik konunun anlatılmasında da görülür, ilk olarak dostluk (ittifak) ele alınır. Burada karşılaştırmalar yapılır; birlik içinde olunacak kişiler arasında sečíim, bu kişinin içinde bulunduğu iki farklı sorun arasında öncelik verilmesi gerekenin sečíimi gibi konularda hocaların görüşü verilir. Ardından

Kauṭilya'nın daha önceki bölümlerde olduğu gibi buna karşı çıkması ve konuya açıklama getirmesi yer alır. Bir örnek vermek gerekirse:

" विक्षिप्तसैन्यमवश्यसैन्यं वेति विक्षिप्तं सैन्यं शक्यं प्रतिसंहर्तुं वश्यत्वाद्
इत्याचार्याः । २२ । नेति कौटिल्यः । २३ । अवश्यसैन्यं श्रेयः । २४ । अवश्यं हि
शक्यं सामादिभिर्वश्यं कर्तुम् नेतरत्कार्यव्यासक्तं प्रतिसंहर्तुम् । २५ ।

Dağılmış askerler ve kontrolsüz askerler arasındaki gibi, 'Dağılmış askerler kontrol altına alınarak tekrar bir araya toplanabilir' der hocalar (22). (Hayır) der Kauṭilya (23). Kontrolsüz askerler daha iyidir (24). Kontrolsüz askerler gönül alma ve diğer yöntemlerle kontrol altına alınabilir; kendi işleriyle meşgul olan diğerleri, bir araya toplanamazlar (25)." (KA 7.9.22-25)

Onuncu bölüm, bir önceki bölümde de belirtildiği gibi konunun devamı niteliğindedir. Burada konunun hitap edildiği kişi kraldır ve öğütler içerir. Öğütlerin konusu pek çok koşul altına ülkesine toprak katabilmesi için yapması gerekenlerdir. Yine koşullar arasında karşılaştırmalar, hocaların görüşleri, Kauṭilya'nın savunduğu görüş ve uygulanması önerilen strateji yer alır.

On birinci bölüm yine topraklar üzerine antlaşmayı konu alır ancak bu kez henüz yerleşim olmayan alanlar söz konusudur. Burada öncelikle sözü edilen yerleşim olmayan alanlar anlatılır. Söz konusu alanlar hakkında bir karşılaştırma ve seçim olanağı sağlayan özelliklere tek tek değinilir. Arazinin kuru bir toprağa sahip olması, bereketli, küçük ya da ekilebilir tamamen tercihleri etkilemektedir. Yirmi

ikinci şlokada arazinin değerini yüksek olmasını belirlemesi konusunda şöyle bir özelliğe değinilir:

" भूमिगुणानामपाश्रयः श्रेयान् । २२ ।

Arazinin korunmaya elverişli olması tercih edilecek ön büyük üstünlüktür." (KA 7.11.22)

Bölümün 27. şlokasından itibaren konu farklı bir içerik kazanır. Güçsüz bir kralın özelliklerine değinilirken, bunu yol açacağı kayıplardan bahsedilir. Bölümün sonuna doğru güçlü ve denk güce sahip kralların yapacağı anlaşmalardan bahsedilir. Son şlokada ise siyaset biliminin bir krala kazandıracaklarından bahsedilir.

On ikinci bölüm antlaşmalarla ilgili 116. Kısımın son alt başlığından oluşur. Burada bir iş konusunda yapılacak antlaşmadan söz edilir. Su işleri, Orman malzemeleri, fil ormanları, maden ocakları, kara yolu, ticaret yolu, düşmanın işleri konularına değinilir. Konuların açıklanması aşamasında hocaların görüşleri ve Kauṭilya'nın değerlendirmelerine yer verilir.

On üçüncü bölümde ön cephede savaşmakta olan bir düşmana ne zaman arkadan saldırmanın yararlı olacağı sorusu tartışılır. Güçlerin, işlerin, askerlerin, düşmanların eşit olması durumları ele alınır. Bölümü dörde ayırmak mümkündür. İlk olarak eski kralların açıklanması olarak saldırı durumunda mevcut dengelerden bahsedilir. İkinci kısımda birbirine saldıran taraflar, denk kralların ele geçirme niyeti tanımlaması altında anlatılır. Üçüncü kısım başka bir ülke ya da orman askerlerinin yok edilmesi olarak açıklanır. Bölümün geri kalanında ise saldırısı sırasında bulunulan konuma göre yapılması gerekenler anlatılır.

On dördüncü bölümün başlangıcı, birden fazla düşmanın bir araya gelerek tehdit oluşturması halinde kralın, karşı grubun liderine yönelik, düşmanın birliğini bozucu nitelikteki konuşmalarını içerir. Kaybedilen güçlerin geri kazanılması başlığı altında işlenen temel konu bir kralın güçlü düşmanlar karşısında zayıf duruma düşmesi halinde, bu durumdan kurtulabilmek için izlemesi gereken siyasettir. Bu arada uygulanması gereken hamlelere ve kullanması gereken kaynaklara değinilir.

Aralarındaki güç dengesine göre kralların karşılaştırılması on beşinci bölümde de devam eder. Kralın, kendisinden daha güçlü bir kralın saldırısına uğradığı durumlarda kurtuluş için uygulaması gereken çözümler ele alınır. Önce düşmandan daha üstün bir güce sığınmakta denemeli, böyle bir taraf bulamaması halinde denk bir güç, onu da bulaması halinde ise farklı öneriler getirilir. Bütün denemelerin sonuç vermemesi halinde son çare kaçmaktır. Aksi takdirde kralın durumu ateşin içine düşen güveye benzetilir.

On altıncı bölümde güçlü bir kralın dış güçler açısından karşılaşabileceği durumlar üzerinde durulur. 3. şlokada güçlü bir kralın zayıf olana gönül alarak ve hediye vererek, güçlü olana ise kavga ve güç yoluyla boyun eğdirmesi gerektiği belirtilir. Kralın yakın çevresinin korunmasını sağlaması gerekir. Bu nedenle bir takım önlemlerin alınması gerekmektedir. Dış siyasette bazı dengelerin korunabilmesi için, toprak, para, gelin ve güvence vermek gerekebilir. Bölümün sonunda, kralın gönül alma politikasıyla kendi topraklarını korumasının çocuk ve torunlarına sadık bir siyaset olacağı belirtilir.

On yedinci bölüm iki kısımdan oluşur: Barış Yapmak (Kısım No. 112) ve Tutsakların Serbest Bırakılması (Kısım No. 113). Bölümün ilk şlokasında konunun içeriğini daha iyi verebilmek için bu kavrama bir tanımlama geliştirilir:

" शमः संधिः समाधिरित्येकोऽर्थः ।१। राज्ञां विश्वासोपगमः शमः संधिः

समाधिरिति ।२।

Barış (*śama*), antlaşma (*samādhi*) ve uzlaşma (*samādhī*), bunlar tek bir siyaset ve aynı anlamdadır (1). Barış, antlaşma ve uzlaşma ('nın amacı) krallar arasında güveni yaratmaktır." (KA 7.17.1-2)

Kauṭilya, Hocaların krallar arasında yapılacak antlaşmayı iki kategoride değerlendiklerini söyler. Bunlar güvene veya verilen söze dayalı ve teminat veya rehineye dayalı antlaşmalardır. Hocalara göre bunlardan ilki sağlam bir antlaşma değil, ikincisi ise kalıcı, sağlam bir antlaşmadır. Kauṭilya buna karşı çıkar. O yemine ve karşılıklı verilen sözlere dayalı bir antlaşmanın hem bu dünyada hem de diğer dünyada geçerli olacağını, ancak diğer antlaşmanın sadece bu dünya için kalıcı olabileceğini savunur.

Önce karşılıklı söz verilen ve yemin edilen antlaşmadan bahsedilir. 113. kısım 31 şlokanın sonuna kadar devam eder. Bu şlokaya kadar rehin olarak verilecek kişilerin değerlendirilmesi yapılır. 32. şlokadan itibaren ise bir rehinenin kurtarılması konusu ele alınır. Düşmanın elindeki rehinenin kurtarılması görevi gizli ajanlara düşer. Bölümün geri kalanında böyle bir kurtarma operasyonunda uygulanabilecek taktikler anlatılır.

On sekizinci bölüm, yedinci kitabın son bölümüdür. Bu bölümde bir tür yönetim dersi verilmektedir. Konu üç kısımda anlatılır: Ortadaki kral, tarafsız kral ve kralın yakın çevresine karşı yönetim. Ortadaki kral, *Madhyamasya* ile kastedilen *Madhyama* değil, *Bhāshāvyākhyāna* ve *Śrīmūla* ³³ kitaplarıyla karşılaştırıldığında görülüyor ki *Prakṛti* ³⁴ ler ve *viciḡīshu* ³⁵ 'nun *vikṛti*lerini tanımlamaktadır. Devletler arası siyasetin konu edildiği göz önüne alındığında 'Ortadaki Kral' tanımı, güç ve bölgedeki etkin siyasete katılımı karşılaştırmasında gerçek anlamını bulur. Tarafsız bir krala karşı takınılacak politika da burada anlatılır. 28. şlokadan itibaren kralın yakın çevresi ve müttefiklere karşı uygulanması gereken siyasetten bahsedilir. Siyasetin altı ölçütünün, düşman, devleti oluşturan elementler ya da barış içinde olunan devletler göz önüne alınarak genel bir değerlendirmesi yapılır.

Bu kitabı oluşturan bölüm ve kısımlar şu şekildedir:

Sanskrit	Bölüm No	Kısım No	Türkçe
अष्टनवतितमं प्रकरणम् - षाड्गुण्यसमुद्देशः	1	98	Dış Politikanın Altı Ölçütünün Sayımı
नवनवतितमं प्रकरणम् - क्षयस्थानवृद्धिनिश्चयः	1	99	Gerileme, Sabit Konumu Koruma ve Gelişmenin Ölçütlerinin Belirlenmesi
शततमं प्रकरणम् - संश्रयवृत्तिः	2	100	Sığınak Ararken Kılavuzluk Etmek
कशततमं प्रकरणम् - समहीनज्यायसां गुणाभिनिवेशः	3	101	Eşit, Zayıf ve Güçlü Krallar Tarafından Politikaya Bağlılık

33 Arthaśāstra üzerine yazılmış yorum kitapları. Bu kitaplar hakkında tezimizin 'Orjinal Kaynaklar Hakkında' bölümünde detaylı bilgi verilmiştir.

34 Devleti meydana getiren kişi anlamında kullanılmaktadır 6.1.1, vs.

35 KA 6.2.13'de (başka yerlerde de geçer) olası fatih anlamında kullanılmıştır.

द्विशततमं प्रकरणम् - हीनसंधयः	3	102	Güçsüz Kral Tarafından Yapılan Barış Antlaşmaları
त्रिशततमं प्रकरणम् - विगृह्यासनम् ;	4	103	Savaş Yaptıktan Sonra Sessiz Bekleyiş
चतुःशततमं प्रकरणम् - संधायासनम् ;		104	Barış Yaptıktan Sonra Sessiz Bekleyiş
पञ्चशततमं प्रकरणम् - विगृह्यासनम् ;		105	Savaş Yaptıktan Sonra Yürüyüş
षट्छततमं प्रकरणम् - संधायासनम् ;		106	Barış Yaptıktan Sonra Yürüyüş
सप्तशततमं प्रकरणम् - संभूयप्रयाणम्		107	Diğer Krallarla Birlikte Yürüyüş
अष्टशततमं प्रकरणम् - यातव्यामित्रयोरभिग्रहचिन्ता	5	108	Zayıf Bir Kral Ve Düşmana Karşı Saldırı Hakkında Dikkat Edilmesi Gerekenler
नवशततमं प्रकरणम् - क्षयलोभविरागहेतवः प्रकृतीनाम्		109	Gerilemeye Yol Açan Temel Nedenler; Açgözlülük Ve Merhametsizlik
दशततमं प्रकरणम् - सामवायिकविपरिमर्शः		110	Müttefik Ülkelerin Birleşmelerindeki Yansımalar
कादशशततमं प्रकरणम् - संहितप्रयणिकम्	6	111	Akrabalık Yoluyla Antlaşmaya Varan İki Kralın Yürüyüşü Hakkında
द्वादशशततमं प्रकरणम् - परिपणितापरिपणितापसृताः संधयः	6	112	Şart Koşarak, Şartsız ve Asker Kaçaklarıyla Antlaşmalar
त्रयोदशशतं प्रकरणम् - द्वेधीभाविकाः संधिविक्रमाः	7	113	İkili Siyasete Bağlı Barış ve Savaş
चतुर्दशशततमं प्रकरणम् - यातव्यवृत्तिः	8	114	Saldırıya Uğramak Üzere Olan Bir Kral İçin Uygun Olan Davranış
पञ्चदशशततमं प्रकरणम् - अनुग्राह्यमित्रविशेषाः	8	115	Yardım Edilmeye Uygun Farklı Dostluk Türleri
षोडशशततमं प्रकरणम् - मित्रहिरण्यभूमिकर्मसंधयः , तत्र मित्रसंधिः हिरण्यसंधिश्च	9	116	Dostu, Parayı, Toprağı ve Bir İş Güvenceye Almak İçin Antlaşmalar
षोडशशततमं प्रकरणम् - मित्रहिरण्यभूमिकर्मसंधयः , तत्र भूमिसंधिः	10	116	Devamı - Toprak İçin Antlaşma
षोडशशततमं प्रकरणम् - मित्रहिरण्यभूमिकर्मसंधयः , तत्र अनवसितसंधिः	11	116	Devamı - Yerleşim Alanı Olmayan Bölgeler İçin Antlaşma

षोडशशततमं प्रकरणम् - मित्रहिरण्यभूमिकर्मसंधयः , तत्र कर्मसंधिः	12	116	Devam - Girişim, Vaatler İçin Antlaşma
सप्तदशशततमं प्रकरणम् - पार्ष्णिग्राहचिन्ता	13	117	Arkadan Saldıran Bir Kral Hakkındaki Düşünceler
अष्टदशशततमं प्रकरणम् - हीनशपूरणम्	14	118	Kaybedilen Gücün Tekrar Kazanması
कोनविंशतिशततमं प्रकरणम् - बलवता विगृह्योपरोधहेतवः	15	119	Güçlü Bir Kralla Yapılan Savaştan Sonra Kendisini (Kalede) Hendekle Çevirmek İçin Nedenler
विंशतिशततमं प्रकरणम् - दण्डोपनतवृत्तम्	15	120	Askerleriyle Birlikte Teslim Olan Bir Kral İçin Uygun Davranış
एकविंशतिशततमं प्रकरणम् - दण्डोपनतवृत्तम्	16	121	Başka Krallara Güç Kullanarak Boyun Eğdiren Kral İçin Uygun Davranış
द्वाविंशतिशततमं प्रकरणम् - संधिकर्म	17	122	Barış Sağlanması
त्रयोविंशतिशततमं प्रकरणम् - समाधिमोक्षः	17	128	Rehinelerin Serbest Bırakılması
चतुर्विंशतिशततमं प्रकरणम् - मध्यमचरितम्	18	124	Orta Krala Karşı Davranış
पञ्चविंशतिशततमं प्रकरणम् - उदासीनचरितम्	18	125	Tarafsız Krala Karşı Davranış
षड्विंशतिशततमं प्रकरणम् - मण्डलचरितम्	18	126	Krallar Dairesine Karşı Davranış

व्यसनाधिकारिकम् - अष्टममधिकरणम्

FELAKETLERİN KONUSU HAKKINDA - SEKİZİNCİ KİTAP

5 bölüm, 8 kısım ve 235 şlokadan oluşur.

Kitap devleti oluşturan kişileri (*Prakṛti*) etkileyen felaketleri konu alır. Bunlara karşı, yeni bir yeri elde etmek üzere sefere çıkmadan önce, bu kitapta anlatılan tedbirlere başvurmak büyük önem taşımaktaydı.

Birinci bölümün ikinci şlokasında, insan ya da tanrı kaynaklı bir felaketin temelinde kötü şans ya da yanlış politika olduğu söylenir. Bölümün başlarında *vyasana* terimiyle karşılaşırız. Bu felaketler ya da kötülükler (bu anlamı içinde ahlaki bozuklukları da kapsamaktadır) anlamına karşılık gelir. Hocaların kralın, bakanın, ülkenin, kalenin, ordunun ve dostun başına gelen felaketlerin bu sırayı izleyerek ciddiyet taşıdığı görüşüne *Bhāradvāca*'nın ve Kauṭilya'nın karşı çıkan düşünceleriyle devam edilir. 63 şlokadan oluşan bölümün bütününde bunlara tek tek değinilir. Aynı zamanda farklı kişilere ait görüşlere yer verilir. Burada *Viṣālākṣha*, *Parāṣara*, *Piṣuna*, *Kauṣapadanta*, *Vātavyādhī* isimlerine rastlarız. Ancak Kauṭilya her birine ait düşünceyi belirttikten sonra buna karşı çıkan kendi görüşünü ortaya koyar.

İkinci bölümde iki farklı konu *rācavyasana* (krala yönelik tehlikelerle ilgilidir) ve *rācyavyasana* (yönetimin normal olmayan biçimleriyle ilgilidir) üzerinde durulur. İlki 2-4, ikincisi ise 5-25 şlokalarda anlatılır. Bölümün birinci şlokası şu şekildedir:

" राजा राज्यमिति प्रकृतिसंक्षेपः ।

Kral ve krallık devletin birincil elementleridir." (KA 8.2.1)

Bu bölüm içinde kralın yönetimi etkileyecek özellikleri öncelikli olarak değerlendirilir. Bu değerlendirmeler içinde ikili bir yönetim veya meşru olmayan yönetim, kör veya bilimden uzaklaşmış bir kral, hasta veya yeni bir kral, soylu aileden gelen zayıf veya soylu olmayan bir aileden gelen güçlü bir kral arasında karşılaştırmalar yapılarak, hocaların görüşlerine ve Kauṭilya'nın değerlendirmesine yer verilir.

Üçüncü bölüm insanların yaşabilecekleri sorun ya da felaketlerin tümünü konu alır. Öfke ve şehvet nedeniyle ortaya çıkacak kötülükler ele alınır. Öfke nedeniyle ortaya çıkabilecek üç, şehvet nedeniyle ortaya çıkabilecek dört kötülük grubu sayılır. Sözlü zarar, mülkiyetin çiğnenmesi ve fiziksel hasar öfkeden kaynaklanan kötülüklerdir. Şehvete dayanan kötü alışkanlıklar, avlanmak, kumar, kadın ve içkidir. Konu tıpkı diğer bölümlerde olduğu gibi farklı görüşlere ve Kauṭilya'nın değerlendirmelerine yer verilerek anlatılır.

Dördüncü bölümde Üzüntüler Grubu, Engeller Grubu ve Ekonomik Sorunlar Grubu olmak üzere üç kısım yer alır. Bölümün ilk şlokasında tanrılardan gelen cezalar şu şekilde sıralanır: yangın, su baskını, hastalık, kıtlık ve salgın hastalık. Bölüm içinde değinilen bazı sorunlar şunlardır: en üstteki ve en alttaki kişinin kaybı, kendi ordusundan ya da düşmanın ordusundan ortaya çıkan sorunlar, halk içinde ve kraliyet ailesinde çekişme, ülke halkının zevk veren şeylere düşkünlüğü ve kralın bunlara düşkünlüğü, vb.

Beşinci bölümde, birinci bölümde *vyasana*'nın kapsamında görünen son iki madde, ordu ve dostların başına gelen felaketler kümesi ele alınır. Bir ordunun başına gelecek felaketlerden bazıları şunlardır: zayıf düşmüş, yeni terk edilmiş, uzun bir yürüyüşten sonra ulaşılmış, boşaltılmış, geri püskürtülmüş, vb. (bir devlet). Bölümün ilk şlokası içinde sayılan bu maddeler 18. şlokaya kadar tek tek ele alınır. 22. şlokadan itibaren dostların başına gelen felaketler kümesine değinilir.

Bu kitabı oluşturan bölüm ve kısım isimleri şu şekildedir:

Sanskrit	Bölüm No	Kısım No	Türkçe
सप्तविंशतिशततमं प्रकरणम् - प्रकृतिव्यसनवर्गः	1	127	Bütümü Oluşturan Elementlerin Felaketleri Kümesi
अष्टाविंशतिशततमं प्रकरणम् - राजराज्ययोर्व्यसनचिन्ता	2	128	Kralın Felaketi Ve Krallık Hakkındaki Düşünceler
एकोनविंशच्छततमं प्रकरणम् - पुरुषव्यसनवर्गः	3	129	Erkeklerin Ahlaksızlıkları Kümesi
त्रिंशच्छततमं प्रकरणम् - पीडनवर्गः ष	4	130	Üzüntüler Kümesi
एकत्रिंशच्छततमं प्रकरणम् - स्तम्भवर्गः ष	4	131	Engeller Kümesi
द्वात्रिंशच्छततमं प्रकरणम् - केशसङ्गवर्गः	4	132	Hazineye Yapılan Ödemelerin Durması Kümesi
त्रयस्त्रिंशच्छततमं प्रकरणम् - बलव्यसनवर्गः ष	5	133	Ordunun Felaketlerinin Kümesi
चतुस्त्रिंशच्छततमं प्रकरणम् - मित्रव्यसनवर्गः	5	134	Müttefiklerin Felaketlerinin Kümesi

अभियास्यत्कर्म - नवममधिकरणम्

İLERLEMEK ÜZERE OLAN KRALIN YAPTIĞI İŞLER - DOKUZUNCU KİTAP

7 bölüm, 12 kısım ve 340 şlokadan oluşur.

Birinci bölümde bir sefer öncesi ele alınır. Bu noktada, kralın sefere karar vermeden önce düşmanın ve kendi tarafının güç ve özelliklerini karşılaştırması gerektiği söylenir. Bir sefer öncesinde zayıf noktaları ve güçlü yanları, sefer yapılacak yeri, zamanı, mevsimi çok iyi araştırmak gerekmektedir. Eğer kral bunların hepsini inceleyip üstün olduğuna karar verebiliyorsa saldırması, aksi halde sessizliğini koruması gerektiği belirtilir.

İlk 16 şloka içinde hocaların ve Kauṭilya'nın taraflar arasında üstünlük sağlayacak özellikleri karşılaştıran görüşlerine yer verilmiştir. 17-21 şlokalar yeri, 22-25 şlokalar ise zamanı ele alır.

" देशः पृथिवी ।१७ ।

Yer (ülke) dünya (anlamına gelir) dır." (KA 9.1.17)

" कालः शीतोष्णवर्षात्मा ।२२ ।

Zaman soğuk, sıcak ve yağmur dönemlerini içerir." (KA 9.1.22)

Bölümün sonuna kadar bu kavramlar arasında karşılaştırmalar yapılır. Her birini daha önemli kılabilcek özellikleri üzerinde durulur.

İkinci bölümde düşmana karşı savaşacak askerler arasında bir sınıflama yapılmıştır. Altı farklı askeri gruptan söz edilir: aile mesleği olarak asker olanlar (*maula*), paralı askerler, askerler loncası (*şrenī*) müttefik askerler, yabancı askerler ve orman askerleri. Bu askeri grupların her birini kullanmanın avantajlı olduğu durumlar anlatılır. Ardından bu askeri güçler arasında bir karşılaştırma yapılır ve bunların dışında kalan başka asker gruplarına değinilir. 21. şlokada dört kastın (*Brāhmaṇa*, *Kshatriya*, *Vaiśya*, *Śūdra*) adı sayılır ve bu kastların her birinden oluşturulacak askeri gruplar için hocaların yapmış olduğu karşılaştırmaya yer verilir. Bir sonraki şlokada Kauṭilya, hocaların yapmış olduğu önem sıralamasına karşı çıkar. Her kasta ait ön plana çıkmış özelliğin (ör. *Kshatriyalar* patlayıcılar konusunda) farklı alanlarda değerlendirilebileceğini belirtir.

Orman askerleri, büyük olasılıkla krallık sınırları içinde yaşayan yerli kabilelerden toparlanmış savaşçılardan oluşmaktaydı. Yabancı askerler ise daha önce Āryaların emrinde bulunmuş olmalarıyla orman askerlerinde biraz daha itibar gören savaşçılardı. Bu iki grup bir savaş sırasında gözden çıkarılması gereken ya da benzer tarzda bir güce karşı kullanılacak askerleri oluşturmaktaydı.

Bölümün sonunda savaşta kullanılacak fil, savaş aleti, ok gibi savaş araçları üzerinde de durulmuştur.

Üçüncü bölüm savaş durumunda ordunun ön saflarında gösterilen faydanın yanı sıra arka planda olacak ihtiyaç ve sorunları gündeme getirir. Bu durumun ciddiyetini bölümün ilk şlokası şöyle vurgular:

"अल्पः पश्चात्कोपो महान् पुरस्ताल्लभ इति अल्पः पश्चात्कोपो गरीयान् ।१।

Gerideki küçük bir bozulma ile öndeki büyük bir kazanç arasında, gerideki küçük bozulmanın önemi daha büyüktür." (KA 9.3.1)

Geri planda oluşabilecek sorunların en büyüğü olarak isyan üzerinde durulur. Buna karşı alınabilecek önlemler ve bu durumda yapılabilecek müdahaleler üzerinde durulur. İçerden ve dışardan olmak üzere problemin kaynağı değerlendirilir. Provokasyonun ne derece önemli bir unsur olduğu üzerinde ısrarla durulmuştur.

Dördüncü bölüm kayıplar, harcamalar ve kazançların bahsedildiği 142. kısımdan oluşur. Kayıp olarak bahsedilen hayvan ve insanların eksilmesidir. Harcama ile kastedilen ise altın, para ve ürün gibi maddi varlıklardaki eksilmedir. Kazancın iyi olmasının göstergeleri bulunmaktadır: Ele geçirilebilir olması, hoşla gider olması, kısa zamanda elde edilebilir olması, az kayıpla elde edilmesi, vb.

Ele geçirilmiş olmasının en öncelikli şartı elde etmenin ve saklamanın kolay olması ve düşman tarafından kolaylıkla geri alınamamasıdır. Kazanç üzerine değerlendirme yapmanın yanı sıra kazanca engel olabilecek şeylere değinilir.

Beşinci bölümde, üçüncü bölümde bahsi edilen geri planda karşılaşılabacak tehlikeler konusu daha detaylı biçimde ele alınır. Tehlikeler dış ve iç kaynaklı olmak üzere iki kategoride ele alınır. Bir isyanın dış kaynaklı ve içerden destekli, iç kaynaklı ve dış destekli, iç kaynaklı ve iç destekli, dış kaynaklı ve dış destekli olmak üzere sınıflaması yapılmıştır. Bölümün sonuna kadar isyanın bu dört türü üzerinde durulur. Her duruma ait değerlendirme ve tedbirler anlatılmıştır. Bölümün sonunda bu dört türün verebileceği zarar açısından önem sıralaması yapılmıştır.

Altıncı bölümde de tehlikelerin anlatılması sürer. Burada hainler ve düşmanlarla ilgili iki tehlike kaynağı üzerinde durulur. Hainler ve düşmana karşı kralın bir takım önlemler uygulaması gerektiği belirtilir. Halka ve ülkenin insanlarına karşı şiddet kullanmamak gerekir, ancak bunun dışında çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Hain ve düşmanların karışık olmadığı durumlar gibi, halka karışıkları durumlar da bir sınıflama ölçütü olarak kullanılmıştır.

Düşmanın, müttefik devletlerle ilişki içinde olması ve onları kendi tarafına çekmesi tehlikesi üzerinde durulur. Buna karşı önlemler almak ve dost devletlerle barışı korumak için bir takım yöntemler önerilir. Yöntemlerin uygulanması aşamasında en büyük görev gizli ajanlara düşmektedir. Gerektiğinde insan öldürmek, adam kaçırmak, provokasyon yapmak ya da haber taşımak gibi eylemlerde bulunabilirler. Düşmanın başkumandanı, prensi ve ordu çalışanları için uygulanabilecek durumlar ayrıca açıklanmıştır. Ardından oligarşiler için kavga durumunu yaratmak ele alınır. Dört farklı yöntemden bahsedilir. Birincisi uzlaşma, ikincisi hediyeler, üçüncüsü tartışma ve son olarak şiddet.

Yedinci bölüm, dokuzuncu kitabın son ve en uzun bölümüdür, toplam 84 şlokadan oluşur. Diğer bölümlerde de tartışılan gelen tehlikelere değinilir. Burada; hırs, tutku gibi aşırılıklar nedeniyle ülke halkının, uygulanan yanlış politikalar nedeniyle de yabancıların neden olacağı tehlikeler ve bunlarla nasıl baş edileceği anlatılır.

Konu tartışılırken iki kavram üzerinde durulur: avantaj (zenginlik, fayda, kıskırtıcı zenginlik) ve dezavantaj (zarar veren zenginlik, zararlı). Bunların yanı sıra belirsizlik durumu da mevcuttur. Üstün durumda olmanın yaratacağı tehlikelere değinilir. Ardından ülke içinden ve dışından yükselen tehlikenin dezavantaj olacağı vurgulanarak bu iki durumu tartışan soru tümcelerine yer verilir. Bunu her duruma karşılık gelen bir örnek izler.

Tehlikenin yatırım (ekonomik girişim), yer ve zaman açısından nasıl ve hangi koşullar altında ortaya çıkabileceği üzerinde durulur. Bu iki kısımdan oluşmaktadır. Bir önceki kısımda (145. kısım) anlatılan tehlike durumlarıyla başa çıkmanın yöntemlerine 146. kısımda (bölümün 67. şlokasından itibaren) değinilir. Önce sıradan yöntemden bahsedilir. Ardından başarıya ulaşmak için en etkili yolun, karmaşık siyasi uygulamalarla birbirini destekleyen farklı yöntemlerin bir arada uygulanması olduğu üzerinde durulur. Bölümün sonunda daha önce dördüncü kitabın üçüncü bölümünde değinilen felaketlerden bahsedilir. Son şlokada ise *Atharvaveda*'ya atıfta bulunulmuştur.

Bu kitabı oluşturan bölüm ve kısımlar şu şekildedir:

Sanskrit	Bölüm No	Kısım No	Türkçe
पञ्चत्रिंशच्छततमं प्रकरणम् - शभि देशकालबलाबलज्ञानम्	1	135	Gücün Dayanıklılığı Ya Da Zayıflığının, Yerin Ve Zamanın Belirlenmesi
षट्त्रिंशच्छततमं प्रकरणम् - यात्राकालाः	1	136	Bir Sefere Çıkarken Harekete Geçilecek Dönemler
सप्तत्रिंशच्छततमं प्रकरणम् - बलोपादानकालाः ;	2	137	Askerlerin Çalıştırılması İçin Uygun Zamanlar
अष्टत्रिंशच्छततमं प्रकरणम् - संनाहगुणाः ;	2	138	Farklı Türlerdeki Askerlerin Savaş İçin Donatılmasının Değeri
एकोनचत्वारिंशच्छततमं प्रकरणम् - प्रतिबलकर्म	2	139	Düşman Askerlerine Karşı Askerlerin Görevi
चत्वारिंशच्छततमं प्रकरणम् - पश्चात्कोपचिन्ता	3	140	Arkada Kalan İsyancıların Göz Önüne Alınması
एकचत्वारिंशच्छततमं प्रकरणम् - बाह्याभ्यन्तरप्रकृतिकोपप्रतीकारः	3	141	İç ve Dış Bölgelerdeki Seçmenlerin Ayaklanmasına Karşı Tedbirler
द्विचत्वारिंशच्छततमं प्रकरणम् - क्षयव्ययलाभ विपरिमर्शः	4	142	Kayıpların, Giderlerin ve Kazançların Değerlendirilmesi
त्रिचत्वारिंशच्छततमं प्रकरणम् - बाह्याभ्यन्तराश्वापदः	5	143	İçerde ve Dış Bölgelerde Çalışan Görevlilerden Gelen Tehlikeler
चतुश्चत्वारिंशच्छततमं प्रकरणम् - दूष्यशत्रुसंयुः (आपदः)	6	144	Vatan Hainleri Ve Düşmanlarla İlgili Tehlikeler
पञ्चचत्वारिंशच्छततमं प्रकरणम् - अर्थानर्थसंशययुः (आपदः) ;	7	145	Avantaj, Dezavantaj ve Belirsizlikten Doğan Tehlikeler
षट्चत्वारिंशच्छततमं प्रकरणम् - तासामुपायविकल्पजाः सिद्धयः	7	146	Farklı Yöntemlerin Kullanılmasıyla Bu Tehlikelerin Alt Edilmesi

सांग्रामिकम् - दशममधिकरणम्

SAVAŞ HAKKINDA - ONUNCU KİTAP

6 bölüm, 13 kısım ve 221 şlokadan oluşur

Birinci bölüm kampın kuruluşundan bahseder. Bir kampın kurulacağı yer, bu yere göre kuruluş biçimi (dairesel, dikdörtgen ya da kare gibi) gibi konulara inşaat bilimi uzmanları, komutan, marangozlar ve astrologlar tarafından karar verilir. Kurulacak kampta dört giriş, sekiz cadde ve dokuz bölümü olmalıdır. Aynı zamanda savaşta ihtiyaç duyulacak hendekler, rampalar ve kuleler kurulmalıdır. Kral için kurulacak yer ve benzer detaylar üzerinde durulmuştur. Kampın dışında güvenliği sağlayan avcılar ve gizli ajanlar bulunur. Bütün bu organizasyonu sağlamakla görevli bir kamp yetkilisi bulunmaktadır.

İkinci bölümün başlangıcında kamptan ayrılmadan önce gözden geçirilmesi gerekenlere değinilir. Bu yol boyunca ve savaş sırasında ihtiyaç duyulacak hayvan yemi, su gibi ihtiyaçların son bir kontrolü niteliğindedir. Hemen ardından yürüyüş düzenine geçilir.

" दूष्यामित्राटवीबलैर्वा भङ्गं दत्त्वा विभूमिप्राप्तं हन्यात् ।४ ।

Önde komutan, ortada kadın milleti ve kral, yanlarda atlar ve muhafızlar, sonda filler ve ordunun fazlalık bölümü, geride başkumandan yürümeli (ve) kamp" (KA 10.2.4)

Bu yürüyüşün hızı konusunda bir istatistik sunulmuştur. En düşük hızla yürüyen bir ordunun günde 1 *yocana*³⁶, orta hızlı olduğunda 1,5, en hızlı yürüyüşle ise ancak 2 *yocana* yol alınabileceği söylenmiştir.³⁷

Yürüyüş sırasında çıkabilecek sorunlar hakkında bilgi verildikten sonra savaş ya da tekrar kamp kurmak için arkaya bir dağ ya da orman kalesini almak gerektiği belirtilerek bölüm bitirilmiştir.

Üçüncü bölümde açık savaşı tercih etmek için gereken şartlar bir kez daha sayılır. Saldırı için uygun zamanın kollanması ve altyapının hazırlanması anlatılır. Düşman askerleri zayıf düşürücü yöntemlerden (gece düşman askerlerini rahatsız edip uyutmayarak, gündüz için dirençlerini kırmak gibi) bahsedilir. Pusu kurmak için uygun yerler (çöl, orman, dağ vb.) sayılır. Bütün bunlar açık savaşa girmeden düşmanı yıpratmak için uygulanabilecek yöntemler olarak sıralanır. 26. şlokadan itibaren yeni bir kısım başlar ve burada askerleri cesaretlendirmek için kralın askerleri toplayarak onlara yapacağı konuşma ve *Vedalar*dan alıntılara yer verilir. Bu bölümü oluşturan son kısımda (47 - 57 şlokalar) geride beslenme ve sağlık için yapılan hazırlıklara değinildikten sonra saldırı için uygun ortam ve açı değerlendirilir. Düşmanın yenilgiye uğramaya başladığı noktada barış önerisinin yapılması gerektiği öğütlenir.

36 Yocana bir uzunluk ölçüsü brimidir. Yaklaşık olarak 7.5 - 8.5 km uzunluğa denk olduğu kabul edilmektedir. Ancak bu ölçünün iki katı olduğu da söylenmektedir. Bu konuda Kangle, Part 2 s. 139; Shamasastri, s. 392; Rangarajan, s. 764 farklı görüşler sunmaktadır.

37 KA 10.2.12

Dördüncü bölümün konusu savaş alanıdır. Alanın ve zeminin öneminden bahsedilir. Ardından savaşa katılan birlikler açısından zemin ele alınır. Atlar, piyadeler, filler ve savaş arabaları için en uygun zeminden bahsedilir.

" स्थूलस्थाण्वश्मवृक्षव्रततीवल्मीकगुल्मा पदातिभूमिः ।५।

Büyük ağaç gövdeleri, kayalar, ağaçlar, sarmaşıklar, karınca tepeleri ve çalılıklar süvariler için zemindir." (KA 10.4.5)

Bölümün geri kalanında sırasıyla süvarilerin, fillerin, savaş arabalarının, piyadelerin ve işçilerin yapması gereken görevler anlatılır. "

Beşinci bölüm, saldırıya geçişi, saldırı düzenlerini, uygulanacak stratejileri, hangi askeri gücün nasıl saldırması gerektiğini (filler, süvariler, arabalar vb.) anlatır. Askerlerin bir düzen içinde durmasını sağlamak amacıyla uzunluk ölçüsü birimine göre mesafeleri ayarlanmaktadır. Bu ölçülerin yanı sıra saflara düşen asker sayısı da ayrıca hesaplanmıştır. Bu ordunun sayısal olarak da bilinçli ve iyi organize edilmiş sistemle yönetildiğinin bir göstergesidir. Dördüncü bölümde filler, piyadeler, vs için ayrı ayrı ele alınan uygun zemin, savaş öncesi görevler, bu kez de savaş aşamasında aynı biçimde ele alınır. İyi bir ordu için gereken unsurlara da değinilir. Bölümün sonunda savaş sırasında kralın bulunması gereken yerden bahsedilir.

Altıncı bölümde, daha önceki bölümlerde de adı geçen savaş düzenleri üzerinde durulur. *Uśanalara* ve *Bṛhaspati*'ye göre savaş düzenleri sayılır ve bunların temel savaş düzenleri olduğu söylenir. Bunun yanı sıra dört farklı savaş düzeninden bahsedilir.

Askerlerin yan yana dizilmesiyle oluşan, değnek düzeni (*daṇḍa*); birbirlerinin ardı sıra hizaya girmeleri, yılan düzeni (*bhoga*); bütün yönlerle yüz dönük biçimde yerleşmeleri, daire düzeni (*maṇḍala*) ve küçük parçalar halinde birbirinden bağımsız hareket eden ise dağınık düzen (*asamhata*) dir.³⁸ Ordunun yanlar, kanat ve ön cepheleeri bulunmaktadır. Bu cepheleeri, az önce belirtilen düzenlere uyan hareketleeri üzerinde durulur.

Piyadeler, süvariler, savaş arabaları ve fillerden oluşan ordunun oldukça sistematik bir yönetim şeması vardır. Bu birliklerde bulunan her on kişinin başında *padika* adı verilen bir üst rütbeli (teğmen) vardır. On *padika* bir *senāpati*'ye (general) bağlıdır. On *senāpati* ise bir *nāyaka*'nın (komutan) emrindedir.³⁹

Bölümün sonunda düşmana, savaş alanından daha fazla zararın farklı yöntemleer kullanarak da verdirilebileceğini vurgulayan bir şloka bulunur:

" एकं हन्यान्न वा हन्यादिषुः क्षिसो धनुष्मता ।

प्राज्ञेन तु मतिः क्षिप्ता हन्याद्भर्गतानपि ॥५१॥

Okçu tarafından fırlatılan ok bir tek kişiyi öldürebilir ya da öldürmeyebilir;

Ancak becerikli bir kişi tarafından düzenlenen bir entrika rahimdeki bebeği dahi öldürebilir." (KA 10.6.51)

Bu kitaba ait bölüm ve kısımlar şu şekildedir:

38 KA 10.6.3-7

39 KA 10.6.45

Sanskrit	Bölüm No	Kısım No	Türkçe
सप्तचत्वारिंशच्छततमं प्रकरणम् - स्कन्धावारनिवेशः	1	147	Kamp Kurulması
अष्टचत्वारिंशच्छततमं प्रकरणम् - स्कन्धावारप्रयाणम् ;	2	148	Kamptan İlerleyiş
एकोनपञ्चाशच्छततमं प्रकरणम् - बलव्यसनावस्कन्दकालरक्षणम्	2	149	Saldırı Zamanında Ve Ordunun Zor Durumlarında Savunma
पञ्चाशच्छततमं प्रकरणम् - कूटयुद्धविकल्पाः ;	3	150	Kaçak Dövüşün Çeşitli Türleri
एकपञ्चाशच्छततमं प्रकरणम् - स्वसैन्योत्साहनम्	3	151	Bir Kişinin Askerlerine Cesaret Vermesi
द्विपञ्चाशच्छततमं प्रकरणम् - स्वबलान्यबलव्यायोगः	3	152	Düşman Askerlerinin Karşı Hareketine Göre Bir Tarafın Askerlerinin Düzenlenmesi
त्रिपञ्चाशच्छततमं प्रकरणम् - युद्धभूमयः ;	4	153	Savaş İçin Uygun Yer
चतुष्पञ्चाशच्छततमं प्रकरणम् - पत्त्यश्वरथहस्तिकर्माणि	4	154	Piyadelerin, Süvarilerin, Savaş Arabalarının Ve Fillerin Görevleri
पञ्चपञ्चाशच्छततमं प्रकरणम् - पक्षकक्षोरस्यानां बलाग्रतो व्यूहविभागः ;	5	155	Askerlerin Dayanıklılığına Uygun Olarak Ön, Yan Ve Kanatlarda Savaş Düzeninin Hazırlanması
षट्पञ्चाशच्छततमं प्रकरणम् - सारफल्गुबलविभ ागः ;	5	156	Dayanıklı Ve Zayıf Askerlerin Tanzimi
सप्तपञ्चाशच्छततमं प्रकरणम् - पत्त्यश्वरथहस्तियुद्धानि	5	157	Piyadelerin, Süvarilerin, Savaş Arabalarının Ve Fillerin Savaş Biçimleri
अष्टपञ्चाशच्छततमं प्रकरणम् - दण्डभ ोगमण्डलासंहतव्यूहव्यूहनम्	6	158	Değnek, Yılan, Daire Ve Dağınık Düzenlerin Planlanması
एकोनषष्टिशततमं प्रकरणम् - तस्य प्रतिव्यूहस्थापनम्	6	159	Bunlara Karşı Kontra Düzenler Planlanması

संघवृत्तम् - एकादशमधिकरणम्

OLİGARŞİLERE KARŞI POLİTİKA - ON BİRİNCİ KİTAP

1 bölüm, 2 kısım ve 56 şlokadan oluşur.

Anlaşmazlık politikasının yeniden ortaya çıkarılması ve nedenleriyle, gizli cezalandırma yöntemlerinden bahsedilir. Öncelikle oligarşinin ordu ve müttefiklerin kazancı açısından en kazançlı yapılanma olduğu vurgulanır.

Ardından bazı devlet isimleri verilmektedir. Ekonomik beceri ve askeri silah alanında ustalıkları sayesinde yaşayabilen devletler olarak *Kāmboca*, *Surāshṭra*, *Kshatriya*, *Śreṇī*'in isimleri sayılır. Krallarının unvanına, gücüne dayanan ülkeler olarak ise *Liççhivika*, *Vṛcika*, *Mallaka*, *Madraka*, *Kukura*, *Kuru* ve *Pāñçāla* sayılır.

Oligarşi karşıtı politikalara değinilirken bu devletler bir örnek olarak kullanılmıştır. Bu yapı içinde bozulmalar sağlayabilmek için ilk görev yine gizli ajanlara düşer. Kıskançlık, nefret, kin gibi duyguların yerleşmesini sağlamak önerilen yöntemler içindedir. Bu iş için çok çeşitli kılıklardaki ajanlar (Fahişe, akrobat, aktör, dansçı, şovmen, çileci, zengin dul, astrolog) görevlendirilebileceği belirtilir. Bu ajanların görevlerini yerine getirirken ne gibi teknikler ya da senaryolar kullanabilecekleri anlatılır.

Kitabın sonunda, Monarşi ile yönetilen bir ülkenin başındaki hükümdarın yukarıda sayılan yöntemleri kullanarak oligarşi ile yönetilen devletle uğraşması gerektiği. Bunun karşısında da Oligarşi ile yönetilen devletin başındaki kişinin bu tür

saldırlara karşı savunma yapmak zorunda olduğu belirtilir ve yönetimin başında olan kişinin sahip olması gereken niteliklerden kısaca bahsedilir.

Bu kitabı oluşturan bölüm ve kısımlar şu şekildedir:

Sanskrit	Bölüm No	Kısım No	Türkçe
षष्टिशततमं प्रकरणम् - भेदोपादानानि ;	1	160	Uyuşmazlık Tohumu Ekme Yöntemine Başvurmanın Yolları
एकषष्टिशततं प्रकरणम् - उपांशुदण्डाः	1	161	Sessizce Zarar Verme Biçimleri

आबलीयसम् - द्वादशमधिकरणम्

GÜÇSÜZ KRALLAR HAKKINDA - ON İKİNCİ KİTAP

5 bölüm, 9 kısım ve 166 şlokadan oluşur.

Birinci bölümün başında *Bhāradvāja* ve *Viṣālāksha*'nın güçlü bir düşman tarafından saldırıya uğrayan güçsüz bir kralın ne yapması gerektiği konusundaki görüşlerine yer verilir. Kauṭilya, bu görüşlere karşı çıkar ve saldırı yapan krala göre bir strateji belirlenmesi gereğini savunarak, bu kralları üç gruba ayırır: Dürüst (erdemli), açgözlü ve kötü ruhlu.

Dürüst kral boyun eğdirmekle yetinir. Açgözlü kral toprak ve malları ele geçirmekle ister. Kötü ruhlu kral toprakları, malları, oğulları, karıları ve hayatını almak ister. Kauṭilya bu krallara karşı nasıl tavır takınılması gerektiğinden ve kurtuluş yollarından da bahseder. Bölümün sonunda güçsüz krala karşı bir öğüt bulunur: Bedenini korumalıdır, serveti değil.

İkinci bölümde barış önerisini dikkate almayan ya da bundan vazgeçen düşmana karşı uygulanabilecek taktikler anlatılır. Öncelikle kralın düşmanı vazgeçirmek için yapması gereken konuşmaya yer verilir. Bunun işe yaramaması halinde gizli ajanlara başvurulması gerektiği öğütlenir. Bu ajanların neler yapabileceği konusunda daha önceki kitaplarda verilen bilgilerin kısaca hatırlatması yapılır. Yedinci kitabın beşinci bölümünde bahsedilen gizli savaş durumu devreye girer. Bu nedenle düşmana maksimum zararın verilmesi amaçlanarak bir çok strateji izlenebilir. Bu gibi yöntemler izleyerek halk ve yönetici arasında bölünmeler

sağlamalı ve gerektiği zaman da kritik noktalarda bulunan önemli kişileri öldürmelidir. Bölümün sonunda kraliyet sarayını, şehir girişlerini, ürünlerin satıldığı yerleri yakması gerektiği belirtilir.

Üçüncü bölümde kralın (düşman devletin kralı) yakın hizmetinde görev alan bir gizli ajanın yapabilecekleri değerlendirilir. Dedikodu ve söylenti yoluyla kralın yakın çevresinde huzursuzluk yaratarak güven ortamının yok olmasını sağlamalıdır. Orman kabilelerinin reislerini para ya da hediyeler yoluyla kendi safına çekerek kral (düşman) aleyhinde örgütlemelidir. Aynı şekilde düşmanın dostlarıyla da bağlar kurmalı ve bu dostluğu bozmak için çaba göstermelidir.

Dördüncü bölümde gizli ajanların yapacaklarından bahsetmeye devam edilir. Farklı görevler yapan (tüccar, şarap tüccarı, gibi) ajanların düşmana karşı bulundukları konumlara göre nasıl zarar verebileceği üzerinde durulur. Örneğin 4 ve 5. şlokalarda bir şarap tüccarının içkiyi hazırlarken yapacağı zehir karışımından ve bunu kademeli uygulayarak düşman tarafının önemli bir kişisini nasıl öldürüleceğinden bahsedilir. Temel öldürme yöntemi olarak zehirden bahsedilir, ancak 22. şlokada kralın yakın çevresine girmeyi başaran bir ajanın bir ayaklanma karmaşası içinde kralı öldürmesi gerektiği söylenmektedir. Bu şlokadan sonra farklı öldürme ve zarar verme yöntemlerinden bahsedilir.

Beşinci bölümde düşmanın öldürülmesi için farklı yöntemler önerilmeye devam edilir. Ancak bölümün bütününde anlatılan sadece gizli yöntemler kullanılarak düşmanı alt etmeye çalışmak değildir. On ikinci kitabın temel konusu olan tek başına ve düşmanından güçsüz bir kralın zafere ulaşabilmek için izlemesi

gereken yöntemler, bu bölümde gizli yöntemler ve askeri güç uygulamak yollarıyla zafere ulaşmak biçiminde üç başlık altında anlatılmıştır.

Düşmanı gizli yöntemler kullanarak kendi kalesi içinde durdurmayı başaramamak halinde, krala mücadeleden yılmadan düşman kalesinin içine girdiğinde bile onu yok etmenin yöntemleri öğütlenir. Burada öğütlenen hilelere örnek verecek olursak:

Kuşatma altındaki kaleden, bir kişi düşmanla işbirliği yapıyormuş gibi bir izlenim yaratarak, kaledeki tahıl, yağ, şeker ve tuz stokunun tükendiğini söyleyerek, kaledeki ihtiyaçların ne zaman ve nereden gelecek bir destekle giderileceğini ihbar eder. Düşman yapacağı baskınla bu malzemeleri ele geçirir, ancak bu bir tuzaktır ve düşmanın kendi stokuna ekleyeceği bu yiyeceklere zehir karıştırılmıştır.⁴⁰

Düşman kaleyi ele geçirirken, kral kalede bulunan gizli bölmelere saklanmak yoluyla ortadan kaybolur, düşman artık zaferden emin bir şekilde gece uykusuna yattığında, gizlendiği yerden çıkan kral ve kadın casuslar zehirli duman, zehirli yılanlar kullanarak düşmanı öldürmeye çalışır. Bu gibi yöntemlerle kaleye yerleşen düşmana elinden gelen zararı veren kral gizlice dışarı çıkıp, kendisinden sinyal bekleyen adamlarını kaleye sokar ve düşman askerleri öldürülür.⁴¹

40 KA 12.5.28-30

41 KA 12.5.43-51

Bu kitabı oluşturan bölüm ve kısımlar şu şekildedir:

Sanskrit	Bölüm No	Kısım No	Türkçe
द्विषष्टिशततमं प्रकरणम् - दूतकर्म	1	162	Elçinin Misyonu
त्रिषष्टिशततमं प्रकरणम् - मन्त्रयुद्धम् ;	2	163	Diplomasi Silahıyla Savaş
चतुःषष्टिशततमं प्रकरणम् - सेनामुख्यवधः प्रथमो भागः	2	164	Düşman Ordu Yöneticisine Suikast
चतुःषष्टिशततमं प्रकरणम् - सेनामुख्यवधः (द्वितीयो भागः) ;	3	164	Devamı -
पञ्चषष्टिशततमं प्रकरणम् - मण्डलप्रोत्साहनम्	3	165	Kralın Yakın Çevresinin Kışkırtılması
षट्षष्टिशततमं प्रकरणम् - शस्त्राग्निरसप्रणिधयः ;	4	166	Silahların, Ateş Ve Zehirin Gizlice Kullanımı
सप्तषष्टिशततमं प्रकरणम् - वीवधासारप्रसारवधः	4	167	Düşmanın Erzaklarının, Takviyelerinin Ve Tahıl Ambarlarının Yok Edilmesi
अष्टषष्टिशततमं प्रकरणम् - योगातिसंधानम् ;	5	168	Düşmanın Hile Yoluyla Alt Edilmesi
एकोनसप्ततिशततमं प्रकरणम् - दण्डातिसंधानम्	5	169	Düşmanın Şiddet Yoluyla Alt Edilmesi
सप्ततिशततमं प्रकरणम् - एकविजयः	5	170	Tek Kralın Zaferi

दुर्गलम्भोपायः त्रयोदशमधिकरणम्

BİR KALEYİ ELE GEÇİRMENİN YOLLARI - ON ÜÇÜNCÜ KİTAP

5 bölüm, 6 kısım ve 216 şlokadan oluşur.

Birinci bölüm ayaklanmaya teşvik başlığını taşımaktadır. Bölümün ilk şlokasında düşmana ait güçlü bir kenti ele geçiren kralın kendi halkına her şeyi bilmeye yetkin ve tanrılara yakın olduğunu göstererek coşku, karşı tarafı ise korku içinde bırakması gerektiği söylenir. Ardından her şeyi bildiğini göstermek ve tanrılara yakınlığını bildirmek için ne yapması gerektiği sayılır. Tanrılarla yakınlığın gösterilmesi amacıyla anlatılan örnekler içinde *Varuṇa* ve *Nāgalar*ın adına rastlarız. Burada su ile ilgili bir gösteriden ve bunun hilelerinden bahsedilmektedir.

Kralın güç gösteri bununla bitmez. Kralın tarafında olan ve ona yardım eden falcılar, kâhinler, astrologlar, *Purāṇa* ezbercileri, ermişler ve gizli ajanlar kendi bölgelerinde kralın gücü yolunda propaganda yaparlar. Bu arada elçi olarak görev yapan ajanlar, düşman şefleriyle olan görüşmelerinde kral tarafından nasıl itibar gördüklerini gösterirler. Aynı zamanda kral tarafında olanların ve ona hizmet edenlerin rahat ve güven içinde olacakları duyururlar.

İkinci bölümde üzerinde durulan konu düşman kralın öldürülmesidir. Özellikle çileci kılığına giren ajanların uygulayabilecekleri yöntemler anlatılır. Yöntemler farklılık göstermesine rağmen amaçlanan kralı dua bahanesiyle tek başına ya da ailesiyle yedi gece boyunca herkesten uzak bir yerde kalmaya ikna etmektir. Kral buna ikna olduğunda yapılması gereken onu öldürmek olacaktır. İlk beş şlokada

anlatılan ermiş saçları tamamen kazıtılmış ya da örgülü, dağda bir mağarada yaşayan dört yüz yaşında bir çilecidir. Kralla bu uzun süre içinde eskilere ait gördüklerini ve bildiklerini paylaşmak için yakınlık kurar. Bölüm içinde tüccar kılığında, *Nāgalar* ya da *Rākshasalar* görünümünde ortaya çıkan ajanlardan da bahsedilir. Suikast yapacak bir kişinin yapacağı işler de bölümün iki farklı yerinde ele alınmıştır.

Üçüncü bölüm daha çok gizli ajanları konu alır. Ancak bölüm içinde iki taraf arasında saf değiştiren devlet yetkililerinden de bahsedilir. Düşman devletler arasında politik çekişmeler konu alınırken, ihanete karşı tedbirlerden de bahsedilir. Pek çok farklı yöntem kullanılarak düşman tarafla diyaloga geçilir. Bu diyalogların amacı kimi zaman kurnazlıkla bilgi elde etmek, kimi zaman yanıltıcı bilgiler vererek karşı tarafı şaşırtmak veya yanlış yönlendirmek olabilir. Gizli ajanların karşı tarafın üstün elemanlarını kandırmak ya da imha etmek gibi görevlerinin yanı sıra, düşmanın barış içinde olduğu devletlerle arasına açma konusunda çabalarından da bahsedilir. Bu konuda görev yapan ajanlar daha önceki bölümlerde olduğu gibi şarap tüccarı, çileci, vb. kılıklara girmektedirler.

Dördüncü bölümde bir kalenin kuşatılması anlatılmaktadır. Bir kuşatmada önce düşmanı zayıf düşürmek gerektiği söylenir. Ardından kendi durumunu kontrol eden kral kuşatmaya geçebilir. Kendi kampının güvenliğinden emin olduktan sonra kuşatma hızlandırılır. Kalede ya da kale duvarında yuvası olan kuşları kuyruğuna yanıcı maddeler bağlayarak kaleye doğru uçururlar. Kaleye doğru ateş oku fırlatılırken bir yandan da kalede görev yapan ajanlara iş düşmektedir. Yanıcı özelliği yüksek bazı malzemeler sayılırken, hayvan gübresinin (at, eşek, deve ve boğa gübreleri) de içinde olduğu yanıcı karışım tarifleri verilir. Ancak askeri çarpışma

olasılığı olan durumlarda ateşin kullanılmaması gerektiği öğütlenir. Aynı zamanda ateşin tanrılara ait bir felaket olduğu söylenir ve yıkıcı özellikleri sayılır.

Düşmanın artık iyice zayıf duruma düştüğü ve bir yol bulup başka bir ülkeyle ittifak kuracağı anlaşıldığında saldırı zamanı gelmiştir. Dört bir yanı sarılmış olan kaledeki düşmanın kurtuluş için bulmaya çalışacağı müttefikler de göz önüne alınarak kalenin ele geçirilmesi durumu değerlendirilir. Kalenin ele geçirilmesinin ardından dünyayı ele geçirmek için uygulanacak dört yöntemden bahsedilir.

Bölümün son şlokası bir kaleyi ele geçirmenin beş yolunu sayar:

" उपजापोऽपसर्पश्च वामनं पर्युपासनम् ।

अवमर्दश्च पञ्चैते दुर्गालम्भस्य हेतवः ॥६३॥

Gizli teşvik, gizli ajanlar, planını çizmek (kalenin), kuşatmaya almak ve saldırmak,

Bunlar bir kaleyi almanın beş yoludur. (63)" (KA 13.4.63)

Beşinci bölümde üzerinde durulan temel konu ele geçirilen topraklarda egemenliğin ve barışın sağlanmasıdır. Yeni bir yer alındığında iki tür etkinlik bulunmaktadır: ormanlar ve benzer yerler, şehir, kasaba ve yerleşim alanları. Üç çeşit kazançtan bahsedilir: Yeni kazanılan, kurtarılan ve miras kalan. Bölümün bütününde bu üç yolla kazanılmış toprakların yönetimi açısından öğütler yer alır.

Bu kitabı oluşturan bölüm ve kısımlar şu şekildedir:

Sanskrit	Bölüm No	Kısım No	Türkçe
एकसप्ततिशततमं प्रकरणम् - उपजापः	1	171	Ayaklanmaya Teşvik
द्विसप्ततिशततमं प्रकरणम् - योगवामनम्	2	172	Çeşitli Hilelere Başvurarak Düşmanın Konuşturulması
त्रिसप्ततिशततमं प्रकरणम् - अपसर्पप्रणिधिः	3	173	Gizli Casuslar Yerleştirilmesi
चतुःसप्ततिशततमं प्रकरणम् - पर्युपासनकर्म ;	4	174	Kaleyi Kuşatma İşi
पञ्चसप्ततिशततमं प्रकरणम् - अवमर्दः	4	175	Saldırıya Geçme
षट्सप्ततिशततमं प्रकरणम् - लब्धप्रशमनम्	5	176	Ele Geçirilen Topraklarda Huzurun sağlanması

औपनिषदिकम् - चतुर्दशमधिकरणम्

GİZLİ UYGULAMALAR HAKKINDA - ON DÖRDÜNCÜ KİTAP

4 bölüm, 3 kısım ve 186 şlokadan oluşur.

Birinci bölümde öldüren, kör bırakan vb. yan etkileri olan karışımlardan bahsedilir. İlk dokuz şlokada ölüme yol açan karışımlar anlatılır. Bu karışımların hazırlanması aşamasında hayvan, böcek, bitki kullanılmaktadır (kimi zaman kaynatılırken, kimi zaman kurutulmuş tozu işe yaramaktadır). Kimi karışımlar ani bir ölüme yol açarken, kimisi iki hafta ya da bir ayda öldürmektedir. Yakıldığında dumanı etkili olan karışımlar öldürdüğü gibi 10-15 şlokalar arasında anlatıldığı şekilde kör etmek içinde kullanılabilmektedir. Bunların yanı sıra sağırılığa, kolera, yüksek ateş vb. gibi hastalıklara yol açan karışımlardan da bahsedilir.

İkinci bölüm Arthaśāstra'nın 178. kısmından oluşur ve bu kısım bir sonraki bölümde de devam eder. Bir önceki bölümde zarar verici karışımlardan bahsedilirken, bu bölümde şaşırtıcı yan etkileri olan karışımlar anlatılır. Örneğin açlığı iki hafta, hatta bir ay bastıran, bir insanın rengini beyaza ya da koyu renge çeviren, saçları beyazlaştıran karışımlar anlatılır. Bunun yanı sıra farklı karışımlarla elde edilen yanıcı maddelerden bahsedilir.

" कुशाग्रकातैलसिक्तोऽग्निर्वर्षप्रवातेषु ज्वलति ।३५।

Kuşāmra meyvesinin yağının serpildiği ateş, yağmur ve güçlü rüzgarda yanar." (KA 14.2.35)

Bölümün son şlokasında bu kötülöklere düşmana korku salmak için kullanılabileceği, çünkü krallığın sağlam kalması uğruna yapıldığı söylenir. Bunların benzerlerinin bir ayaklanma durumunda da kullanılması öğütlenir.

İlk iki bölümde kötü etkiler yaratan karışımlar anlatılırken, üçüncü bölümde ilaç ve tılsımlara değinilir. Burada sözü edilen karışımlar ilk şlokalarda görüş yeteneğini artırıcıdır, on sekizinci şlokaya kadar ise görünmez olmak için sekiz reçete verilir. Ardından bazı *mantralar* ve bu *mantraların* uygulanışı anlatılır. Bunlar uyku sağlayan bazı uygulamaları anlatır. Aynı zamanda nefes alma, boşaltım sistemi sorunlarından ve oruçtan bahsedilir. Son şlokasında kralın *mantralar* ve ilaçlar eşliğinde yapılan ve yanlısamalara yol açan bu uygulamalarla düşmanlara zarar vermesi ve kendi halkını koruması gerektiği belirtilmektedir. Bu bölüm Arthaşāstra'nın 88 şlokayla en uzun bölümüdür.

Dördüncü bölüm, düşman tarafından kullanılabilecek zehir, zararlı karışımlar karşısında uygulanabilecek panzehirlerden ve sağlık sorunlarına karşı uygulanacak ilaçlardan bahseder. Bölümün son şlokasında kralın halkı ve kendi güvenliği için uygulanacak sağaltıcı önlemlerden sonra, düşmanın yol açtığı zehirli duman ve su kirliliği karşısında da kullanması gerektiği öğütlenir.

Bu kitabı oluşturan bölüm ve kısımlar şu şekildedir:

Sanskrit	Bölüm No	Kısım No	Türkçe
सप्तसप्ततिशततमं प्रकरणम् - परबलघातप्रयोगः	1	177	Düşman Askerlerinin Yok Edilmesi İçin Gizli Uygulamalar
अष्टसप्ततिशततमं प्रकरणम् - प्रलम्भनम्, तत्र अद्भुतोत्पादनम्	2	178	Aldatma (Gizemli Yöntemler Uygulayarak) - Mucizelerin İşleyişi
अष्टसप्ततिशततमं प्रकरणम् - प्रलम्भनम्, तत्र भौषज्यमन्त्रयोगः	3	178	Devamı - İlaç ve Büyülerin Kullanımı
एकोनाशीतिशततमं प्रकरणम् - स्वबलोपघातप्रतीकारः	4	179	Kendi Askerlerinin Yaralanması Durumuna Karşı Tedbirler

तन्त्रयुक्तिः - पञ्चदशमधिकरणम्

BİLİMİN YÖNTEMİ - ON BEŞİNCİ KİTAP

On beşinci ve son kitap 1 bölüm, 1 kısım ve 73 şlokadan oluşmaktadır. Bu bölüm Arthaśāstra'nın başında değinilen siyaset bilimi kavramına yapılan göndermeyle başlar. Siyaset biliminin tanımının hatırlatılmasının ardından, içerdiği otuz iki çözüm paragrafsal bölümler sayılır. Bu bir bakıma bilimsel bir çalışmada izlenmesi gereken aşamaların örnekler verilerek açıklanmasıdır. Adı geçen bölümler şunlardır:

"... अधिकरणम् , विधानम् । योगः, पदार्थः, हेत्वर्थः, उद्देशः, निर्देशः, अपदेशः, प्रदेशः, उपमानम् , अर्थापत्तिः, संशयः, प्रसङ्गः, विपर्ययः, वाक्यशेषः, अनुमतम् , व्यख्यानम् , निर्वचनम् , निदर्शनम् , अपवर्गः, स्वसंज्ञा, पूर्वपक्षः, उत्तरपक्षः, एकान्तः, अनागतावेक्षणम् , अतिक्रान्तावेक्षणम्, नियोगः, विकल्पः, समुच्चयः, ऊह्यम् इति ।३।

... kitap, içindekiler, çalışma (cümlelerin), kelimelerin anlamı, bir şey (kurmak) için neden, söz etme (özet olarak anılan bir olay), açıklama, öğüt, alıntı, uygulama, işaret (referans yeri), benzetme (örnekseme), karıştırma, kuşku, (benzer) durum, karşıt (durum), eksilti⁴², anlaşma (uyuşma), açıklama, türetme (bir kelimenin), örnek, istisna (dışta tutma), yazara ait teknik terimler, İlk bakışta (ortaya çıkan; ilk izlenime göre değerlendirilen), yanıt (doğru bakış), yargı (değişmeyen kural), gelecek

42 Olağan koşullardaki biçimine oranla kimi öğeleri eksik olan fakat anlamayı aksatmayan bir dizim ya da tümce kullanma.

durumlara referans, önceki durumlara referans, sınırlama (hakimiyet), seçenek (alternatif), birleştirme ve anlaşılabilir olay" (KA 15.1.3)

Bu şlokada adı geçen her madde, iki şlokayla (ilki küçük bir tanım, ikincisi ise bu tanıma açıklayan örneği içerir) açıklanır. Bu şlokalar içinde verilen örnekler Arthaśāstra'nın çeşitli yerlerinden yapılan alıntılardan oluşur.

" वाक्ययोजना योगः १८ । ' चतुर्वर्णाश्रमो लोकः ' (१.४.१६) इति १९ ।

bir cümlemin düzenlenmesi çalışmadır (8) Örneğin: 'dört kast ve dört dini bölümün insanları' (1.4.16)(9)" (KA 15.1.8-9)

Otuz iki çözüme de değinildikten sonra bu ve gelecek dünyanın kazanılması ve korunması için oluşturulmuş bu bilimin ve araçlarının açıklandığı belirtilir. Ardından bu bilim ve yazarla ilgili bilgi veren şu iki şlokayla bölüm sona erer:

" धर्ममर्थं च कामं च प्रवर्तयति पाति च ।

अधर्मानर्थविद्वेषानिदं शास्त्रं निहन्ति च ॥७२॥

येन शास्त्रं च शास्त्रं च नन्दराजगता च भूः ।

अमर्षेणोद्धृतान्याशु तेन शास्त्रमिदं कृतम् ॥७३॥

Bu bilim yaşam, zevk ve maddi refah ve ruhsal iyilik getirir ve bunları korur,

maddi kaybı, kini ve ruhsal kötülüğü yok eder.

Bu Śāstra ve bilim Nanda krallarının kontrolü altındaki dünyayı,

eski kitapları ve silah bilimini hızla yeniden oluşturan ve (kötü yönetime)
kızgın kişi tarafından yazılmıştır." (KA 15.1.72-73)

Bu kitabı oluşturan bölüm ve kısım bilgisi şu şekildedir

Sanskrit	Bölüm No	Kısım No	Türkçe
अशीतिशततमं प्रकरणम् - तन्त्रयुयः	1	180	Bilimin İşleyişinde Kullanılan Aletler

समाप्तमिदं कौटिलीयमर्थशास्त्रम् ।

Böylece Kauṭilya'nın Arthaśāstra'sı Biter.

BENZER ESERLER VE SONUÇ

Arthaśāstra'nın yazarı olarak Kauṭilya'nın başka bazı devlet adamı, siyasal bilimci ve filozoflarla karşılaştırmaları yapılmaktadır. Kauṭilya bir devlet adamı olmasının yanı sıra Brahman kastından gelen bir öğretmendir. Uygulamacı bir siyasetçi olmasının yanında bir siyasal düşünür olması bakımından Bismarck⁴³ ile karşılaştırılmıştır. H. Jacobi, Kauṭilya ve Bismarck'ın siyasal düşünürlerin gerçeklerden uzak olduklarını söylemeleri bakımından karşılaştırmalarını yapmıştır.⁴⁴ Buradan yola çıkan A. Hillebrandt bu karşılaştırmaların pek yerinde olmadığını söyler. Bu iki devlet adamının yalnız kendilerinin değil, yaşadıkları ortamın da çok farklı olduğunu söylemiştir. Kauṭilya uygulamalı devlet adamı olmasının yanında bir siyasal düşünür ve Brahmandı. Bu nedenle *adhyāpana*⁴⁵ onun göreviydi.⁴⁶ Śāstra'da adı geçen eski öğretmenlerin çoğu da büyük olasılıkla aynı zamanda uygulamacı devlet adamıydı. Aslında Śāstra, öğretmenliği uygulamacı devlet adamlığıyla birleştiren kişilerin bir ürünü olduğu görülüyor.

Kauṭilya'nın Prens kitabının yazarı Machiavelli⁴⁷ ile karşılaştırılmasına daha sık rastlanır. Kauṭilya'nın Arthaśāstra'sının basılmasından önce C. Formichi

43 Bismarck, Otto Eduard Leopold, Prens Von (1815 - 1898). Alman devlet adamı; 1862 yılında Prusya başbakanı oldu; 1867 yılında Kuzey Alman Federasyonu'nun başkanı oldu; güney Alman eyaletlerinin de katıldığı, Fransa ile yapılan savaştan sonra, Alman İmparatorluğu'nun ilk imparatoru oldu (1871); Wilhelm II'ye kızdığı için 1890 yılında istifa etti.

44 Indian Antiquary. No. 47 s. 194. Bombay, 1918.

45 Bir Brahman'ın günlük yaşantısı içinde yapması zorunlu olan bölümlerden birisi Vedalar, öğretiler ve kutsal metinleri öğrenmektir. Bu göreve Adhyapana adı verilir.

46 Kangle Part 3 s. 269.

47 Machiavelli, Niccoli di Bernardo dei (1469 - 1527). İtalyan siyaset adamı, tarihçisi ve 'Prens' (Il Principe, 1513)'in yazarı.

Kāmandaka⁴⁸'yı Machiavelli ve Hobbes⁴⁹'la karşılaştırır. Formichi'ye göre bu üçü arasında şu bakımlardan benzerlikler vardır:

1. İnsanı aklından çok tutkuları yönetir. Bu yüzden ceza gereklidir.
2. Uluslar hep birbirine düşmandır. Onun için düşmanı güç ya da hile kullanarak ortadan kaldırmak gereklidir.
3. Devlete bağlı nedenler dinsel duyguların üstünde olmalıdır.
4. Salt egemenlik için hiçbir sınır yoktur.⁵⁰

Arthaśāstra'nın basılmasından sonra G. Botazi Kauṭilya ile Thucydides⁵¹'i ayrıntılı biçimde karşılaştırdı. Ona göre ikisi de Machiavelli'nin öncüleridir. B. K. Sarkar şöyle diyor: "Dış ayrıntılar bir yana bırakılırsa Machiavellicilik temelde iki ilkeye indirilebilir:

1. Düşman ister gerçek, ister potansiyel olsun her yöntem kullanılarak ezilmelidir ve burada amaç aracı mubah kılar.⁵²
2. Bir kişinin, bir grup, parti ya da devletin bir parçası olarak davranışı, bir birey olarak öteki bireylere karşı davranışından farklı olmalıdır.

Sarkar aynı zamanda bu iki ilkenin doğal olduğunu ve ikisinin de Arthaśāstra'nın öğretisinin temelini oluşturduğunu söyler.

48 Antik Hint'te yazılmış, siyaset alanında bilgiler içeren bir eser adı.

49 Thomas Hobbes, 17. yüzyılda yaşamış İngiliz politik filozof.

50 Sarkar B.K. Indian Historical Quarterly I, s 551-552, Calcutta.

51 (M.Ö: 5. yüzyıl) Pelepones Savaşı'nı yaza Atinalı tarihçi.

52 Machiavelli ile özdeşleşen çok daha popüler bilenen hali: Amaca giden bütün yollar mubahtır.

Kauṭilya ile Machiavelli'nin ayrıntılı bir karşılaştırmasını yapan W. Ruben bu iki siyasetçinin de "realpolitik"⁵³ yanlısı olduğunu, dolayısıyla her ikisine göre siyasetçi sahtekar, kurallara uymayan, dine saygı göstermeyen ve bencil olmalıdır.⁵⁴ Ama aynı zamanda da kendini denetime alabilmeli ve etkin siyaset izlemeli, yani kaderci olmamalıdır. Ruben aynı zamanda her ikisinin yapıtlarında da siyasetçinin açık sözlü, dürüst ve acımasız olduğundan söz eder.

Machiavellicilik denince genellikle sahtekarlık ve kendi çıkarına düşkünlük anlaşılır ve bu da ahlâk dışı bir bakış olarak görülür. Bu Machiavelli'nin yapıtının öneminin çok kötü biçimde çarpıtılmasıdır. Günümüzde genel olarak onun, hakkında yapılan kötü değerlendirmeleri hak etmediği kabul edilmektedir. Lord Acton'un dediğine göre "Çok yüce bir amaç onu haklı kılmaktadır. Onu, kafasızlar ve bağnazlar, sorumsuz hayalciler ve çıkarıcı iki yüzlüler kötü tanıtmıştır."⁵⁵

Machiavelli'nin siyasi felsefesi kendi deneyimleriyle yakından ilgilidir. İnsanların doğal yapısı ve eylemlerinin kaynakları konusunda ön yargılarla yola çıkmaz: "Her an kanıtlanabilecek doğrularla doludur Prens. İnsanlar nesnelere oldukları gibi değil olmasını istedikleri gibi bakarlar ve bunun sonu felakettir. İnsanlar kendi kabalık ve açgözlülüklerinin mahkumudurlar. Dinin giysisi hala kötülükleri saklar."⁵⁶ Kendi gerek deneyimleriyle, siyasetin bir ahlâk alanı sayılamayacağını ortaya koyar. G. Catlin şöyle diyor: "Machiavelli ilk siyaset

53 Kuramsal ya da ahlâksal temelden çok maddi temele dayanan politika.

54 Acta Orientalia, Vol. XIII (Leiden, 1935), s. 177-178.

55 Kangle, Part III. s. 270.

56 The Prince. Everyman's Library, s. xxi.

bilimcidir. Onun büyük önceli Aristoteles⁵⁷'te bulunmayan bir biçimde, Machiavelli ahlâk ve siyaset biliminin farklı şeyler olduğunu söyler.”⁵⁸ Ama yine de bu nedenden dolayı Machiavelli'nin ahlâkı kapı dışarı ettiğini düşünmek yanlış olur. En önemli saydığı siyasal amaçlar; bağımsızlık, güvenlik ve düzenli bir toplumsal yapı. Bunlar gerçekten çok önemli amaçlardır ve İtalya Machiavelli'nin yapıtında kendi birliğini ve Avrupa ulusları arasında kendi Rönesans'ının kaynaklarını buldu. Machiavelli, *Discourses* (Söyleşiler) yapıtında insanları ahlâksal bir sınıflamaya sokar. En iyiler din kuranlardır der; sonra devlet kuranlar gelir; sonra da yazarlar.⁵⁹ Bu sınıflamaya ahlâki açıdan hiçbir şey söylenemez. Ne zaman ki, Machiavelli siyasal alanda amaç için her araç mubahtır deyince, öğretisi ahlâksızca ve yıkıcı görülür. Ama unutmamalı ki; bireyin davranışlarını bireysel alanda değil siyasal ortamda haklı göstermek peşindedir. Böyle bir öğreti kuşkusuz ki idealci filozoflarca kötülenir. Ama yüzyıllar boyunca uygulamacı siyasetçilerce bu öğreti hep izlendi durdu. Bacon⁶⁰, Machiavelli'yi “İnsanların yapmamaları gerektiği halde yapı geldiklerini açıkça ve ikiyüzlülüğe sapmadan söylediği için”⁶¹ övdü. Machiavelli ile ilgili geleneksel yergiler şu ya da bu nedenle kötülüklerin dürüstçe anlatılmasına kızanlar yüzündendir. Yaşanan siyasete ilişkin çok az bilgileri olan idealcilere ya da bir şeyi övüp başka bir şeyi yapmayı çıkarlarına uygun gören iki yüzlülere, Machiavelli'nin izlediği “siyasal ahlâksızlığa ilişkin düşünsel dürüstlük” ters gelmektedir.

57 Aristoteles (M.Ö. 445 -385) Yunanlı bilim adamı ve filozof. Mantığı, metafiziği, fiziği ve biyolojisiyle, modern çağa kadar tek ve en büyük otorite olmuş olan düşünür.

58 Catlin, s. 195.

59 Russell, s. 527.

60 Bacon Francis, (1561 - 1626) Verulam baronu ve St Albans vikontu. Lordlar Kamarası Başkanı ve Adalet Bakanı (1618 - 1620); İngiliz empirizminin öncüsü, bilime tümevarımsal yöntemi kazandıran filozof.

61 CARR E. H. The Twenty Years' Crisis. s. 82. London, 1942.

Arthaśāstra'da da bu genel olarak doğrudur. Ama nedense bu yapıt Prens'in Avrupa'da basılmasını izleyen şiddetli tepkiyi Hindistan'da uyandırmamış görünmektedir. Machiavelli'nin heykeli Cizvitler⁶² tarafından yakılmış, kitapları Roma'da engizisyonca yasaklanmış kitaplar listesine konmuş ve onun sapık öğretisine ilişkin çok sayıda kitap yazılmıştır. Arthaśāstra ve yazarı Kauṭilya'nın payına düşen kötülenme çoğunlukla şu ya da bu biçimde batı idealistliğinin çeşmesinden içenlerin elinden olmuştur.

Kitaplarında varsayılan siyasal koşullar ve bu konuları işleme yöntemleri farklı olsa da, Machiavelli ile Kauṭilya'nın bakış açıları arasında büyük bir benzerlik olduğuna kuşku yoktur. Arthaśāstra'da varolan amaçlar insanların *yogakshema* (welfare state in the modern sense) ve *rakshaṇa*'sıdır. Śāstra aynı zamanda amaç aracı mubah kılar da der ve ahlâki sorunlarla hiçbir ilişkisi olmayan muhalifleri önlemek ve düşmanları yok etme yolları önerir. Ama şunu söylemek gerekir, Śāstra ahlâk dışı görünen araçları, hainlere ve devlet düşmanlarına karşı önerir. Böyle araçların yasaya saygılı kişilere karşı uygulanmaması gerektiğini kesin olarak söyler. Machiavelli'nin öğretisinin siyasal eylemlerle ilgili kendi deneyimlerine dayanması gibi Śāstra'nın öğretisi de yöneticilerin uygulamadaki deneyimlerine dayanır. Onun için Prens'in sayfaları içinde bu śāstranın yazarlarının açıkça destekleyeceği birçok ilke buluruz. Birkaç örnek verirek:⁶³

“Alınyazısına en az güvnenen en güçlü olur.”(s. 46)

62 İsa Derneği denilen bir Hristiyan derneğinin üyeleri.

63 Bu alıntılar Prens'in Everyman's Library baskısından yapılmıştır. Her alıntının sonunda bu kaynaktaki sayfa numarası bulunur.

“Akıllı bir prens her koşulda devlete ve kendisine yurttaşların gereksinim duyacağı bir yöntem izlemeli ki, her zaman onlar kendisine bağlı olsun.” (s. 82)

“Kendi yurttaşlarını boğazlamak, dostlarını aldatmak inançsız, acımasız ve dinsiz olmak yetenek değildir; böyle yöntemlerle bir imparatorluk kazanılsa bile onur kazanılmaz.” (s. 69)

“İnsanlara ya iyi davranılmalı ya da kafalarını ezmeli, çünkü kendilerine dokunan küçük zararların öcünü alabilirler de büyük zararların öcüne güçleri yetmez.” (s. 19)

“Bir prens kendi aleyhindeki davranışları, eğer halk kendisine saygı duyuyorsa önemsememeli; ama ona düşmanlık besliyorlar ve kin duyuyorlarsa her şeyden ve herkesten korkmalı.” (s. 153)

“Bir prens için hiçbir şey büyük işlere girişmek ve iyi örnek olmak kadar saygı kazandırmaz.” (s. 177)

“Gerekli olan savaş adildir ama silahın dışında bir umut yoksa, silahlar kutsaldır.” (s. 213)

Machiavelli ile Kauṭilya arasında bir paralellik bulmak düşünülebilir. Machiavelli'nin savaştan kent devletleri arasında bölünmüş İtalya'yı egemenliğine almış olan Fransızlarla İspanyolları ülkelerinden atacak bir İtalyan Prensi altında birleşecek bir İtalya'yı özlemesi ile Kauṭilya'nın Hindistan'ın tek bir imparatorluk olarak birleşip Yunan işgalini önlemesini görmek istemesi bir bağlantı olabilir. Kauṭilya'nın böyle bir istekle Çandragupta'yı Hindistan'ı yabancı egemenliğinden kurtarma tutkusuyla donattığı düşünülebilir. Ama Arthaśāstra'da böyle bir istek

ortaya çıkmaz. Bütün bu, bir imparatorluk kurulması ya da yabancı işgalinden kendi ülkesini kurtarma, öğretisi Hindistan ortamındaki kent devletleri arasındaki ilişkilerle bağlantılıdır ve bu ilişki daha önceki öğretmenlerden kaynaklanır. Bunlarda İranlı ve Yunanlılar gibi yabancıların işgali tehlikesi görülmez; hele hele ülkesini yabancı boyunduruğundan kurtarma isteği hiç yoktur. Kauṭilya ve Machiavelli arasındaki bu farkın nedeni; Machiavelli'nin aklında sürekli olarak o zamanın İtalya'sındaki belirgin tarihsel durum varken, Kauṭilya'nın yapıtının hiçbir tarihsel ortamla ilgisi görülmez.

Bu aynı zamanda iki yapıttaki konuların işlenişi arasındaki farkı da açıklar. Machiavelli yöntemi, kendi gözlemlerinden çıkardığı sonuçların kanıtı olarak tarihe bakması dolayısıyla, tarihsel yöntemdir. Bunun yapıtının çok ilginç olmasına katkıda bulunduğu kuşkusuzdur. Öte yandan Arthaśāstra hemen hemen tarihi hiçe sayar ve çok değişik siyasal durumlar hayal etmekle ve bunları çözümleyecek yollar önermekle yetinir. Bu yüzden de kitapta herhangi bir zamanın güncel ortamıyla ilgisiz görünen bir dizi olasılıklar görünür. Elbette, bütün bu durumlar hayal edilmiş gibi görünse de hayali değildirler. Bunlardan her biri kitapta varsayılan siyasal koşullar ortaya çıktığında görünebilir. Ama yine de kitaptaki konuların böyle işleyişinin konuyu daha az ilginç hale getirdiği kuşkusuzdur.

Bir nokta unutulmamalı, daha önce söylediğimiz gibi, Arthaśāstra'daki öğretinin bütünü Kauṭilya'nın kendisinin değildir. Çoğunlukla Śāstra'nın geleneksel öğretisidir. Yani öğretisinde Machiavellici denilebilecek Śāstra'nın kendisidir. Kauṭilya'nın kimi öncelleri (bunların içinde özellikle *Bhāradvāja*) öğretilerinde çok

acımasızlardı ama Şāstra'nın tek temsilcisi olarak Kauṭilya'nın övülmesi gerektiği gibi kabahati yüklenmesi gerekmektedir.

M. Winternitz şöyle diyor: "Gariptir ki Arthaśāstra içinde birçok yerde Brahmançılığın tam bir izleyicisi olduğunu gösteren ve sık sık dinsel törenler yapılmasını öneren Kauṭilya, dinsel kurumların kötüye kullanılması denilebilecek stratejiler önerir."⁶⁴ İnsanların inançlarını ve önyargılarını siyasal amaçlar için kullanmak güncel siyasette sık rastlanır. Savaş gibi olağanüstü durumlarda dinsel duyguların bile siyasal amaçlar için kullanılması görülür. Arthaśāstra'nın yaptığı böyle durumları tanımaktır ve bunların ancak olağanüstü durumlarda kullanılması gerektiği de unutulmamalı.

A. B. Keith şöyle diyor: "Arthaśāstra'yı Hint siyasal düşüncesinin en güzel çiçeği olarak tanımlayarak, ona hayran olmamızı istemek yanlış bir milliyetçiliktir. Arthaśāstra'yı Platon⁶⁵'un Devlet'i ya da Aristoteles'in Siyaset'inin karşısına Hindistan'ın en iyi yapıtı olarak çıkarmamak gerekir."⁶⁶ Eski Hindistan'da bu konuda yazılmış en iyi kitap olabilir. Belki hangi bakımdan Eski Yunan'dan yapıtlarla karşılaştırmayı kaldıramayacağını araştırmak yararlı olabilir.

Arthaśāstra ile Eski Yunan'daki siyaset üzerine yazılar arasındaki temel bir fark, yazdıkları amaca ilişkindir. Arthaśāstra'nın bütünüyle pratik bir amacı vardır: bir ülkenin nasıl yönetileceğini göstermek. Eski Yunan'daki yazılar ise bununla hiç ilgilenmezler. Onlar insanın içindeki en iyiyi gerçekleştirme sorunuyla ilgilidirler;

64 Winternitz, M., Some Problems of Indian Literature, s. 92-93.

65 (M.Ö. 427 - 347) Düşünce tarihinin tanıdığı ilk ve en büyük sistemin kurucusu olan ünlü Yunan filozofu; Eflatun. Sokrates'in öğrencisi.

66 Keith, A. B., A History of Sanskrit Literature, Oxford University Press, London, 1961, s. xviii.

yani aradıkları devlet yoluyla en iyi nasıl gerçekleştirilebilirdir. Böylece onlar kusursuz devleti düşlemeye çalışmaktadır. Platon'un devleti, insan için en yüksek değer olarak kabul edilen adaletin en eksiksiz bir biçimde ele alındığı kusursuz bir devlet arayışıdır. Platon'a göre adalete cahillik ve bencillik yüzünden ulaşılmaz. Cahilliğe bulduğu çözüm, devletin toplumsal işlevlerinin artırılması ve toplumun üç sınıfa ayrılması: koruyucular, savaşçılar ve çiftçiler, ya da altın, gümüş ve demir sınıfları. Bencillik için ileri sürdüğü çözüm ise bir çeşit komünizm, yalnız mülkiyetin değil ailenin de ortadan kaldırılmasıdır. Platon'un devletinin güncel siyasette gerçekleşmeyecek bir ideal olduğu açıktır. Aristoteles de bu yönden onu eleştirir.

Platon'un başka çözümler de önerdiği unutulmamalı; *Politicus* kitabında hükümdarın kamuoyu ya da yasalarca engellenmediği sınırsız monarşi önerir. Kralın bilge bir insan olacağını varsayan bu çözüm, aşırı bir çözümdür. Daha uygulanabilir bir çözüm *Laws* kitabındadır. Burada Platon komünizmi terk edip ataerkil aileyi benimseyerek, monarşi ve demokrasi karışımı bir toplum yapısı önerir. Platon'un kitaplarında, özellikle Devlet'te yüksek idealizm görülür. Bu yüzyıllar boyu batıda siyasal düşünceyi ve sonraki düşünürleri etkiledi. Platon'dan günümüze siyaset ve bir felsefe dalı haline geldi. Öyle ki siyaset çok ender olarak kişisel yarar ya da ahlâk sorunlarından ayrı olarak düşünülebildi. Catlin'e göre Platon'un başlattığı siyaset bilimi iki bin yıl boyunca hep ahlâkla ilişkili olarak incelendi. Böylece şimdi siyasal felsefe siyasal bilime dönüşmektedir.

Platon ile Arthaşāstra arasında çok az benzerliğin olduğu açık. Arthaşāstra siyasete bir felsefe dalı olarak bakmaz. Belki insan için en yararlı olan konusunda kendi görüşleri vardır ama devlet bunun gerçekleştirilmesi için kurulmamıştır.

Böylece kişisel ahlâk toplumsal yarardan kesin çizgilerle ayrılır. Arthaşāstra'nın uygulamadaki gerçekliği Platon'un idealizmine taban tabana zıttır.

Aristoteles'e geri dönersek, onun Kauṭilya'nın çağdaşı ama biraz daha büyüğü olduğunu görmek ilginçtir. Kauṭilya'nın Nanda Hanedanı'nı tahttan indirmek için stratejiler geliştirdiği bir zamanda, M.Ö. 322 yılında Aristoteles öldü. Belli ki öğrencisi Büyük İskender'in fetihlerinin Aristoteles'in öğretileri üzerine hiçbir etkisi olmadı. Çünkü Aristoteles öğretisi kent devlet kavramına dayalıdır. Bu da sözünü ettiğimiz fetihler sonucu anlamını yitirmiş bir kavramdır. Benzer biçimde Kauṭilya kitabında Çandragupta'nın fetihleriyle hiç ilgilenmez ve esas olarak orta büyüklükte bir devletin siyasetiyle ilgilenir.

Yunan siyaset düşüncesi tam bir insan felsefesinin parçasıydı. İnsan için en iyi yaşam çoğunluğu ahlâki olan belli ideallerce belirlenir ve insan bunları yaşamında gerçekleştirmelidir. Devlet, bu ideallerin gerçekleşmesini olanaklı hale getirmelidir. Hedeflenen şey bu amacın ulaşılabilceği kusursuz devletin ortaya çıkarılmasıdır. Bu yüzden, Yunan siyasal düşüncesi devletin örgütlenme biçimine ve yurttaşların bu örgüt içindeki konumuna çok yer ayırmıştır. Öte yandan Arthaşāstra insan için en büyük yarar sorunuyla ilgilenmez. Bunu felsefeye bırakır. İnsanın dünyadaki yaşamı söz konusu olunca devletten beklenen şey bireyin kendi svadharması'nı izlemesini sağlamanın yanında (bu birey için varna ve ashrama sisteminden oluşur) bu sistemi kutsal bir şey olarak korumaktır. Bu korumaya özel bir önem verir. Devlet örgütlenmesinin biçimi bu amaç için gereksiz olduğundan devletin en iyi örgütlenme biçimi araştırılmaz. Yalnızca hükümetin uygulama güçlükleri üzerinde durulur. Böylece Yunan siyasal düşüncesi, devlet örgütlenmesi ve insanın bununla ilişkisi

gibi kuramsal sorunlarla uğraşırken, Arthaşāstra esas olarak yönetim ve savunmanın güncel sorunlarıyla ilgilenir. Her ikisinin de konusu siyasettir, ancak bu bilimin değişik yönleriyle uğraşırlar. Bu yüzden ikisinin sağlam bir karşılaştırmasını yapmak zordur. Kuramsal çözümlemelerde Yunan siyasal düşüncesi kesinlikle rakipsizdir. Ama güncel siyasetin çözümlemeleri üzerin de Arthaşāstra'nın benzersiz olduğu söylenebilir.

Ülke yönetmenin güncel sorunları üzerinde yoğunlaşma Hindistan'da bu bilimin gelişmesi üzerinde ciddi engeller yarattı. Hindistan'da bu bilimin kuramsal yönlerine çok az katkı yapılmıştır; bunlar da olsa olsa yönetimlerin uygulama sorunlarıyla ilgilidir. Batıdaki Platon'dan başlayıp bu konuya önemli ve özgün katkılar yapan Marks⁶⁷'a kadar uzun bir siyasal düşünürler çizgisine bakarsak Hint düşüncesinin bu alanda görece kısırlığını reddetmek güçleşir. Ayrıca, Şāstra'nın yoğunlaştığı sınırlı alanda bu bilimin gelişmesini gösteren yeni görüş ve düşüncelere pek rastlanmaz. Kauṭilya'nın Arthaşāstra'sı bu konuda gerekli olan hemen her şeyi söylemiştir. Onun üzerine daha sonra yazılanlar, onun söylediklerinin yinelenmesinden ibarettir. Bu bilim Hindistan'da gelişme göstermemiştir, içeriğine bakılırsa fazla bir gelişme olasılığı da bulunmamaktadır.

Kauṭilya ve Arthaşāstra üzerine yapılan karşılaştırmalar bunlardan ibaret değildir. Ancak ülkemizde bu alanda bir çalışma yapılmamıştır. Oysa Osmanlı tarihinde önemli bir yeri olan Risāleler içinde, Arthaşāstra ile benzerlik gösteren

67 Marks, Karl (1818 - 1883). Alman siyaset adamı, filozofu ve iktisatçısı.

örnekleri mevcuttur. Bunların içinde '*Koçi Bey Risalesi*'⁶⁸ (Risale-i Koçi Bey) ve '*Nesayihü 'l-vüzerâ ve 'l-ümerâ veya Kitab-ı Güldeste*'⁶⁹ en önemlileridir.

Her iki eser de yönetimde söz sahibi olmuş bir devlet adamı tarafından, tıpkı Arthaşāstra'da olduğu gibi devlet yönetimi alanında öğütler vermek amacıyla yazılmıştır. Koçi Bey risâlesini 1631 yılında IV. Murad'a sunmuştur.⁷⁰ Defterdar Sarı Mehmet Paşa'nın ise eserini 1714 – 1717 yılları arasında yazdığı kabul edilmektedir.⁷¹

Bu iki eserden Defterdar Sarı Mehmet Paşa'nın yazmış olduğu risâleye kısaca göz atacak olursak Arthaşāstra ile olan paralellikleri daha rahat görebiliriz. Farklı kopyalarda ortaya çıkarılmış 'zeyl-i evvel ve zeyl-i sâni' başlıklı parçalar çıkarıldığında eser dokuz bölümden oluşmaktadır. Bölümler şu şekildedir:

Birinci Bölüm: Yüksek Değerli Sadrâzâmın Ahlâk ve Davranışlarını Anlatır

Bu bölümde padişahın görevi ve ödevi; akıllı ve faziletli bir sadrâzâmın tayini; devlet işlerinde sırların saklanması; gözetme; adil bir hükümetin faydaları; madeni paraların satınalma değeri hakkındaki durum; cümlelerin namusunu gözetme; iyi ve kötü sebepleri; alçak gönüllülük; devlet hizmetine sarılmak.

İkinci Bölüm: Makam Sahiplerinin Halleri ve Rüşvetin Zararını Anlatır

68 Daha detaylı bilgi için, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç Dr. Yılmaz Kurt'un Koçibey Risalesi isimli eserine başvurulabilir.

69 Defterdar Sarı Mehmet Paşa'nın yazmış olduğu Risâle türündeki eser. Daha detaylı bilgi için Hüseyin Ragıp Uğural'ın sadeştirdiği Devlet Adamlarına Öğütler isimli esere başvurulabilir.

70 Yılmaz, s. 3.

71 Uğural, s. XIX.

Şikayetler ve memurların azli; rüşvetin zararlı sonucu; rüşvete karşı çare; hakimler arasında rüşvet; ülemânın tayin işi.

Üçüncü Bölüm: Hazine Defterdarı ve Divan Memuriyetlerini Anlatır

Bir defterdarın nitelikleri; Hazine-i Hümayunun önemi; Hazine-i Hümayunu soyanların hile ve dalavereleri; Defterdarın yalnız sadrazama karşı sorumlu olması; Maliye hazinesini özel usul yoluyla idare lazımdır; silah altındaki askerin ulufesi; devletin borçları; gümrük ihtiyaçlarından doğan karışıklık.

Dördüncü Bölüm: Bektaşî Ocağının Niteliğini Anlatır

Yeniçeri zabitlerinin sıfatları; millet parasını askerlerin dolandırması; reform için orduda birinin tayini lazımdır; Yeniçeri katipliğinde sadakat ve emniyet sahibi birinin bulunmasındaki önem.

Beşinci Bölüm: Reâyâ⁷²'nin Halleri, Zulmün ve Gariplerin Siteminin Zararlarını Anlatır

Reâyâyâya karşı zulüm, Reâyâ asker kıyafetinde giyinip onlar gibi hareket etmeye; her otuz senede bir nüfus yazımı yapıla; adil bir hükümetin esasları;

Altıncı Bölüm: Düşman ve Sınır Hallerini ve Seraskerlik Niteliğini Anlatır

Düşman hallerini bilmenin önemi, casus kullanılması, kalelerin tamiri, hücum için daimi hazırlık; kışlalarda inzibat; kışlalarda ocaklık; askere hevâlecilik edenlerin hilekarlıkları; askerin yağmacılığı; tecrübesiz zabitlerin tayinindeki tehlikeler;

72 Bir hükümdarın yönetimi altındaki halk.

danışma ve doğru bilgi almanın lüzumu; her düşmanın özel durumunu inceleme; inzibatın muhafazası.

Yedinci Bölüm: Cimrilik ve Cömertlik, Hırs ve Açgözlülük, Kibir ve Kıskançlık, Alçak Gönüllülük ve Gurur, Güzel Huy ve Kötü Huy ve İki Yüzlülüğü Anlatır

Soyluluk ve yüksek yaradılış; Cimrilik; Nefsani istekler ve kırgınlık; Açgözlülük ve kıskançlık; Riyakârlık.

Sekizinci Bölüm: Sadık Dostu Çekiştirme ve Arabozuculuğun Zararını Anlatır

Yalan ve cezası; Hakiki dostun nitelikleri; Hükümet işleri için böyle kimselerin bulunmasındaki zorluk; bazı memurların serkeş hareketleri; iftira ve çekiştirme.

Dokuzuncu Bölüm: Zeamet ve Timar Hallerinin Niteliğini Anlatır

Timar ve zeamet tayinleri; bir çok memurların vazifelerindeki başarısızlık, reforma ihtiyaç; evvelki reform teşebbüslerinin boşa gitmesi; beylerbeyi vasıtasıyla yapılan reformların faydaları.

Defterdar Sarı Mehmet Paşa'nın hazırladığı eserde ayet, hadis, eski vezir ve tarihçilerden alıntılar bulunmaktadır. Bu alıntılar, Arthaşāstra'da olduğu gibi yazarın görüşüyle tamamlanır ve konu bütünlüğüne kavuşur. Elyazması kopyalarda döneme ait detaylara, tarihe ve yazar adına rastlanmaz. Defterdar Sarı Mehmet Paşa'nın bu

eseri Kavala kalesinde hapi olarak bulunduğu 1714 – 1717 yılları arasında, yönetimdeki bozulmalara ve kötü gidişe bir tepki niteliğinde yazdığı düşünülmektedir. Nitekim Ocak 1717 tarihinde idam edilmiştir.

XVII. yüzyıl Osmanlı tarihinin en önemli kaynaklarından birisi olan Koçi Bey Risâlesi IV. Murad ve I. İbrahim'e sunulan raporlardan oluşmaktadır. Koçi Bey'in sonu ile ilgili kesin bilgiler bulunmamaktadır. Dönemin yazılı rapor sunmak gibi bir geleneği olmamasına rağmen, devlet yönetimindeki hataları bu raporlarda açıklıkla ortaya koyması, yönetimde oldukça iyi bir konumda olduğunun bir göstergesidir.

İçerik ve amaç bakımından Arthaşāstra ile benzerlik gösteren bu eserlerden başka risâleler de bulunmaktadır. Osmanlı bilgin ve yazarları arasında risâle yazma geleneği son dönemlere kadar sürmüştür. Ancak risâle, islam dininin doğuşundan sonra ortaya çıkmıştır. Haşiye (ek), şerh (yorum) isimleri de verilen bu küçük kitaplar dini konular üzerine çözümler önermek için yazılmıştır.

Araplarda başlayan risâle yazma geleneği, sonradan İranlılara ve Türklere geçmiştir. Devlet yönetimi üzerine öğütler içeren bu eserlerin en eski ve tanınmışlarından bir tanesi İmam Maverdi⁷³ tarafından yazılmış olan El-Ahkâm El-Sultaniye'dir. Maverdi El-Ahkâm El-Sultaniye ve Nasihat El-Muluk adlı yapıtlarında devlet yöneticilerinin yetkilerini inceler, uyulması gerek kuralları ve cezaları sıralar. Maverdi kazanç yollarını üçe ayırır; ziraat, sanat ve ticaret. Bu tezimizin 3. sayfasında değindiğimiz üç ticari aktiviteden biraz farklılık göstermektedir. Temel farkın iki

73 Ebu'l Hasan el-Maverdi (MS 974-1058).

coğrafya arasındaki farklılığı açıkça ortaya koyduğu görülmektedir. Hayvancılık ve tarımın Hindistan coğrafyası üzerinde çok geniş bir kazanç yolu açıktır.

Arap devlet adamı ve tarih felsefecisi olan İbn-i Haldun⁷⁴ yazmış olduğu Mukaddime adlı eseriyle bu alanda çok önemli bir yere sahiptir. Bu eserde tarih, sosyoloji ve politikayla köy ve kent sosyolojileri hakkında görüşler sunar. Kendisinden sonraki dönemlerde de oldukça ilgi görmüş görüşleri bulunmaktadır. Mukaddime’de, hükümette mutlaka şeriata ihtiyaç olmadığını belirtir. Bu nedenle hükümdarlıkla peygamberlik arasında zorunlu bir bağ olmadığını savunur. Ona göre her sosyal zümrede bir saltanat vardır.

Selçuklu dönemine göz attığımızda devlet yönetimi üzerine yazılmış çok önemli bir eser olan Siyasetname ile karşılaşırız. Bu eser bir devlet adamı olan Nizamülmülk⁷⁵ tarafından Farsça yazılmıştır.

Bu geçiş göz önüne alındığında, bu risâlelerin, Arthaşāstra ile olan benzerliğinde Araplardan kalan yazı geleneğinin izlerini taşıdığı düşünülebilir. Hint – Arap etkileşiminin oldukça eski dönemlere uzanıyor olması da buna bir dayanaktır. Edebiyat alanında bu etkileşime Kāma Sūtra ve İtırılı Bahçe arasındaki benzerlik örnek olarak gösterilebilir.

Arthaşāstra’nın bu bölümde adı geçen diğer eserlerle karşılaştırıldığında çok daha eski olduğu göze çarpmaktadır. Bu olası bir kültür etkileşiminin kaynaklarını araştırmak anlamında bir ipucu görevi görebilir. Arthaşāstra’nın içerik olarak sunduğu zengin yelpaze bir bakıma Eski Hint toplumunun devlet yönetimi

74 Bu Zayd Vali al-Din Abd al-Rahman (Tunus 1332 – Kahire 1406).

75 Hasan bin Ali Nizamülmülk (Tus, Horasan 1018 – Nihavend 1092).

konusunda ne kadar kapsamlı bir bakış açısına sahip olduğunun göstergesidir. Bu anlamda tezimizin ilk bölümünde üzerinde durduğumuz yazarın kimliğiyle ilgili sorgulamalar önemini yitirmektedir. Öte yandan ekçok orijinal kaynak ve bilim adamı Kauṭilya'nın Çandragupta'nın veziri olarak büyük bir devlet adamı ve Arthaśāstra'nın yazarı olduğu görüşünde buluşmaktadır.

ARTHAŚĀSTRA SÖZLÜĞÜ⁷⁶

A

akānti Biçimsizlik, sakarlık.

akāra Akāra ile başlayan alfabetik harfler altmış üç tanedir.

akṣtāhorūpaharam Günlük hesaplar, kâr çizelgesi.

akshasālā Kuyumcu ofisi.

agaru Sarısabır reçinesi.

agnisamyogas Patlayıcılar.

agrāmya Konuşma diline özgü.

aṅga Bir ülke adı.

aṅgulās 3 inç.

añcana Demir .

acāvika Keçi.

acharya Temel kuralları belirleyen kişi; öğretmen.

aṭavīsthānam Ekilmemiş boş arazi, kır.

atasī Keten tohumu.

atyaya Sabit para cezaları.

athyaya Cezalar ve para cezaları.

adaṇḍkarāṇi Vergiler ve para cezaları.

adhikaraṇa Her bir şubenin şef memuru.

adhikaraṇī Oturacak yer, iskemle; mevki, koltuk; yer, merkez.

adhyakshāh Şube / bölüm başkanları.

anādi Kesintisiz gelen ses.

anīkastha 1. Hayvan hastalıklarıyla ilgili cerrahlar; 2. Fil doktoru; 3. Fillerin çalıştırıcısı; 4. Antrenör.

anīṣvara Sıradan biri.

anugraha Her türlü onay, destek / iltimas.

anugrahaparihārau İltimas, ceza indirimi, bağışlama.

angavidyā El falı.

76 Bu sözlükte yer alan sözcükler Sanskrit Alfabe esas alınarak sıralanmıştır.

angavidyayāśishyasamcñābhiṣṭa

Müritlerinin kabul için baş
eğmeleri ve işaretleri.

ancanamūlaka Koyu karanlık.

antapāla Sınır

bekçileri/koruyucuları.

antapālā 1. Sınır kalesi komutanı; 2.
Sınır subayı.

antaraçakra Kehanet, gelece
okumak.

antargataprabha Saydam.

antarvaṃśika Saray muhafızlarının
başı; harem yöneticisi.

anyacātaḥ Hasılat 1-güncel, 2-son
bakiye, 3-ratlantısal (bir dış
kaynaktan alınmış) olabilir.

aparācita Bir tanrı adı.

aparānta Bir ülke adı.

apaṣabda Kötü, bozuk gramer.

apasāraka Nepal'de üretilen ve
yağmurluk gibi kullanılan sekiz
parçanın birleştirilme-sinden
meydana gelen siyah renkli
battaniye.

apasāraṇa Kaldırma, taşınma,
çıkarma.

apratihata Bir tanrı adı.

apracātā Dana.

abhibhartsanam Tehdit, gözdağı.

abhityakta-purusha Toplumdan
atılmış erkeklere iş verebilir.

abhyavapattih Yardıma dair söz
verme.

amātya Bakanların nitelikleri.

amātyasampat Bakanlık
memuru/görevlisi.

amātyāḥ Bakanlık
memurları/görevlileri.

amṛtāmṣuka Beyaz ışınların.

ayaskara Çömlekçi.

ayācya Toplumdan atılmış kişi.

aratnis 7,5 fit.

araṇyachara Vahşi kabileler.

arālika Aşçı.

ardhaguṇha Yirmi dört boncuk dizili
kolye.

ardhamāṇavaka Yirmi boncuk
dizisinin yarısı olan kolye.

ardhabāhū Urdhvabahu'nun yarı
uzunluğundaki sütun.

ardhabāra Atmışdört boncuk dizili
kolye.

alaṅkāra bhūmih Tuvalet alanı.

avaghāṭaka Büyüklükleri aynı
incilerden oluşan kolye.

avalepya Birleşmiş parçalar.

avastāra Uydurma hesaplar.

avipratipatti Fark, uyumsuzluk,
ayrılık, çelişki yokluğu.

aṣokagrāmika Gamze.

aṣyāna Nemli.

aṣrāntapada Uygun sertlikte
kelimeler.

aṣva At.

aṣvatara Katır.

aṣvamadhaka Kralın yanında çalışan
at eğiticisi.

aṣvabandhaka 1. Ata eyer ya da
semer vuran kişi; 2. Atı arabanın
boyunduruğuna bağlayan kişi.

aṣvavāha Ahır sorumlusu.

ashtaka Balmumu.

ashtādaṣa-tīrtha Onsekiz devlet
daresi.

asatpragraha Kınanan, ayıplanan
şeyler.

asambandhinah Öksüzler.

astharaka Yatakları düzelten
hizmetçi.

ahiçchatraka Ahiçchatranın
ülkesinde üretilen?.

ahibhayam Pusuya yatmış,
gizlenmiş yılan.

Ā

ākarodgata Madenden altın
çıkarmak.

ākṣitigrahaṇamākārah Fiziksel
görünümün gözlemi yüz
ifadesidir.

ākrandā Yöneticinin eyaleti.

ākhyāna Anlatma.

ākhyāyika Masallar.

ācñālekha Emirlere dair fermanlar.

āchitakapatraparīkshāyām Süs, süs
eşyası.

ātavika Kızgın amir.

āṇidvāram Sınır kapısı.

ātmavattā Mal-mülk bildirimi.

ātmopanidhānam İlgilerin /
çıkarların benzerliği.

ādhi Acı, üzüntü, sıkıntı.

ādhorāṇa Binicilerin yardımcıları.

ānanta Sonsuz mutluluk.

āpamityaka Geri ödenmek üzere söz
verilerek ödünç alınan tahıllar.

āpupika Fırıncı.

āyamukha Hükümetin vergi
gelirinin çeşitli biçimleri .

āyaśarīram Bunların hepsi kazanç,
gelir heyetinden.

āyātipradarśanam Engin gelecek
olasılıklarını gösterme.

āyudha Ordu mensubu.

ārakūṭa Pirinç.

ārohaka Uzman binici.

ārya.yukta.ārohaka Kralın filini
süren kişi.

āsana Sessiz bekleyiş.

āsannaiḥ Şirketteki işleri yakın
memurlarıyla denetlemelidir.

āśvina Bir tanrı adı (tanrısal
hekimler).

āshādha Bir ay adı (temmuz ortaları
gibi).

İ

ikshaṇika Müneccim.

īṅgitamanyathāṇvācittih Yönetimdeki
değişim, düşüncedeki değişimdir.

itivṛtta Tarih.

indra Ödüllendiren.

indrakīla 1. Demir cıvata/ kapı
sürgüsü; 2. Bulutlar kadar mavi
indranīla adlı değerli taş.

indraçchanda Binsekiz tane inci
dizisinin oluşturduğu kolye.

indravānaka Bir elmas türü.

İ

īkshāṇika Falcı.

īṣāna Baskın, grev.

īṣvara Lord, sahip; Bir kral.

U

ukshāṇa Damızlık boğa.

uçhulka Yükümlülük ve sorumluluklardan uzak.

uttarādhyaksha Askeri memurlar/ ordu memurları.

utsaṅga Bir prensin doğması nedeniyle özel olarak alınan vergiler.

utseçaka Kayığın suyunu boşaltan kişi.

udakaparicharaka Su taşıyıcısı.

udake Hünnap meyvesinin asidi içindeki su.

udāsthita Münzevi, herşeyden elini ayağını çekmiş.

udāharaṇa Aydınlatıcı, açıklayıcı hikayeler.

udyatadaṇḍa Yükselmiş (kalkmış) hükümdar asası.

upagrahalekha Hediyelerle ilgili yayımlanmış emirler var.

upapradāna Rüşvetçilik, rüşvet.

upabhoga Kişisel zevk.

ubhayavetana İki eyalet.

ubhayavetanāh Eyaletler.

upayukta Katip / satıcı.

upaśīrshaka Kenarlardakiler aynı ortadaki beşi ise daha büyük incilerden oluşan kolya.

upasargapramokshah Sorunların ve felaketlerin bulunmayışı.

upasthānam Gecikmiş borçların kurtarılması.

upāmśudaṇḍah Gizlice cezalandırılmış.

upāya Savaş hilesi çeşitleri.

upālambhah Kınama.

upekshaṇa Kayıtsızlığı koruyuş.

Ū

ūruveshṭa Uyluğun, kalçadan dize kadar olan bölümün sarılması (bir işkence türü olarak).

ūrdhvakar Bir tür hırsız.

ūrdhvaçaya Yukarıya doğru yığılmış (ya da yüksek).

ūrdhvaḥu Bir mekanizma yoluyla fırlatılan ağır sütun.

ūshman Buhar, buğu, duman.

ekapātra Orta düzeyde ses (düşük ve yüksek arası).

ekaputra Tek erkek çocuk.

ekapurushikāṇi Yalnızca yaşam için.

ekapragraha Yeterlilik.

ekarāca Tek hükümdar.

ekaloshṭavadhaṣṭa 1. Toprak; 2. Sadece anlamındaki ek.

ekavicaya Tek kralın zaferi.

ekaiṣvarya Yönetimin aynı hanedanın içinde kalması, hanedanın devamı.

R

ṛksha Ayı.

ṛtuvibhakta 1. Farklı iklimlere uygun; 2. İklime göre çeşitlilik gösteren.

ṛtusukha Bütün mevsimlerde hoş.

ṛtvik 1. Kurban töreni düzenleyenler; 2. Gelişmesine ya da başarılı olmasına aracı olmak.

Aİ

aikadeṣika bir bölüme (kölelerin) yasak olan.

aikapurushika Yaşam için eğlenceli olan.

aindracālika Sihir, hokkabazlık.

aiṣvarya Ustalık, maharet, yetenek, yetkinlik.

aishṭaka Tuğlalardan yapılmış bina.

E

ekaçara Tek başına hareket etmek, yalnızlık.

O

oca Tek, çift olmayan (rakamlarda).

AU

autsāhika Gönüllü, orduya gönüllü katılan asker.

audaka Sulu bölgeler istihkamı / güçlendirme.

audanika Pirinç satıcısı.

audarya Bağırsaklar.

audra 1. Suda yaşayan hayvanlar; 2. Bir çeşit yağ değirmeni.

aupagrāhika İyi niyeti gösteren hediye.

aupapādika Sonradan görme.

aupavāhya Binek hayvanı olarak eğitilmiş fil.

aupaşayaika 1. Gece filleri koruyan kişi; 2. Hizmetçi ya da yardımcıya verilen genel ad.

aupaşāyika 1. Cinsel ilişkiyle ilgili; 2. Gece hizmetçisi (erkek).

aupasthāyika Uşak; oda hizmetçisi.

aupāyanika 1. Armağan olarak alınan; 2. Hediyeler, armağanlar.

aurabhrakambhayam Koyun sürüsü.

K

kaṭavānaka Vahşi hayvanların yününden yapılmış battaniye/kilim.

kaṭuṣarkarā Sert kum.

kathāyogeshu Anlatılan hikayeler (örneğin bir sohbet).

kathāvakāṣa Öykü, masal anlatan.

kadalī Muz.

kaḷiṅga Bir ülke adı.

kalpa Resmi törensel karar, emirler.

kalpaka Berber.

kandalī Mantar.

kanyā vidhavāṣṣa Kendi çocuğunun, annesinin, babasının, küçük erkek kardeşlerinin, kız kardeşlerinin veya dul kadınların geçimini sağlamak.

kambaḷa Yünlü kilimler/battaniyeler
(on çeşitten biri).

kara Vergiler.

karaka-vāri Dolu suyu.

karaṇīya Eldeki iş.

karada Vergi ödeyenler.

karūṣa Ülke adı.

karushilpigana Zanaatçı ve esnaftan
alınan vergiler.

karmakara İşçi.

karmanishadyāscha Çeşitli
imalathaneler.

karmānta İmalathaneler.

karmāntika Fabrika müdürü; imalat
yeri denetimcisi.

karmāra Demirci.

karshaka Çiftçi.

kaṣmaka Bir tür elmas; Aynı
zamanda bir ülke adı.

kāchamaṇi Metalik boncuklar.

kāñchana Saf altın.

kānchanika Altın (madeni) cevheri.

kāpaṭikaçhātra Hileyle kazanılan
mürit.

kāraṇika 1. Hesaplar; 2. kar
denetmeni; 3. Memur.

kārukuṣilavakarma Saray ozanları
ve sanatçıların iş kolu.

kāruṣilpigaṇah Zanaatçı ve eliş
yapan adamların derneği.

kārūṣa Kralı öldüren oğul.

kārtāntika Falcı.

kārdamika Kārdama'da ortaya
konan/yetiştirilen.

kārmika 1. İşçiler; 2. Katipler; 3.
Satıcılar.

kāryasiddhikaram va Hareketin
yöntemi ne olursa olsun başarıya
götürüyor.

kālaparvataka Hoş görümlü.

kālapatrakamachāru Siyah, çirkin
yaprak / altın veya gümüş ince
tabaka.

kālāyasa Siyah demir.

kāṣi Bir ülke adı.

kāṣika Çeşitli dokumalara verilen
isimlerden biri.

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

kāṣirāca Zehirlenen kraliçe.

kiṭṭa Dışkı.

kiṇva Maya.

kirāta Cüce.

kuchandana Agarü kadar siyah veya kırmızı veya koyu kırmızı ve çok sert bir meyve.

kuṭṭir.rakshaka Ahır temizleyicisi.

kuṭṭāka Marangoz, dülgere.

kuṭhāri Baltalar.

kuṇḍa Çanak, tas.

kuddāla Bahçıvan belleri.

kupya Orman yapımı.

kubhrāmi Işığın kırılması.

kumārīpuram Tanrıça kumārī.

kurumba Portakal rengi.

kuruvinda Siyah tuz.

kulamitika Yünlü kilimler/battaniyeler (on çeşitten biri).

kulya Ana tarafından akrabalık ya da kan bağı.

kulyā Kurulmuş kanallar.

kulyāvāpānām Tarım.

kuṣṭilava Şairler / ozanlar.

kuhaka Hokkabaz / palyaço.

kūrmaka Kamlumbağa.

keṣakāra Atın yelelerinin bakımını yapan kişi.

koṣapraveṣyām Hazine.

koshṭhāgāra Satış yeri; ambar, depo.

kauchapaka Yünlü kilimler/battaniyeler (on çeşitten biri).

kaupaçārīka Fili tımar eden kişi.

kauleya Kūla'da ortaya konan yetiştirilen.

kaṣeya İpek dokuma.

krayima Ticaret.

kriyā Öğretim.

klṛpta Sabit vergiler.

klṛptam Sabit fiyatlar.

kvāthana Hünnap meyvesinin asidi içinde kaynamak.

kshāra Şeker (satışı).

kshāra 1. Şeker; 2. Alkaliler; 3. Tuz.

kshīravrksha Sütlu ağaçlar.

kshudra Bir çeşit süslü iş .

kshetrebīcam Kendine ait topraklara
tohum ekmek.

kshepaṇa Bir çeşit süslü iş .

kshauma Çeşitli dokumalara verilen
isimlerden biri.

KH

khāṇa Tuz.

khachita Kilimler/Battaniyeler
yünden dikilmiş olabilir.

khaḍga Gergedan.

khaṇḍasanghātya
Kilimler/Battaniyeler farklı
parçalardan yapılmış olabilir.

khani Maden ocakları.

kharoshtra Deve.

khala Harman dövülen yer.

khārvāṭika İki yüz köyün ortasında.

khāta Maden ocakları.

G

gaṇikā Fahişe.

gaṇikā dāsī Fahişe.

gaṇḍikā Örs, örs kemiği.

garbhādhāna Gebelik, hamilelik.

garbhiṇī Gebe inek.

gāḍha 1. Sert, katı; 2. Sağlam,
dayanıklı, sıkı; 3. Sabit, değişmez.

gāndhāra Özel isim.

gāyana Şarkıcı.

guḍa Şeker kamışı.

guṇḍha Otuz iki boncuk dizili kolye.

guṇa Bir çeşit süslü iş .

guṇasankīrthana Nitelikleri,
vasıfları övme.

gūḍhamishṭamāhāram Çok sevilen
yiyecekler.

gūḍhalekhya Şifreli yazı.

grhapatika Ev sahibi, bir evden
sorumlu olan kimse, evi yöneten.

gr̥sh̥ti Soğan gibi bitkiler / soğanlı bitkiler.

go İnek.

gotra Kabile / oymak adı.

godhā Timsah .

godhūma Buğday.

gom̥ṛg Bizon.

gopālaka Koyun çobanı.

gorakshaka Koyun çobanı.

gairika Parlak toz.

grāha Timsahlar.

grāmabh̥ṛtaka Köy işçileri, emekçileri.

grāmeruka Kırmızı ya da koyu kırmızı ve keçi idrarı gibi kokuyor.

grāmyadharmā Tensel ölçüsüzlük.

grīshma Yaz mevsimi.

GH

ghanasushira İçi boş parçalar.

ghātah 1. Parlementoda görev yapan parti denetçisi; 2. Kırbaç.

ghṛta Erimiş tereyağı (satışı).

Ç

çakraçar At arabasını kullanan kişi.

çakrapatha Teker izi, taşıma yolu.

çamasī 1: Öğün, yemek; 2. Yulaf ezmesi.

çaraka Hizmetçi (erkek).

çalāmitra 1. Hareket halindeki düşman; 2. kalesi olmayan düşman.

çāraka Tutukevi, nezarethane.

çāraṇa Halk ozanı.

çikitsaka 1. Doktor; 2. Fil ve atların veterineri.

çikitsakā Askeri doktor.

çiṭiṭiṭāyat Çatırtı, çıtırıtı.

çīnapatṭa İpek.

ÇH

chandikā Rahatlık, keyif, zevk,
eğlence.

chardi 1. Kusmak; 2. Kusmuk. 3.
Tükürük, salya.

chātra 1. Çırak, deneyimsiz genç
asistan; 2. Genç erkek çocuğu.

chāyā Gnomon'un (güneş saati)
gölgesi.

C

caṭila Örülmüş saç.

cambu Pembemsi elma.

cambhaka Sihir bilimi.

cayanta Bir tanrı adı.

caradgu Yaşlı inek.

cātihiṅguluka Alev kırmızısı.

cāngulīvida Panzehir uzmanı.

cāmadagnya Ok atmak için
kullanılan sabit bir savaş aracı.

cālūtha Öldürülen kraliçe.

cīvancīvaka Sülün.

congaka Kırmızı ya da koyu kırmızı
ve hafif.

cyotīrasaka Kızılbaşan.

cyotisha Astronomi.

crauncha Balıkçıl.

CH

chakora Keklik.

chaturaṣṭra 1. Kare; 2. Alan,
meydan; 3. Tek biçimli dokuma.

chaturaṣṭrikā Vahşi hayvanların
yününden yapılmış
battaniye/kilim.

chandana Sandal, sandalet.

charaka Temizlikçi.

charitrānugrahaḥ İyi yönetim için
ödülleri.

charitra Tarih.

chamakara Deri işçisi.

chāramnirhareyuh Önceden
belirlenen yer / kader olan yer.

chikkaṇa Yağlı, kaygan.

chinapaṭṭa Çin dokumaları.

T

chitra-gūḍha-lekhyā-samcñābhih
Şifresi / anlamı çözülen tablolar
ve gizli fermanlar.

chellachollakam Elbisenin kıvrım
yerleri.

chaitya Tanrıçaların ve mimberlerin
biçimleri.

chodanā Buyruk, emir.

choraraccu Polis denetiminde
bulunmayan bölgelerde
hırsızlardan kurtarma.

choraraccū Hırsızları bağlamakta
kullanılan ipler.

chaurṇeya Chūrṇa'da ortaya
konan/yetiştirilen.

tatpurusha Uşak / köle.

tatpratirūpakam Yukarısı.

tanurāga Az renkli. Değerli bir taş.

tantuvāyā Dokumacı.

tantuviçchinna Kilimler/battaniyeler
birörnek yün iplikten örülmüş
olabilir.

tantrayukti Bir konunun ele alınış
ve sunuş yöntemleri.

tapanīya Saf ve parlak altın.

tapanīyakaru Metal eşya parlaticısı.

tara Taşıma ücretleri.

tarālapratibandha Ortadaki
parlayan inciden oluşan kolye.

tarā Doğurmamış genç inek, düve.

taliçchaka Yünlü
kilimler/battaniyeler (on çeşitten
biri).

talotsedhah Seviyedeki yükselme.

tādātvika Müsrif, savurgan.

tāpasa Azla yetinme uygulamaları
(egzersizi) yapan; kendini her

T

ṭikshṇa Bakır sülfat.

ṭikshṇa Kızgın casus.

D

dāmara Salgın (hastalık).

türlü dünyevi zevkten, işten
soyutlamış kişi.

tāmraparṇika Tāmraparṇi'da ortaya
konanyetiştirilen.

tāmrrarūpa Bakır sikke.

tāra Saf ya da saf olmayan gümüş.

tālāva çara Dansçı.

tithishu Tatil günleri.

tīkshṇa 1. Öfkeli casuslar; 2. Bir
metal.

tīrtha Hac yerleri.

tutthodgata Tuttha dağından elde
edilen yasemin renginde bir tür
elmas.

tunnavāyā Terzi.

turagastaraṇa Yünlü
kilimler/battaniyeler (on çeşitten
biri).

tūryakara Borazancı.

taila Yağ (satışı).

toraṇaṣīrah Süs kemerler.

trapu Bir metal.

trayi Üç veda.

trividyā Üç bilim.

tvashṭṛkuru Altın kaplayıcısı.

D

daṇḍa Para cezaları.

daṇḍadhara Asıl hükümdar esasını
taşıyan/hamili.

daṇḍadharābhāve İkinci derece
suçlarla ilgilenen yargıç.

daṇḍa-nīti Siyaset (devlet yönetim)
bilimi.

daṇḍapāla İaşe ve levazımat şefi.

daṇḍapālā Ordu personelinin amiri.

daṇḍavishṭīkarābādhaiḥ Vergiler.

daṇḍa 1. Saldırı, hücum; 2. Ceza,
cezalandırma; 3. Altı fit.

damaragatakasvam Salgın hastalık.

damyā Eğitimde, antrenman
amacıyla kullanılan fil.

damyā Evcilleşebilir, genç boğa.

daṣārṇa Ülke adı.

dātraraṣmigrāhaka Halat ve olta ile
ilgilenen kimse.

dāpaka Ödeme.

dāyaka 1. Ödeme yapan kişi; 2.
Teslim alma ve dağıtım denetçisi.

dāsa Köleler.

dāsa Köle.

dāsi Kendini her türlü dünyevi
zevkten soyutlamış fahişeler
derneği.

dukūla Yıkamaya elverişli dokuma.
Pamuklu giysiler.

durga Kaleler.

durgapālā 1. Kale komutanı; 2. Sınır
subayı.

dūta Delege, elçi.

devatādhyaksha Tapınak ve kutsal
yerlerin denetimcisinden alınan
vergiler.

devadāsī Fahişe.

daivasabheya Kırmızı ve lotos
çiçeği gibi kokuyor.

doṅaka Siyah.

dohaka Sütçü.

dauvārika Sarayın baş tefrişatçısı.

dravyavana Verimli orman.

droṇamukha Dört yüz köyün
ortasında.

dvādaśagrāma Oniki köy.

dvaidhī.bhāva İkili siyaset; bir
tarafı barış yaparak diğer tarafı
savaşma.

dvārabāhīrikādeya Şehir
girişlerinde ve yabancılardan
zorunlu olarak alınan paralar.

dvicāti İkinci kez dünyaya gelmiş.

dvīpi Leopar.

DH

dharaka Özellikle maden kömürü
ocağında kullanılan tartı aleti.

dharmasthānīyakaṇṭaka ṣodhaneshu
Sivil ve suçlu saray halkı.

dharmasthīya Mahkeme üyeleri /
saray halkı.

dharmādharmau Erdemli ve
erdemsiz davranışlar.

dhānvana Çöl.

dhārā Hız (Bir atın hızı).

dhṛ Yaşamak.

dhenu Süt veren inek.

dhenukā Yavrusunu emziren dişi fil.

dhmāyaka Körükçü.

dhyutam Kumar ve bahis
denetimcisi tarafından toplanan
vergiler.

dhvacasthānametat Bayrağın
duruşuna benzer.

dhvacāhṛta Köle olarak kullanılan
savaş tutsağı.

N

nakshatramālā Yirmi yedi boncuk
dizili kolye.

naṭa Aktör / aktris.

nandaka Hoş mücevher.

napita Berber.

nartaka Dansçı.

nala Bir çeşit ot, çim.

nalatūlā Suda yaşayan hayvan derisi.

navamālikā Yasemin.

nālikās 1,5 saat.

nāgavanapālā Fil orman korucusu.

nāgaraka Şehir katibi. Başkent.

nāgarika Bir şehrin valisi tarafından
toplanan hükümet vergileri.

nāgavṛksha Sarı renkli bir ağaç türü.

nadipala Nehir korucularından
alınan vergiler.

nāyaka 1. Şehir polis memuru; 2.
Komutan.

nāva Tekneler ve gemiler.

nikasha Kriter, ölçüt.

nikshepa Altın veya gümüş külçesi.

nidhāyaka Haznedar.

nipāta Bağlaçlar.

nibandhaka Buyurucu, emredici.

niraṣṛīkam Eğri.

nirukta Anlaşılması güç Vedik
terimlerin sözlük açıklamaları.

niryāmaka Dümenci.

niṣṛshṭi İzin.

nishkuradvāram Çıkış.

nistalam Dipsiz.

nāivī Net bakiye.

naimittika Kahin.

P

pañchabandha Kaybedilen miktarın
beş katına eşit para cezası.

paṭalāntareshu İç kısım.

paṇya Ticaret ve pazarlamadan
alınan vergiler.

paṇyapattana İş, alışveriş merkezi
olan şehirler.

pattana Liman ücretleri.

patrasampreshaṇena Fermanlar
gönderirken danışma.

pada Kelime, sözcük.

pañçacana Bir ülke adı.

pamsudhavaka Süpürerek temizlik
yapan kişi.

para Düşman.

paradeśāpavāhanena Göç etmek.

parasparopakārasamdarśanam
Ortak kazancı gösterme.

parigha 1. Tekel vergileri; 2. Metal
paraların değerinin test edilmesi.

paricharaka Aşçı.

paridāna Hediyeler.

parimitārthah Kesin bir görev.

parivartana Takas / değiş tokuş.

parivrācikā Kendini her türlü
dünyevi zevkten soyutlamış
kadın. °

paristoma Yünlü
kilimler/battaniyeler (on çeşitten
biri).

parihāpaṇa Hükümetin vergi
gelirinin / gelirinin
zararına/azalmasına sebep olma.

parihāralekha Cezayı hafifletme
/affetmeye dair ferman.

pare Düşmanlar.

paroksha Resmi hesaplarda
görünmeyen.

parcanyaka Ateşin üzerine su
püskürtmeye yarayan bir makine.

paryushita Son bakiye.

paśuvana Geyik, karaca ormanı.

pashṭhauhī İnek .

pākvamāmsika Pişmiş et satıcısı.

pāṇḍya Bir ülke adı.

pāṇḍyakavāṭaka Pāṇḍyakavāṇa'da ortaya konanyetiştirilen.

pādapāṣika Hayvanları bağlayan kişi.

pālaka 1. Koyun çobanı; 2. Kralın kişisel güvenliğinden sorumlu hizmetçi.

pārikarmika 1. Görevli memurlar, yardımcılar; 2. Kralın yanında çalışan hizmetçi.

pārihīṇikam Herhangi bir hasar için bırakılan tazminat.

pārvata Dağlık istihkam/ güçlendirme.

pārṣva Hükümetin sınırlardan topladığı vergi geliri.

pārṣvāpavṛttam Bir tarafa eğilmiş.

pāṣikya Pāṣa'da ortaya konan yetiştirilen.

pāshaṇḍa Kabul olunmuş doktrinlere karşı olan kişiler / kendi dininin inaçlarına karşı gelen kişiler.

piṅka Karıştırmak, allak bullak etmek; şaşırmak.

piçchila Kaygan.

piṇḍakara Belirlenmiş vergiler.

piṇḍāraka Bufalo çobanı.

pīta Sarı.

pittaka İneğin huysuzluğu gibi.

pīta Kırmızı.

puṇyasthāna Hacılık yerleri.

pudgalalakshaṇa Oluşum.

pumgavā Boğa.

purusha 12 inç.

purushās 3/4 inç.

purohita Rahip.

purohita.purushā Purohita'nın vekili.

pulinda Avcılar.

pushpa Çiçekler.

pūga Dernekler, kurumlar.

pr̥shatakaru Tespih yapıcısı.

pr̥shṭaskandha vāhina Yük taşımasında kullanılan bufalo.

peṭka Katlamak, kıvırmak.

poshaka Tedarikçi.

paura Şehirden sorumlu memur / görevli.

pauravyāvahārika 1. Komutan; 2. Şehir yargıcı;.

paurāṇika Puranaları ezberden okuyan kişi.

pra Pra ve diğer kelimeler fiillerin örnekleridir.

prakāṇḍaka Ortadaki daha büyük diğerleri ise azar azar küçülen incilerden oluşan kolya.

prakhyātasamsthāvçiksha İyi bilinen otlar (pot-herbs).

pragraha Ödüller.

prachāra Aleni beyanname.

prachārah Rutin iş.

prachārasamṛddhih Halk refahı.

pratigraha Tutsak, rehine.

pratigrāhaka Tahsildar.

pratibandha Engelleme.

pratibhū Kefalet, teminat, güvence; kefil; güvenlik.

pratimañchau Birbirine karşıt iki kürsü/parti programı.

pratirāgi Işığ yansıtma niteliğine sahip.

pradeshtṛ Komisyoncu.

pradeshtṛnāyaka 1. Sulh yargıcı; komutan. 2. Komisyon üyesi; polis şefi.

pradhāvitikām Uçuş / kaçış.

pratimānāni Ağırlık Ölçüleri.

pratilekha Yanıta dair ferman.

pratishedha Yasaklama.

pratishedhayet O da kontrol etmeli.

pratīvāpārthāstāmrrarūpyavedhanā
h Civa ya da gümüş karışımı için kullanılır.

prapaṇika İçkili salon hizmetçisi.

prasādaka Helacı, giyim kuşam hazırlayan.

prasathaka Uşak; oda hizmetçisi.

prastina Atma, fırlatma.

praśamsā Resmi takdirname,
onurlandırma.

praśāstr Sulh yargıcı.

praśāstr Sulh yargıcı; Bir çalışma
kurulunun müdürü.

pratāpa Ultimaton baskısı.

prayoga Ödünç verilen şey.

pravala Mercanlar.

pravṛttilekha Yardıma dair
fermanlar.

pravracitā Dilenci ya da çileci
kadın.

pravrācayatah Bir kadını kendini
her türlü dünyevi zevkten
soyutlamaya yönelten kişi.

prāmityaka Tahıl dilenciliği.

prāvaraka Vahşi hayvanların
yününden yapılmış
battaniye/kilim.

prahavaṇanimittam Ticari gemi.

plavaka Akrobat, cambaz.

PH

phala 1. Meyveler; 2. Testis, erbezi.

phalāmla Ekşi meyve suyu.

phalgubala Zayıf, güçsüz ordu.

phenaka Deniz köpüğü.

phelaka Köpek kulübesi; Hayvanın
burnu.

phelā 1. Kutu, sepet, sele; 2. Tabut.

B

bandhanāgāra Hapishane, cezaevi.

balābale Güçlülük ve güçsüzlük.

bali Dinsel amaçlar için zorla
toplanan vergiler.

bahumukha Okçular için kule.

bāla Öksüzler, yetimler.

bāhu Bir mekanizmayla dar geçitleri
kapamak ya da hayvanları
öldürmek için yay gibi salıverilen
iki sütun.

bāhūtsāra Muhafızlar.

bāhudantī (Bir kadın).

bāhyam chāram Devlete ait / kamu
niteliği .

buddhiguṇah Zeka, akıl.

benares Çeşitli dokumalara verilen isimlerden biri.

bolana Konuşma.

brahmachārin Öğrenci.

BH

bhaga Üretim payı; kira hissesi.

bhadraśrīya Küçük hindistancevizi rengi.

bhaṇḍikā Çalışma aletleri.

bhartṛ Krallarının bilgisi.

bhāga 1. Hükümet; 2. Pay, hisse.

bhācanalekhi Teknelerin yüzeyine tırmanmaya yatkın.

bhāṇḍa 1. Gemi, tekne; 2. Eşyalar, ürünler.

bhāṇḍāni Altın ve gümüş.

bhiṅgiśī Nepal'de üretilen ve yağmurluk gibi kullanılan sekiz parçanın birleştirilmesinden meydana gelen siyah renkli battaniye.

bhūyishṭhāh Çoğunluk.

bhṛgus Bir aile adı.

bhṛṅgarāca Malabar kuşları.

bhṛtaka Hükümet hizmetçisi.

M

maṭṭakokila Guguk kuşu.

matsya Büyük balıklar.

matsyaṇḍika Tane haline getirilmiş şeker.

matsyabandhaka Balıkçı.

mada Kibirlilik.

madanarasa Zehiri kullanır hale getirmek.

madirā Bir tanrıça adı.

madhu Bal.

madhura Bir ülke adı.

madhyamarāshṭraka Bir elmas türü.

maṇi Mücevherler, kıymetli taşlar.

maṇimantaka Maṇiman ya da Maṇimanta dağının yakınlarında

bulunan değerli taşlar, bir elmas türü..

manaşşilā Kırmızı arsenik.

mantrabhūmih Meclis alanı.

mantri Başbakan.

mantri amatya Bakan.

mantriṇah 1. Meclis üyeleri; 2. Bakanlar.

mantriṇo mantriparishadamṇa
Bakanlar ve bakanlar toplantısı.

mantriparishad 1. Bakanların toplantısı; 2. Meclis üyeleri topluluğu; 3. Denetimci, Yönetici; Bir departmanın başkanı.

mantrivaiyāvṛtyakara Memurların bakana ait hizmetçileri.

manthaka Yayıkta tereyağı yapan kişi.

mala Metal alaşımı.

mahāmātra Başbakan.

mahāmātrakulāni Kralın başbakanları.

mahāmātras Bütün bakanlar.

mahāmātrīya Bakanlar.

mahisha Bir ülke adı.

mahishā Manda, Öküz, Bufalo.

māgadhikā Magadha ülkesinin ürünü. .

māṇavaka 1. Yirmi boncuk dizili kolye; 2. Ortada bir değerli taşı olan kolyeler.

mātāpitṭivyananāh Anne ve babanın (aldatıcı) dış görünüşü.

mātsyanyāyamudbhāvayati
Balıklarla ilgili atasözü (büyük balık küçük balığı yutar).

mātsyanyāyābhibhūtāh pracāh
Küçük balığı yutan büyük balık.

māna Kendini beğenmişlik.

mānava Manu'nun okulu.

māpaka Ölçüm yapan kişi.

māyaka Ölçüm yapan kişi.

māyāgata Büyü, büyücülük.

mārcaka Süpürücü.

mārgāyuka Dört ayaklı av hayvanları.

mālati Mālati çiçeği.

māleyaka Kırmızımsı beyaz.

māsha Siyah fasulye.

māhānasika Baş aşçı.

māhendra Mahaendra dağının
yakınından elde edilen.

muṇḍa Saçları traş edilmiş adam.

muktā İnciler.

muktāgrāhiṇo Kabuklu hayvan/inci
balıkçısı.

mudga Yeşil fasulye.

mudgara Çekiçler, tokmaklar.

mudrā Damga, mühür.

mudrādhyaksha Pasaport servis
yöneticisi tarafından toplanan
giriş ücretleri.

muṣṣṇṭhi Kısa kalın sopalar.

mūtra İdrar.

mūla 1. Sermaye; 2. Maliyet Fiyatı.

mūlavāpāh Tohumlar (örneğin şeker
kamışı ürünleri, vb).

mūlahara Savurgan kişi.

mūlya Ürünün değeri.

mṛgavana Av ormanı.

medaka Sepet örücü.

meshaṣṛṅga Bir tür zehir.

mohanagṇa Aldatıcı meclis.

maukha Öğretmenler.

mauhūrtika Astrolog.

Y

yathāsāmarthyam Dominyonunun
gereksinim duyduğu kadar üyeden
oluşmalıdır.

yantra Makinalar.

yantrika Askeri teknisyen.

yama Cezalandıran.

yava Arpa.

yavasamusṭhi Avuç dolusu sebze
veya ot.

yātra Panayırlar.

yāna Yürüyüş; yol; savaşa doğru
ilerleme.

yānaka Kütük fırlatmak için
kullanılan bir savaş aracı.

yāmaka Çift.

yāvasika Filleri ve atları besleyen
kişi.

yukta Şef memur, memurların amiri.

yugavāhana İğdiş edilmiş,
boyunduruğa koşulan bufalo.

yuvarāca Taç giyen prens (varis).

yogapāna Narkotik / uyuşturucular.

yogya.āçārya At eğiticisi.

yodha Savaşçı.

yoniposhakā Kralın yanında
hayvanlardan sorumlu olarak
çalışan hizmetçi.

yaunānubandha Kan bağı.

R

raktapīta Kırmızımsı sarı.

rakshaka Bekçi, gözcü.

rakshaṇa Karşı savunma.

racakā Çamaşırcı.

racata Gümüş.

raccu Toprak haritalandırma vergisi.

raccuvartaka İp, halat yapımcısı.

raccū Halatlar, ipşer.

ratna Değerli taşlar, mücevherler.

rathika Kralın savaş arabasını
kullanan kişi.

raṣmikalāpa Elli dört boncuk dizili
kolye.

raṣtrapālā Taşrada çalışan devlet
görevlisi.

rasa Civa.

rasada Zehirleyen kişi.

rasapāka Cıvayı damıtma ve
sıvılaştırma sanatı.

rācatva Egemenlik, hakimiyet,
bağımsızlık.

rāshṭra Kırsal kesimler / ülke
bölümleri.

ritvik Kurban törenlerinde görevli
rahip.

rūpa 1. Nakit; 2. Madeni para.

rūpadarṣaka Metal paraları
inceleyen kişi.

rūpācīvā Fahişeler.

rūpyarūpa Gümüş sikke.

rūpyasuvarṇam Gümüş ve altın.

rūpikam İmalat fiyatları.

loka Bu insanlar.

lokāyata Ateizm.

lokayātrāvidah Dünyevi olaylarla deneyimli kişi.

L

lakshaṇa Madeni paralar.

lakshaṇādhyaksha Darphanenin genel müdürü tarafından toplanan vergiler.

lakshaṇādhyakshah Darphane yöneticisi (madeni para basım denetimcisi).

laksham Müdahale etmek, alay konusu olan kimse, sigara izmariti, dipçik.

lambarā Vahşi hayvanların yününden yapılmış battaniye/kilim.

lavaṇa Tuz.

lipi Alfabe.

lubdhaka 1. Avcı; 2. Avcı nöbetçisi.

lekhaka 1. Yazar; 2. Yazman, katip.

loha Metaller.

lohādhyakshah Metaller.

lohitaka Kırmızı.

V

vaktṛprayoktṛbhyah Kuramsal ve uygulamalı politikacılar.

vākya Bir cümle.

vaṅga Kilimlerin/battaniyelerin vahşi hayvanların yününden yapıldığı yöre, bir ülke adı.

vacra Elmas.

vaṇik Tüccarlardan alınan vergi.

vaṇikpatha Ticaret yolları / ticaret(alım-satım) dış limanları.

vatsa Bir ülke adı.

vatsatarā Sütten kesilmiş buzağı.

vatsatarī Sütten kesilmiş buzağı.

vatsasthānam Bayrağın duruşuna benzer.

vatsā Buzağı.

vatsikā Buzağı.

vanaçaraka Fillerin izini süren kişi.

vana Ormanlar.

vanadurga Orman istihkamı /
güçlendirme.

vandhyā Kısır inek.

varṇa Kalite.

varṇaka Yünlü kilimler/battaniyeler
(on çeşitten biri).

vartamāna Güncel, şimdiki.

vardhaki Mühendis.

varma Ceket.

varmakāra Cilt, kitap kapağı ve
kayış yapan kişi.

vallabha Nedimler / saray adamları.

vallabhāvaruddhāh Saray adamları
/ nedimler.

varga 1. Paragrafların ayrılması; 2.
Kelimelerin bileşimi.

vardhaki Marangoz, doğramacı.

varshā Yağmur mevsimi.

vasanta İlkbahar.

vastra Kumaş, bez, örtü. Giyecek.

vāgcīvana 1.Öykü, masal anlatan; 2.
Soytarı.

vāgurika Tuzak bekçileri.

vāchikamasyeti Bu fermanla birlikte
bir sözlü mesaj.

vāṭapala Meyve bahçesi korucusu.

vāṭashaṇḍa.kedāra Sebze bahçesi.

vādaka Müzisyen.

vānachitra Kilimler/Battaniyeler
çeşitli renklerde yünlü iplikten
örülmüş olabilir.

vānaprastha Ormanlarda yaşayan
münzeviler.

vāravāṇa Yünlü kilimler/battaniyeler
(on çeşitten biri).

vāripatha Su yolu.

vārtā Ziraat, sığır yetiştiriciliği,
ticaret.

vārtākarma Ticaret.

vāsitakam Yıldızlamak (civayla
yıldızlamak gibi).

vāstuka Arsalar inşaa etmek.

vāstukam Gerçek mülk
sahiplerinden alınan vergiler.

vāhina İğdiş edilmiş boğa.

vikshepa Sermayeden sağlanan gelir.

vigraha Savaş; savaş politikası.

vicayaçchanda Bin sekiz incinin yarısından oluşan kolye.

vidyāsāmarthyam Öğrenmenin verimliliği/etkinliği.

vidhāpāçaka Aşçı (filler için).

vinaya Disiplin.

vibhāga Ürünün bölüşümü.

vimalaka 1. Saf, katıksız; 2. Bir çeşit değerli taş.

vivitam Otlak vergileri.

virāga Renksiz.

viśada Şeffaf, saydam.

viśvāsaghāti Saldıranları düşürmek için yuvarlanan kalas.

viśhṭi Bağımsız, özgür işçiler.

viśhṭibandhakā Kralın işçilerinin ustabaşı.

vihāra Eğlence, zevk yeri.

vṛsha Damızlık boğa.

vṛshabhā Damızlık.

vṛttapuçchā Suda yaşayan hayvan derisi.

vṛttikāma Geçim, geçinme.

vesya Eğlence ve fahişe denetimcilerinden alınan vergiler.

vaicayanta Bir tanrı adı.

vaidehaka Tüccar, tacir.

vaidharaṇa Bedel, tazminat.

vaikṛntaka 1. Kāṇḍa ve birc'in ince tabakaları, bunun maden cevherleri; 2. Civa.

vairantya Öldürülen kraliçe.

vaiśravaṇa Bir tanrı adı.

vyāṅga Sakat, kötürüm.

vyayapratyaya Giderleri kontrol eden devlet adamları.

vyayaśarīram Harcamalar, giderler kurulu .

vyavahāra Ticari.

vyākaraṇa Gramer.

vyāghāta İnkâr.

vyāghra Kaplan.

vyācī İşlem vergisi.

vyādha Av köpekli avcı.

vyāmiṣravāna Karışık dokuma.

vyāla Sürüden ayrılan ve genellikle tehlikeli olan fil.

vyāvahārika Transactions iş denetmeni.

vyūha Ordu rütbeleri / askeri rütbel.

vraca Büyükbaş hayvan sürüleri.

vr̥hi Pirinç.

Ş

śakaṭa vahā Arabaya koşulan bufalo.

śataghni Yüzlerce kişiyi bir kerede yok etme gücüne sahip silahlar.

śankha Kabuklu hayvan/inci balıkçısı.

śapath Dürüstlük; .

śama Barış; sessizlik.

śarad Sonbahar.

śalākāpratigrāhaka Muhasebeciler.

śāka Sebze.

śābara Okçular.

śālā Toplantı salonu.

śālāh Köylerin yapıları / binaları.

śālmali İpek pamuk ağacı.

śāsaka Kaptan.

śāsana 1. Uygun olmayan, ters ya da kötü emir; 2. Kraliyet fermanı.

śāsanaharah Krala ya da krallığa ait fermenları ifade eden / açığa çıkaran.

śikshā Sesbilim, ses bilgisi.

śimṣumāra Yunus balığına benzer bir balık.

śilpi Yontucu (heykeltıraş), sanatçı.

śiva Bir tanrı adı.

śiṣira Çiy mevsimi.

śītatīvrah Çok sert, +B552 değerli bir taş.

śītodakīya Siyah ve hafif, lotus çiçeği gibi kokuyor.

şırshaka Ortada daha büyük,
kenarlardaki de aynı büyüklükte
incilerden oluşan kolye.

şīla Karakter.

şuktichūrṇaka İstiridyenin tozu gibi.

şukrapulaka Sayılan onsekiz madde
ikinci derecedeki değerli taşların
çeşitleri.

şūdra Şato, kale.

śuddha mṛttikā Saf kil.

śulka 1. Yol köprü vb. yerlerden
geçiş için ödenen ücret.; 2.
Gümrük vergileri.

śushkatuttha Kuru bakır sülfat.

śushkapaṭala Tezek, kuru inek
dışkısı.

śesha Eldeki işin bir kısmı.

śailakhanakā Maden işçisi.

śaunḍika Şarap satıcısı.

śruta Öğrenme.

śvagaṇina Av köpekli avcı.

shaṇḍa Sebze bahçesi.

shaṇḍapala Çiçek bahçesi bakıcısı.

shāḍgunya Dış politikanın altı
ölçütü.

shoḍaṣavarṇakāh Altının saflık
standartı.

shṭīvikā Tükürük, salya.

S

sagulikā 1. küre biçiminde; 2.
Emekçiler, işçi sınıfı.

sacātādanyassanghah Yerli
soylardan biri.

sattalikā Vahşi hayvanların
yününden yapılmış
battaniye/kilim.

sattra Tuzak, pusu.

satri 1. Sınıf arkadaşı ya da
meslektaş; 2. Casusların aracılığı;
3. Aynı meslek grubundan
casuslar.

satva Asıl, öz.

sanchārāh Amaçsızca dolanıp duran
casuslar.

SH

sandhyā Gece duası.

sannidhātā Mabeyinci (kralın yanında hazır bulunmuş olan).

sannidhātṛ Mabeyinci.

sapari-bhāṇḍe vā rūpe Süs eşyası ya da madeni para.

sabhārāshṭra Bir elmas türü;
Sabhārāshṭraka'nın bulunduğu ülke.

samakoṇa Düzenli.

samantabhadra Yünlü
kilimler/battaniyeler (on çeşitten biri).

samāgamavishamah Kişisel
denetimle yürütülen işler.

samādhi Tutsak, rehine.

samāhartṛ 1. Genel tahsildar; 2.
Yönetici.

samudayasthānam Hazinesinin
merkezi.

samkhyāyaka Sayman, muhasip,
muhasibeci.

samgha Bağımsız, oligarşi ile
yönetilen prenslik.

samghātika Hareketli kulelere ateş
fırlatmak için kullanılan uzun
sırıklardan yapılmış bir savaş
aracı.

samcūālīpibhiḥ İşaretler ve yazının
faydaları.

samdhi Barış; bir antlaşmaya varma.

samnidhātṛ Satışlardan sorumlu
müdür; saraya nazırı, mabeyinci.

samputikā Vahşi hayvanların
yününden yapılmış
battaniye/kilim.

sambandhopākhyāna Ortak
akrabalığın anlatımı.

sambhūya setubandhāt Her türlü
kooperatif inşaatlar.

savurṇakuḍya Bir ülke adı.

samśraya Sığınak arama; ittifak.

samsargavidyāsatriṇah Toplumsal
ilişkiler.

samsthā Tarih.

samsthānam Hükümetin bakımı.

samvahaka Şampuanlama görevi
yapan hizmetçi.

sarpagrāha Yılan avcısı.

sarvatobhadra Taşları fırlatmaya
yarayan çember hareketine
benzeyen sabit bir savaş aracı.

sarvatraga lekha Genel
beyanname/duyuruya dair ferman.

sasyaka Panzehirtaşı.

sarshapa Hardal.

sahādhyāyi Sınıf arkadaşları.

sākala Kahverengi.

sāçivya.kara Astrolog, falcı, kahin
vs. Yardımcısı.

sātana Kırmızı ve toprak gibi
kokuyor.

sātinā Suda yaşayan hayvan derisi.

sānnāhya Savaş için eğitilmiş fil.

sāntvam Gönül alma.

sāmutthāyikādanyassamayānuband
hah Yerli kooperatif dernekler.

siktakam Çılgın, deli.

sita Krallığın yönetimi altındaki
topraklardan toplanan vergiler.

siddham Başarıyla sonuçlanan iş.

simha Aslan.

simhanika Pirinç, yağ vb. İmalatı.

silāpravālaka Mercan gibi.

silpa Eğitimsel nitelikler.

sishta Otorite bilgisine sahip
öğretmenler.

sīta Krallık toprakları.

sītā Tarımsal ürün.

sīsa Bir metal.

sīsarūpa Kurşundan yapılmış metal
para.

sudaralika Aşçı; garson.

surā Alkollü içeceklerin baş
yöneticisi tarafından toplanan
vergiler.

sulabhaka Kolaylıkla elde edilen.

sulbadhātuśāstra Bakır ve diğer
minerallerle ilgilenen bilim.

suvarṇa Altın.

suvarṇakāra Kuyumcu.

suvarṇakuḍya Bir ülke.

suvarṇadhātavah Altın (madeni)
cevheri.

sūchaka Haber/bilgi veren kimse.

sūta māgadhā Ozan.

sūtikā Ebe.

sūtra Tekstil şubesi müdürü
tarafından toplanan vergiler.

sūtra.grāhaka At tımarcısı.

sūda Sos imalatçısı.

sūnā Hayvan kesimcilerinin baş
yöneticisi tarafından toplanan
vergi.

sūnāmahishā Eti için kesilmiş
bufalo (öküz).

sūmāra Geyik, karaca.

setu 1. Sarnıçlar, su depoları; 2.
Bahçeler.

setubandha Yapay yapılar/inşaatlar.

setushu Sarnıçlar/su depoları ya da
göller.

senāpati Ordu komutanı.

senābhakta Halk tarafından ordu
için yağ, pirinç, tuz gibi erzak
toplanması.

seraka Yunus balığı.

saindhavika Kaya tuzu.

saimika Sınır koruyucusu.

saubhika Hokkabaz, sihirbaz.

saumitika Yünlü kilimler,
battaniyeler (on çeşitten biri).

saubhika Hokkabaz.

saurāshtra Bir ülke adı.

sauvarṇika 1. Resmi kuyumcu; 2.
Değerli taşlar ve mücevherler
denetimcisinden alınan vergiler.

sthalapatha Kara yolu.

sthāna Uzayan sessiz bekleyiş.

sthānapāla Ahır temizleyicisi.

sthānīya 1. Sekiz yüz köyün
ortasındaki büyük kale; 2.
Gelişmiş başkent.

snāpaka Banyo ve hamamlarda
çalışan kişi.

snāpaka Banyo için su sağlayan.

snāyu Kirişler.

srautasīya Srotasi'de yetiştirilen.

srauva 1. Rahip; 2. hiyerarşi.

srī Madirāgham Tanrıça
Madirā'nın kerpiçi.

srīkaṭanaka Bir tür elmas;
Vedotkaña dağı yöresinde
bulunan bir yer adı.

svadeṣābhishyandavamanena
Aşırı/fazla nüfus.

svastika Gamalı haç, Eski Hintten bu
yana iyi şans simgesi.

svāmyam Mülkiyet, sahiplik.

H

hamsa Kuğu

harichandana Papağan tüyü
renginde ve hintkirazı (mango)
gibi kokan.

harita Koyu mavimtrak sarı.

haritapañya Sebzeler.

haritāḷa Arsenik.

harsha Çok sevinçli.

hastikaṇṇa Yağ elde edilen Bir ağaç
türü.

hastinakha Surların dışındaki küçük
kuleler.

hastipa Fil sürücüsü.

hastivana Fil ormanı.

hālāhala Bir tür zehir.

himsra Uğursuz.

hiraṇya Altın.

hiraṇyopāyanam Altın kazancı.

hr̥dayam Göbek.

hemanta Kış.

haimavata Himalayalar yöresinden
elde edilen.

haihaya Hanedan.

ADLAR DİZİNİ

A

Acātaṣatru	17
Ācīvika.....	29
Alexander.....	30
Ambarīṣa.....	44
Amitraghāta.....	30
Anantarama Kara Sarma.....	33
Angonos Gonatas	30, 31
Antigonos.....	23
Antiochos Soter.....	26, 30
Antiochos Theos.....	30, 31
Aristoteles	127, 131, 132, 133
Aṣoka.....	22, 26, 27, 28, 29, 30, 31
Aṣokavardhana.....	26, 30

B

Bacon.....	127
Bāhudantī.....	45
Bandyopadhyaya	12
Banerji Sastri.....	7, 32, 38
Bāṇa.....	8
Basak	12, 32
Bṛhaspati	105
Bhaṭṭasvāmin.....	32, 37
Bhāradvāca.....	45, 46, 94, 110, 130
Bhattacharyya.....	12
Bhattasvāmin.....	7
Bheemacharya	12
Bhikshu Prabhamati	37

Bimbisāra.....	15, 17
Bindusāra.....	25, 26, 27, 28
Bismarck.....	124
Botazi	125
Brhadratha	22
Brhaspati.....	43, 46
Bridhadratha	31
Brihadratha	29

C

Calauka.....	28
Cāmadagnya	44
CARR.....	127
Catlin.....	126, 127, 132
Chettiyar	33

Ç

Çandragupta.....	4, 6, 9, 10, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 30, 129, 133
Çāṇakya.....	5, 6

D

Darius	18, 19
Daṣaratha.....	22, 29, 31
Dattatreya Kher.....	11
Defterdar Sarı Mehmet Paşa.....	135, 137, 183
Deīmachos	30
Devadatta Sastri.....	33

E		K	
Ezhuthachan	32, 36	Kālasoka	18
F		Kalyanov	33
Formichi	124	Kane	7
G		Kangle 7, 8, 12, 32, 33, 35, 36, 38, 39, 104, 124, 126	
Ganapati Sastri	7, 32, 35, 38	Kanūla	28
Gangaprasadji Shastri	33	Karandikar	33
H		Kāṣyapa	56
Harihara Sastri	32, 37	Kathaioi	21
Harṣa	22	Kauṇapadānta	45, 94
Hemaçandra	6	Keith	131
Herodotus	18	Koçi Bey	135, 138
Hillebrandt	124	Krishnabhata	33
Hivargaonkar	33	Kunāla	29
Hobbes	125	L	
I		Lord Acton	126
Īndrapalita	22	Ludwik	12
Īskender. 13, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 30, 133		M	
J		Machiavelli ... 124, 125, 126, 128, 129, 130	
Jacobi	6, 124	Mahāpadma Nanda	18
Jayasukhray Joshipura	32	Mahendra	31
Jayaswal	32, 38	Manu	4, 5, 46, 162
Jolly	7, 11, 32, 34	Marks	134
Joshi	12	Mathura Nath Goswami	11
Justin	25	Megasthenes	5, 16, 24, 30
		Meyer	32
		Monier-Williams	2

Mookerji 8
 Muni Jina Vijay..... 32
 Muni Jinavijayaji..... 34
 Murad IV..... 135, 138

N

Nabhāga 44

P

Panchapakesa Ayyar..... 11
 Parāṣara..... 45, 46, 94
 Piṣuna..... 45, 46, 94
 Platon..... 131, 132, 134
 Pradyota..... 15, 17
 Pran Nath Vidyalankar 33
 Prasenacit..... 17
 Ptolemy Philadelphos 26, 30, 31
 Pushyamitra Sunga..... 29

R

Ramaswami Sastri 32
 Ramaswamy 11
 Ramateja Sastri Pandeya..... 32
 Rangarajan 10, 104
 Ruben..... 126
 Russell 127

S

Salisuka..... 22
 Sambasiva Sastri 32, 38
 Samprati..... 29, 31
 Sangata..... 22

Sanghamitrā..... 31
 Sarkar 125
 Satadhanva..... 22
 Schimidt 11, 32, 35
 Scylax..... 18
 Seleukos 23, 24, 30
 She-hwang-ti..... 31
 Sinha..... 12
 Somaṣarma 22
 Subramanian..... 12
 Susīma 26
 Suyasa 22
 Swamiar Matham..... 35

Ş

Şişunāga 15, 18
 Śaṅkarārya..... 37
 Shama Sastri 4, 32, 34, 104

T

Tāranāth..... 25, 26
 Thucydides 125
 Tissa 31
 Tīvara 28
 Trautmann 4

U

Udayana..... 17
 Udayavira Sastri..... 7, 33, 37
 Udayī..... 17, 18
 Uğural..... 135
 Uṣanas 43, 46

Uttiya 31

V

Vachaspati Gairola 33

Vallauri 33

Varisara 22

Vātavvyādhi 45, 94

Venkata Sastri 33

Venkatarangayya 33

Viṣākhadatta 6

Viṣālāksha 45, 46, 94, 110

Vishṇugupta 5, 6, 7

W

Winternitz 131

William Jones 15

X

Xerxes 19

Y

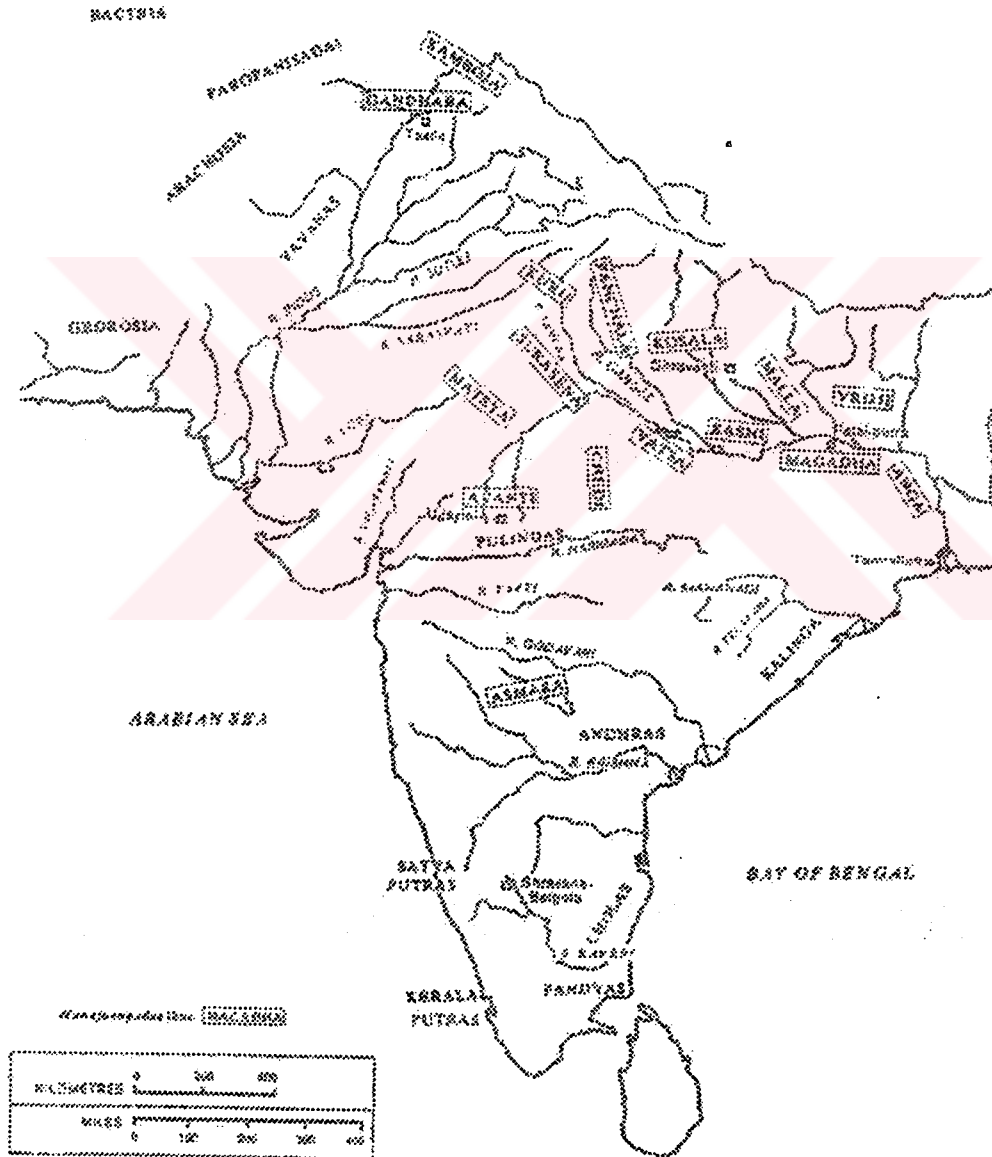
Yacñavalkya 5

Yilmaz Kurt 135

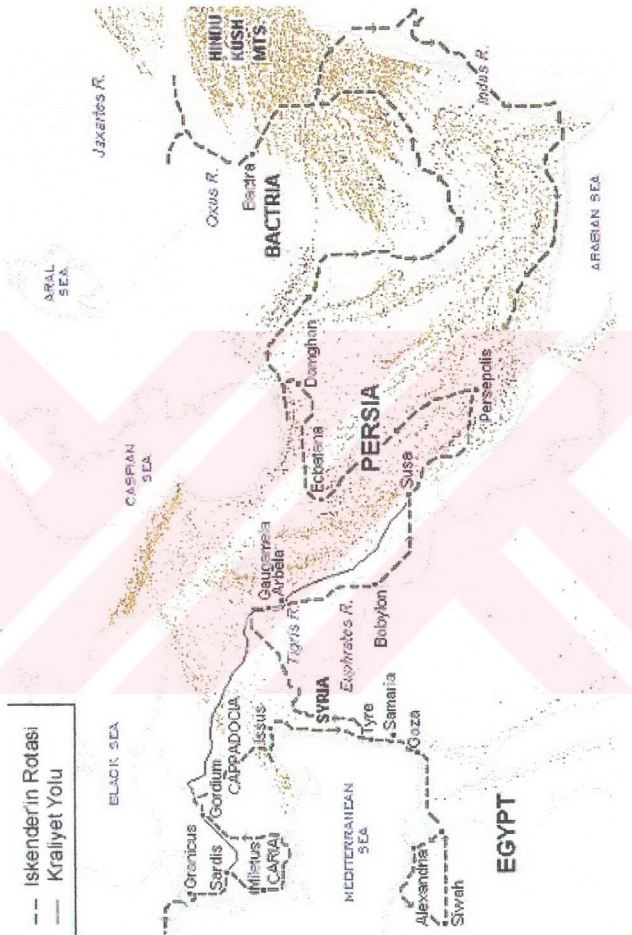

HARİTALAR

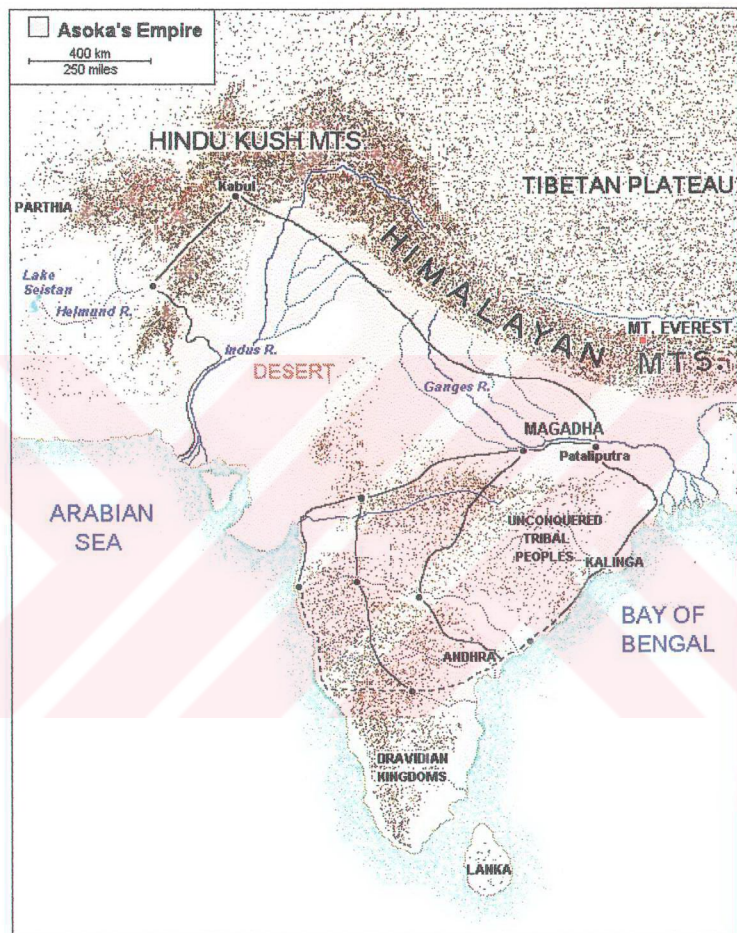
Harita I. Kauṭilya Döneminde Hindistan

Harita II. İskender'in Doğu Seferi

Harita III: İmparator Aşoka Döneminde Hindistan

KAYNAKÇA

- AKDİKMEN, Resuhi (başkanlığındaki 10 kişilik uzman kurul), **Yeni Oxford Resimli Ansiklopedik Sözlük**, Yılmaz Yayınları A.Ş.; İstanbul, 1990.
- AUBOYER, Jeannine, **Daily Life in Ancient India**, Munshiram Manoharlal Pub. Pvt. Ltd., New Delhi, 1994.
- BAYUR, Y. Hikmet, **Hindistan Tarihi**, TTK Basımevi, Ankara, 1987.
- BENI PRASAD, M. A., **Theory of Government in Ancient India (Post Vedic)**, The Indian Press Ltd., Allahabad, 1927.
- BÜHLER, G., **The Laws of Manu**, Motilal Banarsidass, Delhi, 1967.
- CATLIN, G., **The Story of Political Philosophers**, New York and London, 1939.
- CEVİZCİ, Ahmet, **Felsefe Sözlüğü**, Ekin Yayınları, Ankara, 1997.
- ÇAĞDAŞ, Kemal, "Kauṭilya'nın Arthaśāstra'sından Yöneticilere Bazı Öğütler" A.Ü. **DTCF Doğu Dilleri Dergisi**, Cilt 1, Sayı 3:75-78, Ankara, 1969.
- , "Sanskrit Edebiyattan Eğitim ve Bilgi Üzerine Özdeyişler" A.Ü. **DTCF Dergisi**, Cilt 28, Sayı 1-2, Ocak - Haz. Ankara, 1970.
- , **Hint Eskiçağ Kültür Tarihine Giriş** Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları 234, Ankara. 1974
- DANDIN, **Tales Of The Ten Princes (Daśa Kumara Çaritam)**, Penguin Books, New Delhi, 1995.
- DASA, Sadaputa, **World Views: Vedic vs. Western**, The Bhaktivedanta Book Trust, 1993.

HANÇERLİOĞLU, Orhan, **Felsefe Ansiklopedisi** Remzi Kitabevi, İstanbul, 1978.

HUTTON, J.H., **Caste in India**, Cambridge University Press, Cambridge, 1946.

İTİL, Abidin, "İndra-Dharma" A.Ü. **İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt XI, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1963.

KANGLE, R.P., **The Kauṭīliya Arthaśāstra**, Motilal Banarsidass Publishers Private-Limited, Delhi, 1997.

KAYA, Korhan, "Vedaların Bilinmeyen Tanrısı Ka" A.Ü. **DTCF Dergisi**, Cilt 33, sayı 1-2, Ankara, 1990.

-----, "Hint Masal Edebiyatının Büyüklüğü" **Hindistan Haberleri Dergisi**, yıl 3, sayı 4, Ankara, 1991.

-----, "Yaratılış İlahisi" A.Ü. **DTCF Dergisi**, Cilt 35, sayı 2, Ankara, 1992.

-----, "La Fontaine'in Kalemile Hint Masalları" **Gündoğan Dergisi**, Cilt 1, Sayı 3, Ankara, 1993.

-----, **Hint Destanları**, A.Ü. Yayınları, Ankara, 1994.

-----, **Hint Mitolojisi Sözlüğü**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997.

-----, **Hintlilerde Tanrı**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998.

-----, **Hint Masalları**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998.

-----, **Hinduizm**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001.

-----, **Hint-Türk-Avrupa Masalları**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001.

KEITH, A. B., **A History of Sanskrit Literature**, Oxford University Press, London, 1961.

KRISHNAMACHARIAR, M., **History of Classical Sanskrit Literature**, Motilal Banarsidass, Delhi, 1974.

KURT, Yılmaz, **Koçibey Risalesi**, Akçağ Yayınları / 229 Tarih / 5, Ankara, 1998.

KRISHNAÇARYA, T.R., T.R. VYASAÇARYA (Ed.), **Śrīman Mahābhāratam**, (Sanskrit) Nirnayasaan Press, Bombay, 1909.

MACDONELL, Arthur A., **A History of Sanskrit Literature**, Motilal Banarsidass Publishers, Delhi, 1997.

MACUN, İnci, "Arthaśāstra'da Bilgi Türleri" A.Ü. DTCF Doğu Dilleri Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, s. 123-126, Ankara, 1971.

-----, "Altın İmâlatanesinde Altın İmâlatçısı" Araştırma DTCF Felsefe-Sosyoloji-Psikoloji Bölümleri Dergisi, XIII. Cilt, Ord.Prof.Dr. Aydın Sayılı'ya Armağan, s. 425-428, Ankara, 1991

Mahābhāratam, with the Commentary of Nīlakaṇṭha (Sanskrit metin)
Poona, 1936

MAJUMDAR, R.C., **Ancient India**, Motilal Banarsidass, Delhi, 1994.

Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, Meydan Yayınevi İstanbul, 1981.

MONIER-WILLIAMS, M., **A Sanskrit English Dictionary** Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, India. 1995

MOOKERJI, Radha Kumud, **Chandragupta Maurya and His Times**, Motilal Banarsidass Publishers, Delhi, 1998.

RADHAKRISHNAN, S. ve MOORE, C. A.

-----, "Kauṭilya's Arthaśāstra" **Traditional India** (Ed. O.L. Chavarnia = Aguilar) Prentice-Hall Inc, s. 124-134, USA, 1964.

RANGARAJAN, L.N.,

Kautilya - The Arthashastra, Penguin Books India (P) Ltd., New Delhi, 1992.

RAPSON, E.J., **The Cambridge History of India**, Cambridge University Press, Cambridge, 1922.

RUBEN, Walter, "Türkiye'de Hindoloji'nin Vazifeleri" **Çığır Dergisi**, Cilt 9, Sayı 97, Ankara, 1940.

-----, "Eski Hint Metinlerinin Dünyaca Meşhur Tercümeleri" **Tercüme Dergisi**, Cilt 1, Sayı 4-5, Ankara, 1941.

-----, "Hind'de Köy ve Şehir" **A.Ü. DTCF Dergisi**, Cilt I, Sayı 3, Ankara, 1943.

-----, **Eski Hint Tarihi** (Çev. C. Z. Şanbey), A.Ü. DTCF Yayınları, Ankara, 1944.

RUSSELL, Bertrant, **A History of Western Philosophy**, London. 1945.

SARKAR, B.K., **The Political Institutions and Theories of the Hindus**, Leipzig, 1922.

SASTRI, K.A. Nilakanta, **Age of the Nandas and the Mauryas**, Banaras, 1952.

SĀSTRĪ, T. Ganapati, **The Arthaśāstra of Kauṭilya**, Part I-II (1924), Part III (1925), Trivandrum, 1924.

SENA, Cemil, **Filozoflar Ansiklopedisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1976.

SHAMASASTRY, R., **The Kauṭilya's Arthaśāstra**, Wesleyan Mission Press, 3. Baskı, Mysore, 1929.

SINGH, G.P., **Early Indian Historical Tradition and Archaeology**, D.K. Printworld (P) Ltd., New Delhi.

SMITH, Vincent A., **The Oxford History of India From the Earliest Times to the end of 1911**, Oxford..

The Daşakumaraçarita of Dandin, Bombay, 1910.

UĞURAL, Hüseyin Ragıp (Sadeleştiren), Defterdar Sarı Mehmet Paşa, **Devlet Adamlarına Öğütler**, Kültür Bakanlığı Yayınları / 710 Başvuru Kitapları / 2, Ankara, 1992.

WINTERNITZ, M., **A History of Indian Literature (Vol I)**, Calcutta University Press, Calcutta, 1927.

-----, **A History of Indian Literature (Vol II)**, Calcutta University Press, Calcutta, 1933.

ÖZET

Arthaśāstra devlet yönetimi, ekonomi, siyaset bilimi, dış politika gibi alanlarda, devlet yöneticisine öğütler veren, M.Ö. 3-4. yüzyılda Kuzey Hindistan'da yazılmış bir kitaptır. Kauṭilya'nın diğer isimleri, gerçekten bu eserin yazarı olup olmadığı, eserin yazıldığı dönem hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Tezimizin birinci bölümünde bu görüşlerin yanı sıra Arthaśāstra'nın anlamına, orijinal kaynaklara ve eserin yazıldığı dönemin tarihi gelişimine değinilmektedir.

Tezimizin ikinci bölümünde Arthaśāstra'yı oluşturan on beş kitap en önemli iki çevirisi (R. Shamasastri ve R.P. Kangle tarafından yapılan) ve orijinal metin karşılaştırılarak özetlenmiştir. Yine aynı bölüm içinde, eserin bütünü oluşturarak yüz elli bölüm ve yüz seksen kısımla Sanskrit karşılıkları, numaraları ve isimleri sayılmıştır.

Arthaśāstra çağımızda ilk kez 1909 yılında R. Shamasastri tarafından İngilizceye çevirilmesinden sonra, bu alanda çalışan pek çok bilim adamının ilgisini çekmiştir. Gerek içerdiği bilgi, gerekse de yazılış amacı açısından başka eserlerle karşılaştırmaları yapılmıştır. Bu karşılaştırmalar içinde en çok bilineni Machiavelli'nin Prens adlı eseri ile yapılanıdır. Ancak tezimizin üçüncü bölümünde bunun yanı sıra Osmanlı edebiyatında pek çok örneği bulunan Risale türüne ait bir kaç eserin Arthaśāstra ile olan benzerliklerine de değinilmiştir.

Çağımız için bile oldukça güncel ve faydalı bilgiler içeren bu eser üzerine Türkçe kaynak bulmak oldukça güçtür. Tez içinde kullanılan kelime ve kavramların daha iyi anlaşılabilmesi ve Hindoloji alanında bundan sonra yapılacak çalışmalara kolaylık sağlaması amacıyla dördüncü bölümüne Arthaśāstra'da geçen isimlerden oluşan bir sözlük eklenmiştir. Bunun yanı sıra tez içinde geçen kişi adlarının da ayrıca bir dizin halinde verilmesi uygun bulunmuştur.

SUMMARY

Arthashāstra was written in 3 or 4 centuries BC to advise rulers in areas such as government, economics, politics and foreign affairs. There are various opinions as regards Kauṭilya's other names, whether he is actually the author of this book and about the period in which the book was written. In the first chapter of our thesis we summarize these varying opinions and also discuss the style of Arthaśāstra, the original sources and the historical developments in the period.

In the second chapter of our thesis, two most important translations of the fifteen books that make up Arthaśāstra (by R. Shamasastri's and R. P. Kangle) are compared with the original text and also summarized. The names (in Sanskrit) and numbers of the 150 chapters and 180 sections that comprise the whole work are also given in the same chapter.

After Arthaśāstra had been translated into English in 1909 by R. Shamasastri for the first time, it attracted the attention of many researchers working in this field. It was compared with other works from the point of view of the information it contains and also of the purpose for which it was written. The most well-known comparison is the one made with *The Prince* by Machiavelli. In the third chapter of our thesis, the similarities of Arthaśāstra with *The Prince* and also with the well-known examples of the literary form which is known as *Risale* have been touched on with some detail.

It is very difficult to find sources in Turkish about this work which contains useful information for our modern times. In the fourth chapter we have designed two lists which will be useful to understand the contents of the thesis: One is a glossary of the special terms used in the thesis. The others is a list in the form of an index of the names mentioned in the thesis. They will also help, we thought, those people who will later work in the same field.